

GURŇÁK A KOL.

30 ROKOV
TRANSFORMÁCIE
SLOVENSKA

UNIVERZITA
KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE
2019

30 rokov transformácie Slovenska

**Daniel Gurňák
a kolektív**

2019
Univerzita
Komenského
v Bratislave

Autori:

© Mgr. Kristína Bilková, PhD. (Geografický ústav SAV)
doc. RNDr. Branislav Bleha, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
Mgr. Rastislav Cákoci, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
RNDr. Katarína Danielová, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
Mgr. Pavol Ďurček, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
doc. RNDr. Daniel Gurňák, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
Mgr. Petra Hencelová (Univerzita Komenského v Bratislave)
doc. RNDr. Marcel Horňák, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
Mgr. Marcela Káčerová, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
RNDr. Michal Klobučník, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
doc. RNDr. František Križan, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
Mgr. Michala Sládeková Madajová, PhD. (Geografický ústav SAV)
Mgr. Juraj Majo, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
RNDr. Anton Michálek, PhD. (Geografický ústav SAV)
RNDr. Roman Mikuš, PhD. (Mindshare s.r.o., Praha)
Mgr. Roman Najdený (Univerzita Komenského v Bratislave)
Mgr. Michal Noga (Univerzita Komenského v Bratislave)
RNDr. Gabriela Nováková, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
doc. RNDr. Eva Rajčáková, CSc. (Univerzita Komenského v Bratislave)
Mgr. Jaroslav Rusnák, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
Mgr. Filip Šandor (Univerzita Komenského v Bratislave)
Mgr. Lucia Škamlová, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
RNDr. Branislav Šprocha, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
Mgr. Pavla Štefkovičová (Univerzita Komenského v Bratislave)
RNDr. Angelika Švecová, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
Mgr. Martin Šveda, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
Mgr. Milan Takáč (Univerzita Komenského v Bratislave)
RNDr. Mgr. Anna Tolmáči, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
prof. RNDr. Ladislav Tolmáči, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
Mgr. Gabriel Zubriczký, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)

Recenzenti:

doc. RNDr. Alena Dubcová, CSc. (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre)
prof. Ing. Jaroslav Kita, CSc. (Ekonomická univerzita v Bratislave)
doc. RNDr. Josef Kunc, PhD. (Masarykova univerzita v Brne)

Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

© Vydala Univerzita Komenského v Bratislave vo Vydavateľstve UK
Vytlačila spoločnosť KO & Ka s r. o., Bratislava
Prvé vydanie 2019, nepredajná publikácia

Rozsah 462 strán; 31,65 AH; náklad 200 výtlačkov.

ISBN 978-80-223-4859-1

POĎAKOVANIE

Táto publikácia vznikla v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0540/16 s názvom: Sociálne, ekonomické a environmentálne determinanty rozvoja a transformácie regiónov: regionálno-geografický prístup. Participácia spoluautorov v rámci iných výskumných projektov je uvedená pri jednotlivých kapitolách.

OBSAH

ÚVOD	7
ČASŤ I: TRANSFORMÁCIA POLITÍK	11
1 PRIESTOROVÉ DIMENZIE SLOVENSKEJ ZAHRANIČNEJ POLITIKY <i>Filip Šandor, Daniel Gurňák</i>	13
2 VOLEBNÁ PODPORA V PRIESTOROVÝCH DIMENZIÁCH <i>Roman Mikuš, Daniel Gurňák, Roman Najdený</i>	37
3 REGIONÁLNY ROZVOJ A REGIONÁLNA POLITIKA <i>Eva Rajčáková, Angelika Švecová</i>	65
ČASŤ II: TRANSFORMÁCIA POPULÁCIE A SÍDIEL	83
4 POPULAČNÁ DYNAMIKA <i>Pavol Ďurček, Branislav Šprocha, Branislav Bleha</i>	85
5 DEMOGRAFICKÉ ŠTRUKTÚRY <i>Pavol Ďurček, Marcela Káčerová, Juraj Majo, Gabriela Nováková, Branislav Šprocha, Branislav Bleha</i>	115
6 BYTOVÁ VÝSTAVBA <i>Martin Šveda, Michala Sládeková Madajová, Gabriel Zubriczký</i>	143
7 MESTÁ <i>Katarína Danielová</i>	169
ČASŤ III: TRANSFORMÁCIA SOCIÁLNOEKONOMICKÝCH AKTIVÍT	209
8 POĽNOHOSPODÁRSTVO <i>Lucia Škamlová, Michal Klobučník</i>	211
9 PRIEMYSEL <i>Jaroslav Rusnák, Milan Takáč</i>	229
10 DOPRAVA <i>Marcel Horňák, Ladislav Tolmáči, Anna Tolmáči</i>	255
11 ŠKOLSTVO <i>Daniel Gurňák, František Križan, Ladislav Tolmáči</i>	285
12 MALOOBCHOD A SPOTREBA <i>František Križan, Kristína Bilková, Petra Hencelová</i>	309
13 TURIZMUS <i>Rastislav Cákoci, Michal Noga, Ladislav Tolmáči</i>	337

ČASŤ IV: SOCIÁLNE DÔSLEDKY TRANSFORMÁCIE	367
14 SOCIÁLNE DISPARITY A CHUDOBA <i>Anton Michálek</i>	369
15 SOCIÁLNO-EKONOMICKÁ ÚROVEŇ REGIÓNOV SLOVENSKA <i>Angelika Švecová, Eva Rajčáková, Pavla Štefkovičová</i>	393
ZÁVER	423
LITERATÚRA	428

František Križan, Kristína Bilková a Petra Hencelová

MALOOBCHOD A SPOTREBA

V postkomunistických krajinách priniesli 90. roky 20. storočia mnoho významných sociálnych a ekonomických premien, ktoré sa samozrejme prejavili aj v maloobchode (Garb a Dybicz 2006; Kok 2007; Krásny 1992; Križan et al. 2016; Michalak 2001). Za najdôležitejšie možno považovať demokratizáciu spoločnosti a prechod na trhové hospodárstvo. Ako konštatuje Kshetri (2009, s. 236-237), prechod komunistických krajín na trhové hospodárstvo sa pre ich ekonomiky ukázal ako náročná skúsenosť. Dôvodom je zložitosť vytvorenia vhodných politických, právnych, ekonomických a obchodných štruktúr potrebných pre hospodárstvo s voľným trhom, ktoré dovtedy neexistovali. Prechod z centrálne plánovaného hospodárstva na trhové je komplikovaným procesom vo všetkých sférach hospodárstva. Práve maloobchod možno považovať za rýchlo sa transformujúci sektor hospodárstva, na ktorom možno dokumentovať transformačné trendy a globalizačné procesy (Križan et al. 2019; Maryáš et al. 2014; Simová 2010; Spilková 2003). Tempo transformácie maloobchodu a prejavov globalizačných procesov nebolo však vždy rovnaké v kontexte s politickou a ekonomickou situáciou štátu (regiónu).

Za ostatných 50 rokov došlo v slovenskom maloobchode (ako príklad postkomunistickej transformácie) jednoznačne k najdôležitejším zmenám až po roku 1989 (Krásny 1992). Tieto zmeny sú štruktúrneho, ale aj funkčného charakteru (Bednář 2005; Fertaľová 2005; Pulpitlová 2003; Szczyrba 2005b), pričom charakter

maloobchodu sa menil výrazne a možno hovoriť o komplexnej transformácii (Smith 1996). Je potrebné poznamenať, že výrazné premeny maloobchodu nastali taktiež v povojnovom období. Po týchto radikálnych zmenách sa maloobchod na Slovensku unifikoval. K výrazným zmenám de facto nedochádzalo niekoľko desaťročí. Až politicko-hospodárske premeny spoločnosti po roku 1989 priniesli nové pomery do hospodárstva krajiny, resp. maloobchodu (Drtina 1995; Fertaľová 2005; Krásny 1992; Križan et al. 2016; Mitríková 2008; Pulpitlová 2003; Seitz 1992; Spilková 2008; Trembošová 2012), resp. zmeny nastali aj v správaní spotrebiteľov (Fertaľová 2006b, 2007; Kunc et al. 2012; Spilková 2003, 2012).

Cieľom kapitoly je zhodnotenie transformačných zmien v maloobchode a spotrebe z časového a priestorového hľadiska. Analýza transformácie zodpovedá komparácii maloobchodu na celorepublikovej úrovni za ostatných 30 rokov. Snahou autorov je odpovedať na otázku: Aké zmeny možno pozorovať v maloobchode na území Slovenska z časového a priestorového hľadiska? V tejto súvislosti možno diskutovať o zmenách počtu predajní, zmenách veľkosti predajnej plochy a zmenách štruktúry maloobchodu.

Vzhľadom na pochopenie širších súvislostí transformácie maloobchodu a spotreby v postkomunistickej krajine sú diskutované základné znaky transformácie v maloobchode na Slovensku s dôrazom na prebiehajúce transformačné etapy: etapa komunizmu, prechodná etapa a etapa intenzívneho prejavu globalizačných procesov.

12.1 ETAPY PREMENY MALOOBCHODU

Vývojové trendy v slovenskom maloobchode boli výrazne ovplyvnené politickými ako aj hospodárskymi podmienkami v krajine. Transformácia maloobchodu na Slovensku prebiehala v niekoľkých vlnách (Križan et al. 2016), obdobne ako v ostatných krajinách strednej a východnej Európy. Transformácia maloobchodu sa v postkomunistických krajinách vrátane Slovenska začala v období 1989 až 1991. Samozrejme, v daných krajinách je mnoho variácií nástupu nových vln vývoja maloobchodu v priebehu transformácie. V niektorých sa globalizačné trendy začali prejavovať v roku 1996, v iných až po roku 2002 (Dries et al. 2004). V postkomunistických krajinách možno identifikovať tri etapy transformácie maloobchodu: (i) etapa komunizmu, (ii) etapa transformácie, (iii) etapa globalizácie. Pre každú etapu možno pre maloobchod uviesť niekoľko charakteristík (tab. 12.1). Slovensko možno pri hodnotení transformačných vln priradiť ku krajinám, akými sú Česko, Maďarsko a Poľsko. Na druhej strane možno poukázať na isté oneskorenie nástupu globalizačných trendov v smere západ-východ (Szczyrba 2005b).

Tab. 12.1. Kľúčové charakteristiky troch etáp transformácie maloobchodu

Charakteristiky	Etapa komunizmu	Prechodná etapa	Etapa globalizácie
Koncentrácia v maloobchode	Vysoká	Nízka	Vysoká
Dominantný zdroj kapitálu	Tuzemský	Tuzemský	Zahraničný
Zahraničné investície	-	Brownfield	Greenfield
Podiel moderného maloobchodu	Nízky	Nízky	Vysoký
Podiel nadnárodných spoločností	Nízky	Nízky	Vysoký
Lokalizácia moderných maloobchodných sietí	-	Mestá	Kdekoľvek

Zdroj: upravené podľa Driesa et al. (2004)

12.1.1 MALOOBCHOD NA SLOVENSKU POČAS KOMUNISTICKEJ ÉRY

Pre povojnové obdobie (po II. svetovej vojne) bola pre Slovensko charakteristická rozdrobenosť obchodnej siete s prevahou individualistického vlastníctva a taktiež nerovnomerné rozloženie v priestore. Dôležitým momentom bola zmena vlastníckych pomerov po roku 1948, dokedy mal prevahu súkromný sektor a po znárodnení obchodu (rok 1948) sa sformoval štátny obchod. Kým v roku 1948 patrilo súkromnému sektoru 88 % predajní, v roku 1949 už iba necelých 25 %, v roku 1950 sa podiel znížil na 9 % a po roku 1960 sa v maloobchode už nevyskytoval (Očovský 1976). Slovensko (Československo) predstavovalo typický príklad centralizovaného/ štátneho modelu vlastníctva v maloobchode (Dries et al. 2004). Štátny obchod mal za úlohu zásobovať prevažne mestá. Na vidiek boli zamerané spotrebné družstvá, ktoré boli zjednotené pod názvom Jednota. Ďalším dôležitým prvkom vo vývoji maloobchodu bolo zavedenie jednotných cien, čím de facto konkurencia v maloobchodnom prostredí prestala existovať. Postupne dochádzalo k rozvoju maloobchodnej siete, ktorú na vidieku dopĺňal ambulantný predaj a oživenie tradícií v organizovaní trhov (Križan et al. 2016). Pre mestá bola charakteristická výrazná koncentrácia maloobchodu do centrálne umiestnených obchodných domov (Prior).

Maloobchodná sieť tvorená približne 17 000 – 18 000 predajňami zostala po 60. rokoch 20. storočia takmer nemenná počas nasledujúcich troch dekád. Najväčší podiel z maloobchodnej siete pripadal v 80. rokoch 20. storočia na predajne potravín (tab. 12.2). Koncom 50. a 60. rokov 20. storočia došlo k úbytku maloobchodných kapacít, ktoré súviseli s cieľovou prestavbou maloobchodnej siete (Mitríková 2017). Išlo o zatváranie najmä malých, nevyhovujúcich predajní a zároveň spájanie a modernizácia prevádzok. V tomto období dochádza k nárastu obchodných domov a nákupných stredísk viac ako 10-násobne na úkor zmiešaných

30 rokov transformácie na Slovensku

a nepotravinárskych predajní. Napriek tomu sa celkový počet maloobchodných predajní takmer nezmenil, čo poukazuje na isté prejavy koncentrácie maloobchodu (na úkor potravinárskych a nepotravinárskych predajní). Možno konštatovať, že maloobchodná sieť vzhľadom na počet predajní a ich kapacitu nebola dostatočne rozvinutá a neposkytovala dostatok nákupných možností (Očovský 1974).

Tab. 12.2. Vybrané charakteristiky maloobchodnej siete na Slovensku v rokoch 1955 – 1990

Ukazovateľ/Rok	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1989*	1990
Maloobchodná sieť celkovo	17 197	16 608	16 782	17 485	18 560	18 831	18 837	18 840	18 523
z toho									
Potravinárske predajne	5 538	6 403	6 633	7 445	8 353	8 428	8 252	8 092	7 916
Zmiešané predajne	3 743	2 858	2 683	2 822	2 873	2 722	2 837	2 843	2 836
Nepotravinárske predajne	5 388	6 396	6 219	6 242	5 924	5 764	5 703	5 609	5 485
Obchodné domy a nákupné strediská	30	23	48	97	150	217	325	367	372

Vysvetlivky: *v roku 1989 došlo k zmene politického režimu v krajine

Zdroj: Štatistický úrad SR

V porovnaní s vyspelými európskymi ekonomikami, bol maloobchod na Slovensku (resp. v Československu) nedostatočne rozvinutý, v mnohých aspektoch kriticky hodnotený (Krásny 1992):

1. Hustota maloobchodnej siete (uvedená počtom predajní na 1 000 obyvateľov) bola veľmi nízka (približne polovica priemeru v západnej Európe). Zvlášť pozoruhodná bola veľmi obmedzená škála predajní vo väčších mestách.
2. Maloobchodná kapacita (veľkosť predajnej plochy na 1 000 obyvateľov) bola tiež veľmi nízka (približne štvrtina úrovne v mnohých krajinách západnej Európy). Dodávka tovaru do predajní, najmä nepotravinárskeho tovaru, bola výrazne obmedzená.
3. Nepriaznivé podmienky v maloobchode určené hodnotami hustoty a kapacity maloobchodu podmieňovali štruktúrne nedostatky prejavujúce sa obmedzenou prítomnosťou obchodov s nepotravinárskym sortimentom, absenciou moderných veľkometrážnych predajní ako aj výraznými rozdielmi vo funkcii maloobchodu na miestnej a regionálnej úrovni v zmysle uspokojenia dopytu spotrebiteľov.

Veľkostná štruktúra maloobchodných predajní podľa veľkosti predajnej plochy mala charakter výraznej prevahy malometrážnych prevádzok (tab. 12.3). Predajnú plochu do 100 m² malo viac ako 90 % všetkých potravinárskych predajní. Väčšou predajnou plochou disponovali predajne nepotravinárskeho tovaru. Takmer všetky obchodné domy mali predajnú plochu väčšiu ako 150 m².

Tab. 12.3. Veľkosť predajnej plochy maloobchodných predajní na Slovensku v roku 1960

Ukazovateľ	Podiel predajní s predajnou plochou v m ²				
	do 40	41–70	71–100	101–150	nad 150
Potravinárske predajne	72,3	20,9	4,6	1,6	0,6
Zmiešané predajne	67,6	27,2	3,8	1,1	0,2
Nepotravinárske predajne	52,6	26,8	7,9	3,4	9,3

Zdroj: Štatistický úrad SR

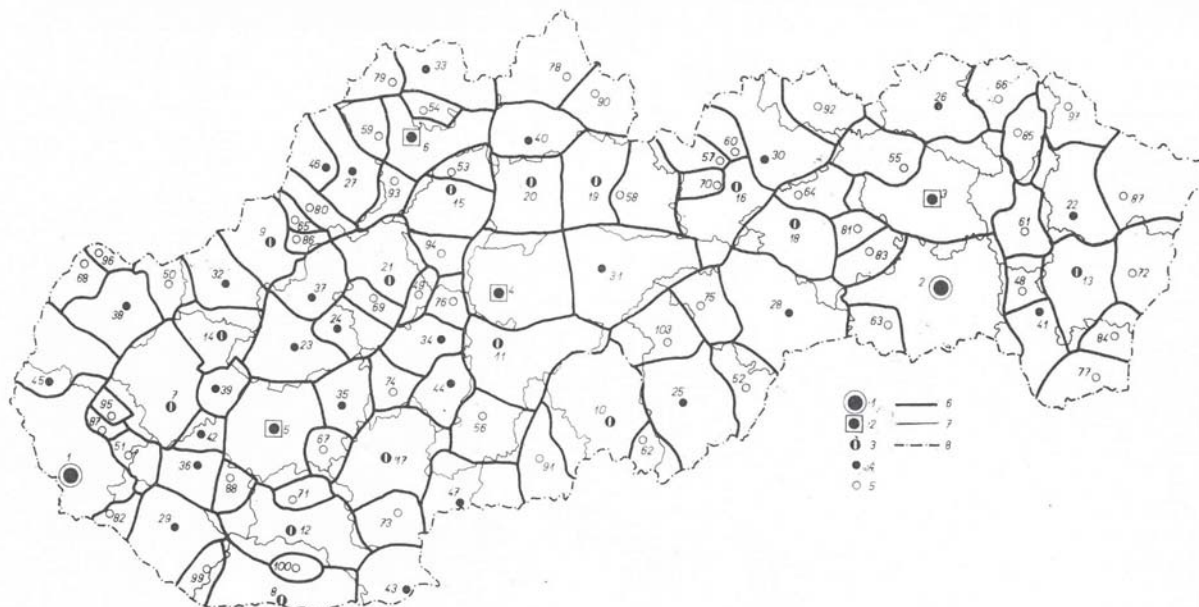
Nové trendy nakupovania postupne a so značným oneskorením prenikali aj do obchodných prevádzok na Slovensku. V roku 1958 sa zavádzajú samoobslužné predajne. V roku 1970 existovala samoobsluha v 18 % všetkých predajní, najmä v predajniach so zmiešaným tovarom (Očovský 1974). Pozícia obchodu v hospodárstve krajiny mala stále dôležitejšiu úlohu. V tomto období vznikajú aj prvé obchodné domy s jednotnými cenami (ASO, TETA, Brouk či Babka), čo na jednej strane viedlo k rastu odvetvia, no na druhej strane dochádzalo k značnej koncentrácii maloobchodu a jeho priestorové rozloženie sa stávalo čoraz nerovnomernejšie (obr. 12.2). Maloobchod bol koncentrovaný najmä do miest, ktorý obsluhoval aj vidiecke obce.

K najznámejším značkám patrili Prior. Prvý Prior v Bratislave otvorili 20. novembra 1968. Ako sa píše v záznamoch TASR „Nápor ľudí bol taký veľký, že organizátori zalarmovali armádu. Prišli štyri vojenské vetriacky, ktoré vytvárali pri vstupe do obchodu koridor.“ V prvý deň obchod navštívilo 40 tisíc ľudí (vtedy.sk). Aj to dokumentuje zmenené správanie spotrebiteľov nielen v mestách.

Maloobchod ponúkal prevažne domáce produkty a výrobky, prípadne z krajín socialistického bloku. Vyskytovali sa však aj špecializované predajne. Príkladom je otvorenie bulharskej predajne Vitoša v Bratislave v roku 1972 alebo špecializovanej predajne Orient (rok 1969). Iným príkladom možnosti nákupu zahraničného tovaru bola sieť predajní Tuzex, ktoré na Slovensku boli v prevádzke od roku 1957. Predchodcom sietí predajní Tuzex bol Darex, ktorý fungoval od roku 1949. Obdobné siete predajní boli prítomné aj v iných komunistických krajinách. V ZSSR to bola Berjozka, v NDR Intershop, v Maďarsku Intertourist a v Poľsku Pewex.

30 rokov transformácie na Slovensku

V ére socializmu to bolo jediné miesto, kde sa dala kúpiť západná elektronika, potraviny, autá, oblečenie, či kozmetika. Nákupy cez Tuzex boli výhodnejšie ako dovoz zo zahraničia, pretože sieť obchodov podporoval aj štát cez úpravu colných poplatkov (vtedy.sk).

Obr. 2. Spádové územia obchodných stredísk podľa indexu centrality. 1 – strediská I. skupiny, 2 – strediská II. skupiny, 3 – strediská III. skupiny, 4 – strediská IV. skupiny, 5 – strediská V. skupiny, 6 – hranice spádových území, 7 – okresné hranice, 8 – štátne hranice. (Čísla stredísk udávajú ich názvy v priloženom zozname.)

Obr. 12.2. Spádové územia obchodných stredísk na Slovensku v roku 1973

Zdroj: Očovský (1973)

Z priestorového hľadiska bol maloobchod výrazne koncentrovaný do miest prípadne strediskových obcí. Vidiecka maloobchodná sieť mala (a stále má) niekoľko znakov (Szczyrba 2005a):

- i) uspokojuje lokálny, málo koncentrovaný dopyt;
- ii) realizuje sa tu iba časť dopytu vidieckeho obyvateľstva kvôli spádovosti miest, čo nevytvára podmienky pre efektívnu sortimentovú ponuku;
- iii) realizácia tržieb vo vidieckej maloobchodnej sieti je s ohľadom na vyššie uvedené faktory spájaná s vysokými nákladmi fungovania v porovnaní s mestskou sieťou.

Maloobchodnú sieť na slovenskom (československom) vidieku počas komunizmu možno v porovnaní so štátmi západnej Európy charakterizovať na relatívne dobrej úrovni vybavenosti. Takmer v každej populačne menšej vidieckej obci bola samozrejmosťou predajňa zmiešaného tovaru. Následne v 60. rokoch minulého

storočia vznikli v populačne väčších obciach tzv. družstevné obchodné domy (obr. 12.3). Po roku 1952 sa vymedzila sféra obchodnej činnosti družstiev a štátneho obchodu. Úlohou štátneho obchodu bolo zásobovať tovarmi mestá a väčšie priemyselné sídla. Zjednotené družstvá pod názvom Jednota zamerali svoju činnosť na vidiecke sídla. Šírka sortimentu bola úmerná nákupnej kapacite daného nákupného strediska. Rozlišovali sa malé strediská (do 400 m² predajnej plochy) a veľké strediská (viac ako 400 m² predajnej plochy). Vo všeobecnosti bol vidiecky maloobchod v tomto období spätý s aktivitami spotrebných družstiev, ktoré boli direktívne riadené centrálnymi. V najmenej ľudnatých obciach maloobchodnú vybavenosť zabezpečovali pojazdné predajne (obr. 12.3) potravinárskeho a zmiešaného tovaru (Očovský 1974; Szczyrba 2005b).

Obr. 12.3. Otvorenie družstevného obchodného domu v Dechticiach v roku 1954 (vľavo) a pojazdná predajňa Odeva v Hornej Potôni v roku 1950 (vpravo)
Zdroj: vtedy.sk

12.1.2 MALOOBCHOD NA SLOVENSKU POČAS PRECHODNEJ ETAPY

K radikálnym zmenám v maloobchode došlo po roku 1989 po prechode z centrálne riadeného hospodárstva na trhové. Krásný (1992) nazýva obdobie nástupu centrálne riadeného hospodárstva do roku 1989 ako dlhú a stresujúcu cestu od kapitalizmu ku kapitalizmu. Prechodná etapa, ktorá sa začala v roku 1989 priniesla nové kvalitatívne obdobie vo vývoji slovenského maloobchodu (Fertaľová 2005; Pulpitlová 2003). Išlo najmä o organizačné zmeny vlastníctva spôsobené decentralizáciou, demonopolizáciou a privatizáciou maloobchodu. Rôzne formy vlastníctva prešli procesmi privatizácie a transformácie podporené novým regulačným prostredím a odlišnými makroekonomickými podmienkami v súvislosti s menovou stabilizáciou, liberalizáciou cien, zdaňovaním, zamestnanosťou a liberalizáciou zahraničného obchodu a rôznych predpisov (Krásný 1992; Simová 2010; Taylor 2001). Liberalizácia cien tovarov mala za následok obmedzenie spotreby a rozvoja maloobchodu ako

takého. Ako príklad možno uviesť enormný a skokový nárast cien od 1. januára v roku 1991, kedy v priebehu jedného dňa ceny narástli o 32 % (Dršina 1995).

Zmeny vlastníckych foriem v hospodárstve (maloobchode) sa prejavovali reštitúciou majetkov pôvodným vlastníkom, vstupom nových subjektov do ekonomiky ako aj prevodom štátneho majetku súkromným subjektom formou privatizácie (cf. Brada 1996; Ovaska a Sobel 2005). Privatizácia štátneho majetku prebiehala ako tzv. malá a veľká privatizácia (cf. Kotrba a Svejnar 1994). Vývoj maloobchodu výrazne poznačila tzv. kupónová privatizácia, ktorá prebiehala v dvoch kolách (Baláž 1996). Jej podstatou bola kúpa kupónovej knižky s investičnými bodmi, za ktoré bolo možné objednať si akcie privatizovaných spoločností.

Na rozdiel od radikálnych zmien v organizácii a vlastníctve nedošlo k radikálnej zmene vo fyzickej štruktúre maloobchodných predajní. Bol to výsledok zotrvačnosti procesu transformácie z predchádzajúceho obdobia. Vznikli tisíce nových maloobchodných predajní, veľké predajne vznikli väčšinou rekonštrukciou skladových priestorov, revitalizáciou starých obchodov, ktoré boli zatvorené a využívaním napríklad priestoru na prízemí panelového domu. Absolútny nárast počtu obchodov s potravinami je spojený s rastúcim dopytom v porovnaní s nepotravinárskym sektorom, ako aj s určitými právnymi opatreniami. Priemerná veľkosť predajní zostávala na úrovni len asi 90 m² predajnej plochy (Dršina 1995). Rozvoju veľkometrážnych predajní bránil nedostatok kapitálu v prípade tuzemských podnikateľov a ich rozvoj nastal až procesom internacionalizácie maloobchodu. Odvetvie maloobchodu v nových spoločensko-ekonomických podmienkach prechádzalo po roku 1989 výraznou transformáciou a za relatívne krátke obdobie sa v odvetví prejavili viaceré transformačné procesy v súvislosti s nástupom globalizácie v maloobchode (cf. Kunc et al. 2012). Keďže prvý hypermarket, ako prejav globalizácie maloobchodu, bol na Slovensku otvorený v roku 1999, možno etapu transformácie maloobchodu ohraničiť dekádou 1989 – 1999 (Križan a Lauko 2014).

Pre maloobchod na Slovensku v tomto období je príznačný proces atomizácie. Proces atomizácie maloobchodu sa v rôznych krajinách prejavuje odlišnou intenzitou a dĺžkou trvania prechodom na globalizačné procesy (Szczyrba 2010). Dôsledkom privatizačných a reštrukturalizačných procesov bol vznik veľkého počtu obchodných živností sprevádzaný likvidáciou mnohých dovtedajších veľkých obchodných organizácií a iba pozvoľným vytváraním nových filiálok. Atomizácia obchodu bola priestorovo a organizačne charakteristická roztrieštením štruktúry maloobchodu so znakmi decentralizácie a dekoncentrácie štruktúr maloobchodnej siete, ktorá bola značne rozdrobená. Vo sfére obchodu a služieb dochádzalo k zvýšeniu počtu pôsobiacich organizácií a následnému zvýšeniu počtu pracovníkov v odvetví (Mitríková 2008). Transformácia maloobchodnej siete v období atomizácie prebiehala takmer výlučne bez účasti zahraničných maloobchodných reťazcov.

Na rozvoji maloobchodu a jeho transformácii sa podieľal domáci súkromný kapitál a vplývali naňho aj transformačné procesy súvisiace s rozpadom štátnych a družstevných organizácií vnútorného obchodu (Trembošová 2009b; Trembošová a Dubcová 2013; Trembošová a Tremboš 2009, 2016).

Vo všeobecnosti možno štruktúru obchodných konceptov podnikajúcich na slovenskom trhu počas obdobia atomizácie charakterizovať ako nevyhovujúcu. Prevažujúcim maloobchodným konceptom na slovenskom trhu bola v tomto období menšia samoobsluha a tradičná pultová alebo zmiešaná potravinárska predajňa, v prípade širokosortimentného tovaru obchodný dom a pri špecializovanom sortimente malá špecializovaná predajňa prípadne zmiešaná predajňa (Maryáš et al. 2014; Mitríková 2008) alebo maloobchod zastupovali trhoví predajcovia zväčša ázijského pôvodu (Williams a Baláž 2005).

Atomizácia maloobchodu mala za následok zvýšenie počtu predajní a zároveň zníženie počtu obyvateľov na predajňu. Predajná plocha rapídne rástla, čím sa zvyšoval aj plošný štandard. Zároveň však klesal obslužný štandard, vyjadrený ako počet obyvateľov pripadajúcich na jedného pracovníka v maloobchode (Pulpitlová 2002; Szczyrba 2005b). Atomizácia sa prejavovala aj vo veľkoobchode, kde možno taktiež pozorovať rapídny nárast registrovaných subjektov. Na Slovensku bolo v roku 1990 registrovaných 450 spoločností, v roku 1993 tento počet narástol na 19 500. Koncom roka 1992 viac ako dve tretiny tržieb pripadali na spoločnosti s menším počtom zamestnancov ako 25 (Dršina 1995). Kým v roku 1990 dominoval v maloobchodnom predaji na Slovensku verejný sektor, od roku 1992 výrazne začal dominovať súkromný sektor (tab. 12.4), čo bolo prejavom atomizácie maloobchodu. Verejný sektor sa podieľal na maloobchodnom predaji v roku 1990 podielom 71 %, pričom v roku 1998 tento podiel klesol na 3 %. Je potrebné poznamenať, že súkromný sektor bol takmer prevažne tuzemský. K prvým zahraničným spoločnostiam, ktoré vstúpili na slovenský maloobchodný trh patrila spoločnosť Tesco (rok 1996), ktorá odkúpila obchodné domy Prior.

Pre proces atomizácie je charakteristický stav, kedy malometrážne predajne predstavujú ťažisko realizácie predaja. Možno ho považovať za významný proces v dôsledku iniciálnej etapy transformácie maloobchodu vo všetkých postkomunistických krajinách. Proces atomizácie predstavuje istú prechodnú fázu vo vývoji maloobchodu medzi centrálnou riadeným a izolovaným hospodárstvom na jednej strane a dynamickými prejavmi globalizačných procesov vo forme internacionalizácie maloobchodu na strane druhej (Križan et al. 2016). Typickým trendom v maloobchodnej sieti na Slovensku bol úbytok (družstevných) obchodných domov a nárast počtu supermarketov, ako nového nákupného formátu. Obchodné domy boli na úpadku najmä na vidieku. Jedným z dôsledkov bol nárast motorizácie

obyvateľstva a obchodnú funkciu výraznejšie prevzali mestá s rozšírením nákupných zón aj do vzdialenejších vidieckych obcí.

Tab. 12.4. Maloobchodný predaj na Slovensku podľa druhu vlastníctva v rokoch 1990 – 1998 (v mil. Sk, v bežných cenách)

Rok	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
A	85 723	61 179	39 740	38 561	26 902	21 783	16 032	13 628	12 056
B	34 532	59 030	110 580	163 566	206 942	240 321	280 451	315 202	367 336

Vysvetlivky: A – verejný sektor; B – súkromný sektor

Zdroj: Štatistický úrad SR

V slovenskej (československej) maloobchodnej sieti sa v dôsledku nárastu nových prevádzok začali odrážať západné vzorce v správaní spotrebiteľov. To sa prejavilo aj pozitívnejším postojom spotrebiteľov k nákupom v zmysle kvality ponúkaných služieb v maloobchode. Kým na jar roku 1990 iba 10 % domácností uviedlo, že sú spokojní s maloobchodnými zariadeniami, o dva roky neskôr bolo spokojných 67 % domácností. Spotrebiteľia sa začali zaujímať predovšetkým o kvalitu tovaru a príjemnú a profesionálnu kvalitu služieb. Dôležitými faktormi v maloobchode sa stali šírka výberu tovaru a nižšie ceny (Drtina 1995).

12.1.3 MALOOBCHOD NA SLOVENSKU POČAS ETAPY GLOBALIZÁCIE

Maloobchod na Slovensku relatívne krátko po prechode z centrálne riadeného hospodárstva na trhové hospodárstvo začali ovplyvňovať globalizačné procesy, akými sú internacionalizácia, koncentrácia a kooperácia (Križan 2009). Vzhľadom na špecifickosť vývoja slovenského hospodárstva sa internacionalizácia v podmienkach slovenského maloobchodu stala intenzívnou po roku 1989 po prechode na trhové ekonomiku (Drtina 1995; Krásny 1992). Je potrebné však podotknúť, že pred rokom 1939 mala na území Československa maloobchodné prevádzky napr. firma Julius Meinl of Vienna, avšak počas druhej svetovej vojny boli tieto prevádzky zničené alebo boli po vojne znárodnené počas socialistického zoštátnenia (Dawson 1994, s. 267-268). Mnohé medzinárodné spoločnosti sa etablovali na vnútorných trhoch postkomunistických krajín, pričom tento trend pokračoval aj v druhej polovici 90. rokov 20. storočia (Knežević et al. 2014) a pokračuje aj v súčasnosti.

Globalizácia sa v maloobchode na Slovensku prejavila troma rozdielnymi pohľadmi (cf. Spilková 2008, s. 157-158):

i) internacionalizáciou a globalizáciou maloobchodu a ich praktík cez prizmu vlastníckych pomerov a organizačnej štruktúry;

- ii) koncentračnými tendenciami v priestorovej organizácii maloobchodu a rapídny nárastom veľkoformátových maloobchodných formátov a vehementným prijatím zahraničných trendov;
- iii) globalizáciou nákupného správania spotrebiteľov a zmeny v nákupných štýloch reflektujúce preferencie pre zmenené lokality nákupu.

V prvej polovici 90. rokov minulého storočia ovládali maloobchod na Slovensku najmä domáce spoločnosti (Fertaľová 2006b; Mitríková 2011). Následne možno pozorovať nástup významných medzinárodných spoločností. Je potrebné poznamenať, že vstup internacionálnych spoločností na Slovensko v porovnaní s okolitými krajinami bol oneskorený. Začiatkom 90. rokov 20. storočia bol jediným zahraničným maloobchodníkom, ktorý privatizoval štátnu sieť obchodných domov Prior (7 obchodných domov na Slovensku). Intenzívnejší nástup medzinárodných maloobchodných reťazcov na slovenský trh nastal až po roku 2000 (tab. 12.5). Jeden z dôvodov bola politicko-hospodárska situácia v krajine. Internacionalizáciu slovenského maloobchodu možno hodnotiť pomocou rebríčka najvýznamnejších maloobchodných spoločností zoradených podľa obratu. Kým v roku 1996 sa v rebríčku TOP 10 obchodných firiem umiestnili 4 medzinárodné spoločnosti, v roku 2006 to bolo až 8 spoločností. Za rok 2006 nie je v tabuľke uvedený domáci reťazec COOP Jednota Slovensko, ktorá neuvádza údaje za celú spoločnosť z dôvodu nejednotnej majetkovej štruktúry.

Transformáciu maloobchodu v mestách na Slovensku možno dokumentovať bilanciou maloobchodných predajní potravín a predajní nepotravinárskeho tovaru (nepotraviny) medzi rokmi 1994 a 2005. Ide o obdobie pred výstavbou veľkoplošných maloobchodných predajní (supermarketov a hypermarketov) a obdobie rozvoja takejto výstavby. V roku 1995 pripadalo v slovenských mestách priemerne 3,3 predajne potravín na 1 000 obyvateľov, v roku 2004 došlo k zvýšeniu na hodnotu 3,7 predajne. Vyššie hodnoty tohto ukazovateľa možno pozorovať na východe Slovenska. V tomto priestore dochádzalo aj k najvýraznejšiemu nárastu počtu predajní na obyvateľov medzi rokmi 1995 a 2004 (obr. 12.4). Naopak, v okolí ľudnatých miest došlo k zníženiu počtu obyvateľov na predajňu. Priemerný rozdiel v ukazovateli počtu predajní na 1 000 obyvateľov miest medzi rokmi 2004 a 1995 dosahuje kladnú hodnotu (0,4). Z priestorového hľadiska ide prevažne o menej ľudnaté mestá alebo mestá vzdialené od významných sídelných obchodných centier. Rozvojom koncentrácie potravinárskeho maloobchodu v slovenských mestách s nástupom veľkometrážnych prevádzok (supermarketov a hypermarketov) dochádzalo k úbytku počtu predajní potravín, prípadne k ich miernejšiemu nárastu v kontexte zvýšenej spotreby. Opačný trend možno badať v prípade predajní nepotravinárskeho tovaru, kde nárast medzi skúmanými rokmi dosahuje priemernú hodnotu 2,7 predajne na 1 000 obyvateľov miest a 86 % miest zaznamenalo nárast tohto ukazovateľa. V porovnaní s predajňami potravín bol nárast zaznamenaný v prípade 56 % miest na Slovensku.

30 rokov transformácie na Slovensku

Tab. 12.5. TOP 10 obchodných spoločností na Slovensku v roku 1996 a 2006

1996			2006		
Spoločnosť	obrat v mld. Sk	počet prevádzok	Spoločnosť	obrat v mld. Sk	počet prevádzok
1 Tesco Stores SR*	3,8	7	1 Tesco Stores SR*	24,5	48
2 Prima Zdroj Holding	3,3	46	Metro 2 Cash&Carry Slovakia*	17,4	5
3 Zdroj Univers	1,3	56	3 Billa*	12,2	89
4 OD Prior Stred*	1,2	9	4 Kaufland SK*	9,8	28
5 ATVE	1,1	15	5 Ahold Retail Slovakia*	7,4	25
6 Pecom Group*	1,1	6	6 NAY*	5,0	18
7 Sintra	1,1	17	7 CBA SK	4,8	242
8 Adut	1,1	14	8 Carrefour Slovensko*	4,5	4
9 Kon-rad	1,0	1	9 Lidl SR*	4,0	75
10 DDK Slovakia*	1,0	1	10 Labaš	3,7	3

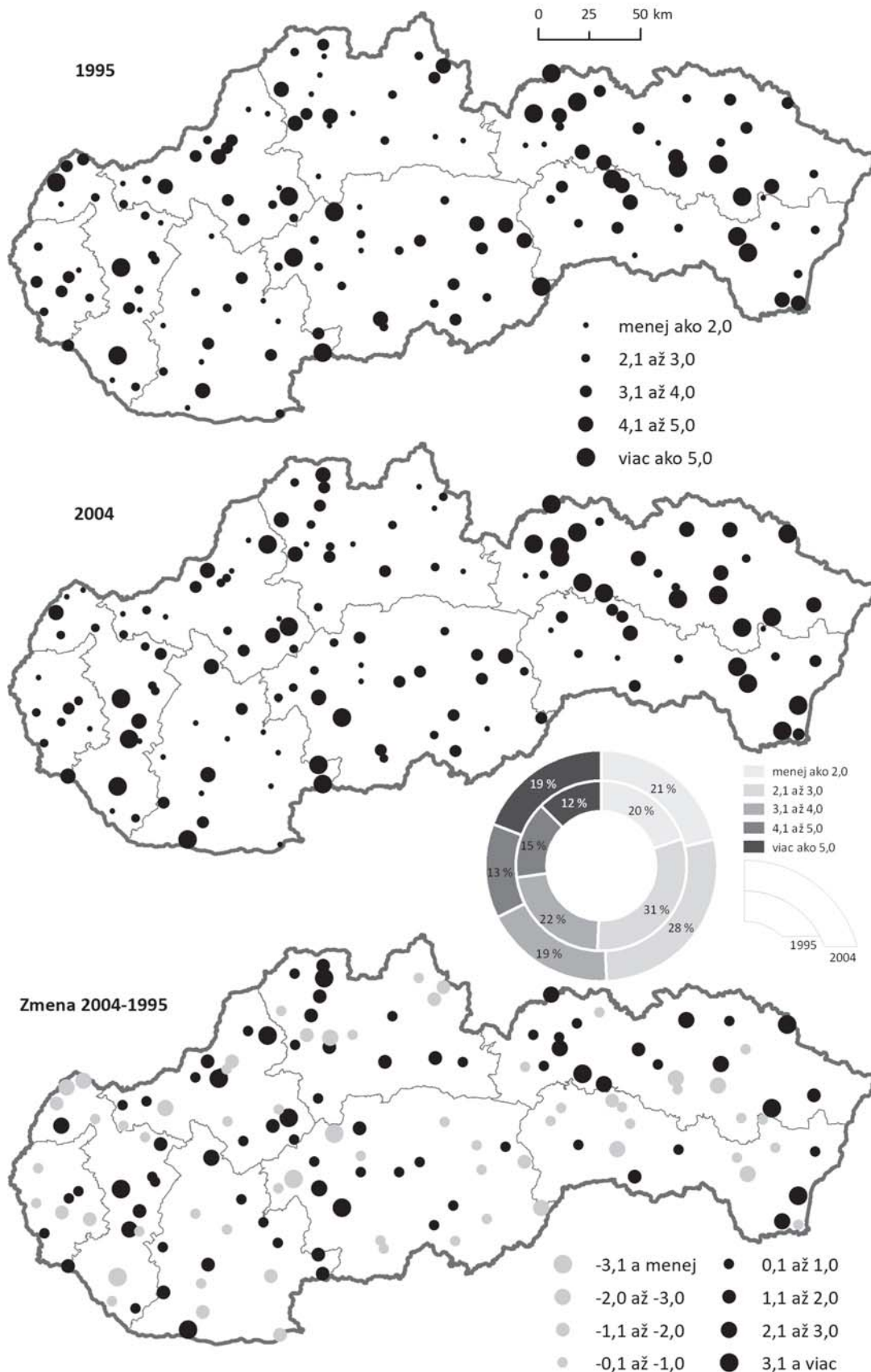
Vysvetlivky: *zahraničná majetková účasť

Zdroj: Fertaľová (2006b); Mitríková (2011); archív autorov

Koncentrácia v maloobchode je spojená predovšetkým s výstavbou veľkoplošných predajní, so vstupom internacionálnych maloobchodných reťazcov na vnútorný trh (Fertaľová 2006a; Fertaľová a Szczyrba 2006; Trembošová 2020; Trembošová a Tremboš 2009). Analýzou chovania maloobchodných sietí možno na slovenskom trhu vymedziť štyri etapy (cf. Križan et al. 2016; Szczyrba 2005b):

- (i) etapa dynamického rozvoja v sieti supermarketov (od roku 1996);
- (ii) etapa dynamického rozvoja v sieti hypermarketov (od roku 1999);
- (iii) etapa dynamického rozvoja v sieti nákupných centier (od roku 2000);
- (iv) etapa dynamického rozvoja v sieti diskontov (od roku 2004).

Etapu dynamického rozvoja v sieti supermarketov možno nazvať aj „revolúciou supermarketov“, keďže dochádza k „meteorickému“ nárastu počtu supermarketov (Reardon a Hopkins 2006). Pre všetky uvedené etapy je charakteristický progres v čase. Počet daných predajných formátov každoročne narastá. V roku 2012 bolo na území Slovenska 601 supermarketov prevažne v mestách. Vo vývoji možno pozorovať trend

Obr. 12.4. Zmena počtu predajní potravín na 1 000 obyvateľov za vybrané mestá Slovenska v rokoch 1995 a 2004

Zdroj: Štatistické ročenky Slovenskej republiky za roky 1996 a 2005

30 rokov transformácie na Slovensku

zvyšovania podielu supermarketov vo vidieckych obciach. Kým v roku 2001 bolo na slovenskom vidieku lokalizovaných 11,9 % všetkých supermarketov, v roku 2012 podiel narástol na 28,1 %. Taktiež možno konštatovať, že výstavba supermarketov sa presúva aj do miest s menším počtom obyvateľov (Križan a Bilková 2014). Za ostatných 20 rokov vzrástla predajná plocha supermarketov viac ako 15-krát (tab. 12.6). Obľúbenosť supermarketov medzi spotrebiteľmi ako preferovaného typu predajní pre nákup sa udržiava na úrovni približne 25 % (obr. 12.5). K najväčším sieťam maloobchodných predajní typu supermarket patrí Billa, ktorá v roku 2018 mala na území Slovenska viac ako 150 predajní. K expanzii supermarketov v ostatných rokoch prispela aj zmena nákupných formátov lokalizovaných v nákupných centrách. Kým v počiatočnom vývoji nákupných centier boli v nich umiestňované prevažne hypermarkety, v súčasnosti sú to supermarkety a najmä spoločnosť Billa. Viac ako 100 predajní supermarketov na Slovensku má ešte spoločnosť COOP Jednota.

Tab. 12.6. Vývoj predajnej plochy (v m²) siete maloobchodu za organizácie s 20 a viac zamestnancami

Ukazovateľ/Rok	1995	2000	2005	2010	2015	2017
Maloobchodná sieť celkovo	778 023	861 704	1 682 162	2 637 430	3 329 288	3 524 469
z toho						
Obchodné domy	111 883	73 910	70 800	68 622	332 731	486 523
Nákupné strediská	30 625	5 624	3 166	3 185	31 376	57 116
Hypermarkety	-	94 701	437 339	572 613	642 875	279 859
Zmiešané predajne	180 156	126 114	140 652	135 301	136 303	129 189
Supermarkety	27 503	104 449	245 518	399 653	464 145	504 426

Zdroj: Štatistické ročenky Slovenskej republiky

Prvým hypermarketom na Slovensku bol hypermarket Tesco otvorený v roku 1999 v Nitre. O dva roky neskôr bolo na území Slovenska už 22 hypermarketov, v roku 2012 sa ich počet zvýšil na 154 s medziročným nárastom viac ako 10 % (tab. 12.7). Intenzívny rozvoj formátov hypermarket vychádza z obľúbenosti hypermarketov ako hlavného miesta nákupu, v ktorom sa realizuje viac ako štvrtina všetkých nákupov (obr. 12.5). Trendom zostáva presun daného formátu aj do suburbánnych zón väčších miest, pričom podiel vidieckych hypermarketov predstavuje menej ako 10 %. Druhým faktorom na rozvoj tohto formátu na vidieku je výstavba nákupných centier, ktorých súčasťou je hypermarket v katastrálnom území vidieckej obce v rámci procesu komerčnej suburbanizácie (cf. Danielová 2008; Šveda a Križan 2012).

Tab. 12.7. Štruktúrny vývoj maloobchodu na Slovensku v rokoch 1998 – 2002

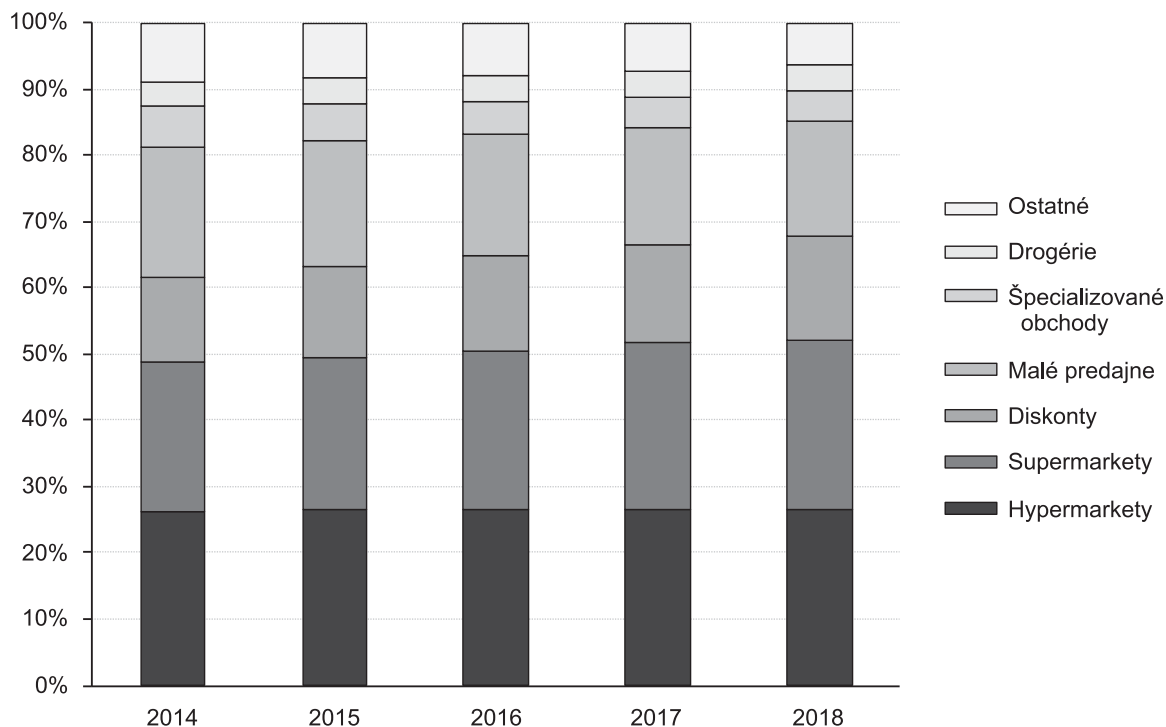
Formát/Rok	1998	1999	2000	2001	2002
Diskonty	42	55	59	72	49
Supermarkety	196	207	222	238	255
Hypermarkety	0	2	8	13	49
Nákupné centrá	0	0	2	5	7

Zdroj: www.etrend.sk, vlastný výskum

V tejto súvislosti sa vyznačujú spotrebitelia na Slovensku výraznou preferenciou veľkometrážnych maloobchodných predajní v podobe supermarketov a hypermarketov (Danielová a Trembošová 2020; Fertaľová 2007; Fertaľová a Klamár 2006; Trembošová 2009a); (obr. 12.5). Podľa prieskumu agentúry GfK domácnosti chodia na nákupy do supermarketov a diskontov častejšie a aj na väčšie nákupy ako v minulosti. Pre supermarkety sú charakteristické práve väčšie doplňujúce nákupy čerstvého tovaru a zásobovacie nákupy, ktoré v rámci tohto formátu na Slovensku ešte posilnili. Diskonty zasa upevňujú svoju pozíciu pri veľkých zásobovacích nákupoch v oboch krajinách. Domácnosti teda presúvajú väčšie nákupy do menších moderných formátov v porovnaní s hypermarketmi. Napriek tomu, viac ako štvrtina spotrebiteľov nakupuje v hypermarketoch. Viac ako polovica spotrebiteľov nakupuje v hypermarketoch a supermarketoch. Tento trend je dlhodobý takmer nemenný a pravdepodobne bude pokračovať aj v budúcnosti v zmysle životného cyklu maloobchodu. Podiel na trhu stále zvyšujú diskonty prevažne na úkor malých predajní a špecializovaných predajní. Ide najmä o „Lidl efekt“, ktorého maloobchodná sieť sa neustále rozrastá a obľúbenosť narastá. Dôvodom je lokalizácia týchto prevádzok bližšie k spotrebiteľom, ktorí tu nakupujú častejšie a vo väčších objemoch.

Etapa dynamického rozvoja v sieti diskontov začala na území Slovenska v roku 2004 výraznou plošnou expanziou predajní maloobchodnej siete Lidl (obr. 12.6), aj keď pred týmto termínom na slovenskom trhu pôsobili diskontné predajne siete Nitrazdroj. Lidl si na slovenskom trhu vybudoval významnú pozíciu, pričom od roku 2005 figuroval v rebríčku TOP 10 širokosortimentových obchodníkov na Slovensku. V porovnaní s Českou republikou došlo k výraznému oneskoreniu tejto fázy transformácie maloobchodu (Kunc et al. 2013). Fáza dynamického rozvoja diskontov je dlhodobá pod vplyvom skupiny niekoľkých spoločností (Lidl, Nitrazdroj, CBA). Slovenský trh bol pre ostatné diskonty menej zaujímavým. Zmena nastala v roku 2013, kedy prišiel na Slovensko nový nepotravinársky diskont Pepco. Kým v roku 2006 boli diskonty preferovanými typmi predajní iba v prípade 6 % spotrebiteľov, v roku 2018 to bolo 16 % spotrebiteľov (podľa prieskumov agentúry GfK).

30 rokov transformácie na Slovensku

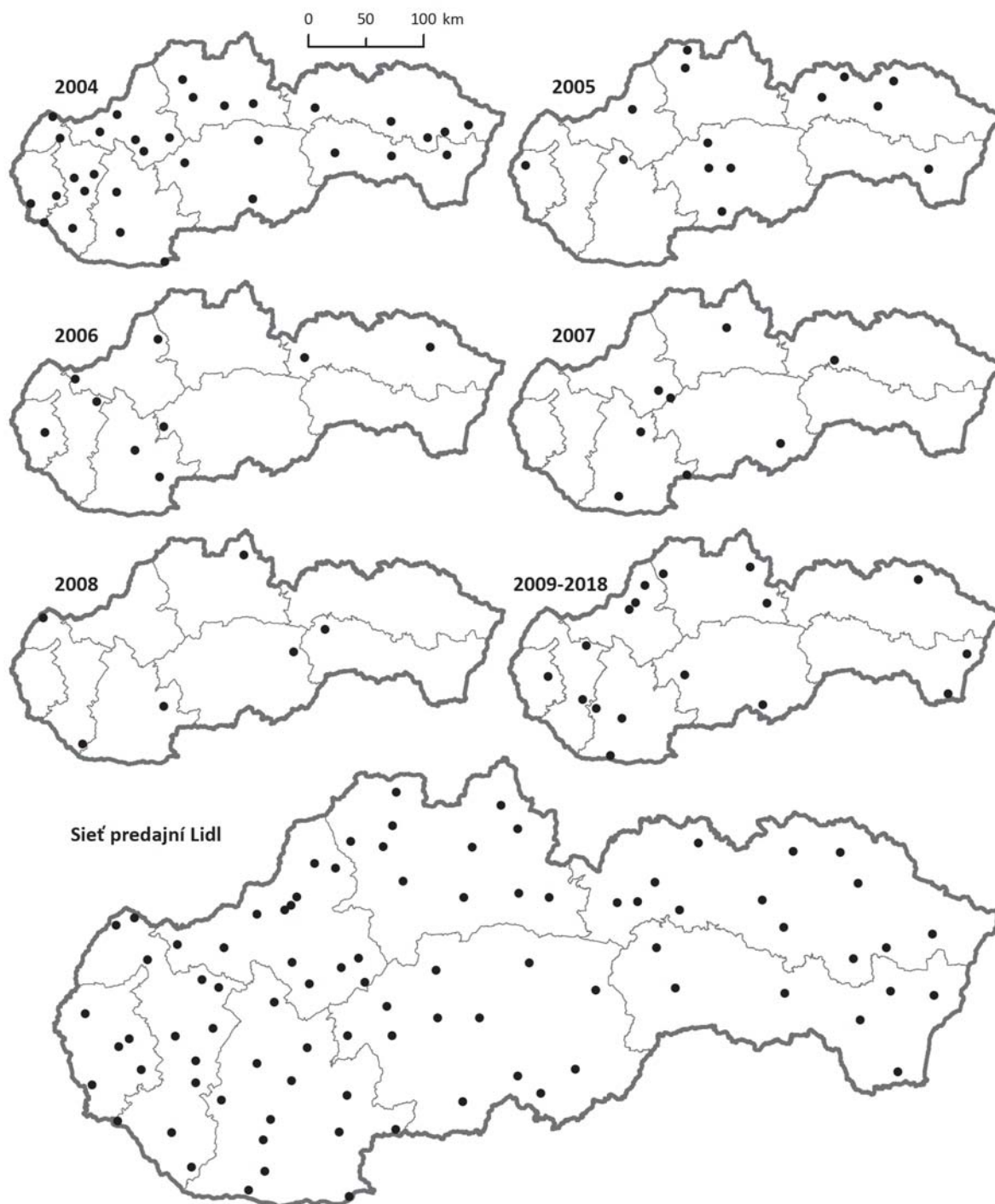

Obr. 12.5. Preferované typy predajní (hlavné miesto nákupu) medzi spotrebiteľmi na Slovensku v rokoch 2014 – 2018

Zdroj: GfK

Nákupné centrá patria k preferovaným nákupným formátom v celej Európe. Hustota nákupných centier daná veľkosťou hrubej prenajímateľnej plochy (m²) na 1 000 obyvateľov štátu (obr. 12.7) dosahuje v mnohých post-komunistických krajinách nadpriemerné hodnoty (Slovinsko, Chorvátsko, Litva, Lotyšsko, Estónsko) a naopak, v niektorých dosahuje podpriemerné hodnoty (Rumunsko, Bulharsko, Srbsko), kde možno v budúcnosti predpokladať masívnejší rozvoj výstavby nákupných centier. Aj napriek tomu, že vo východnej Európe došlo k oneskorenému rozvoju nákupných centier (zväčša po roku 1995, resp. 2000) v porovnaní so západnou Európou, súčasný stav dokumentuje rýchlu adaptáciu spotrebiteľov na tento nákupný formát a ich vývoj v zmysle životného cyklu maloobchodu nedosiahol ešte fázu maturity (cf. Kita et al. 2019).

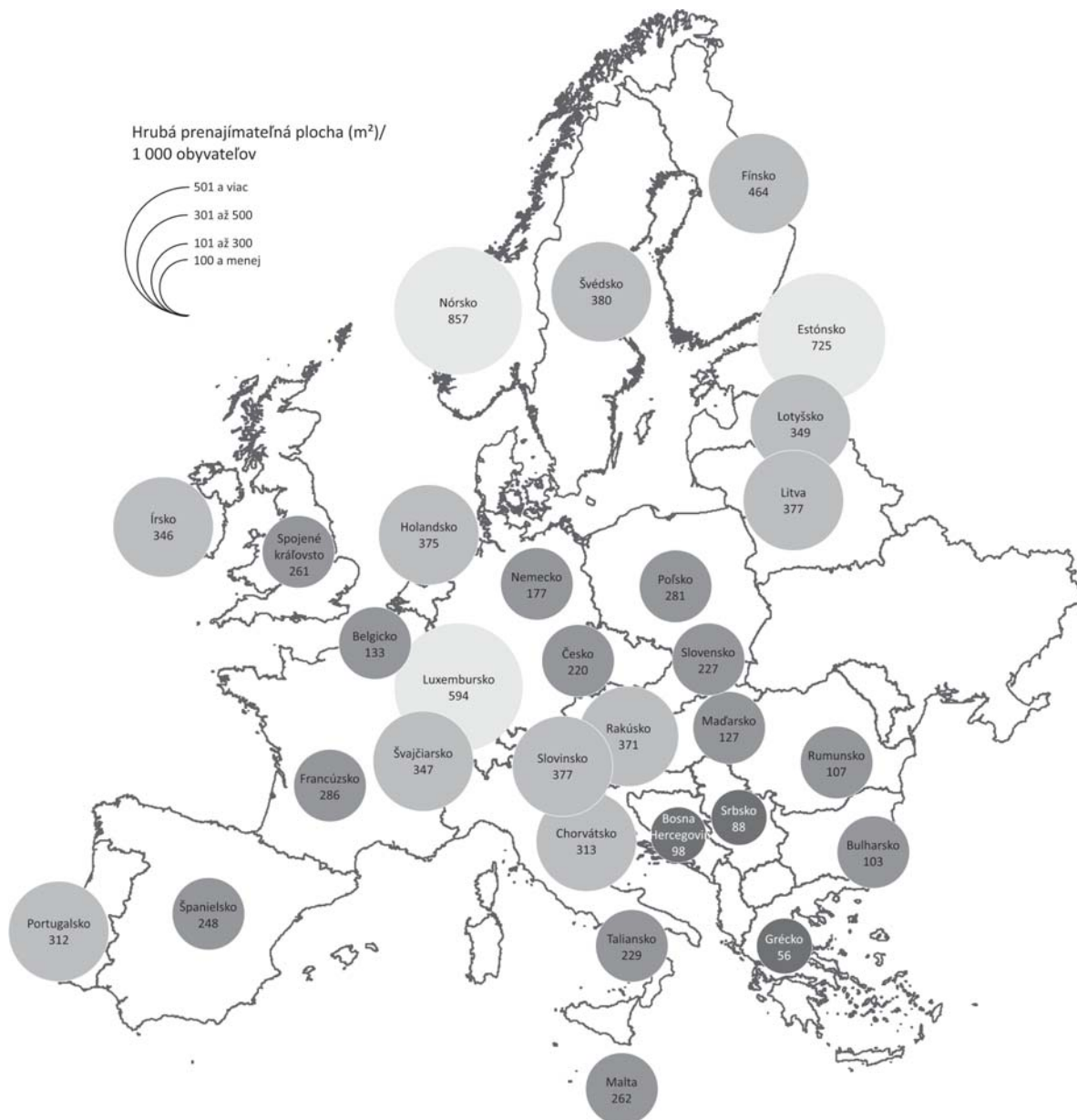
V ostatnom období dochádza na Slovensku k spomaľovaniu vývoja nákupných centier založeného na náraste ročného prenájmu ako jedného zo základných ukazovateľov vývoja nákupných centier (obr. 12.8). Napriek tomu nemožno vývoj nákupných centier na Slovensku považovať za stagnujúci, resp. ukončený, čomu nasvedčujú aj plány do budúcnosti. V roku 2019 sa plánuje dostavba troch nákupných centier (Košice, Prešov, Nitra) a revitalizácia a zväčšenie starších nákupných centier. Preto možno predpokladať, že rozvoj nákupných centier, ako nositeľov globalizačných trendov v maloobchode a spotrebe, nedosiahol svoj vrchol a v budúcnosti bude na vzostupe.

Obr. 12.6. Vývoj siete diskontov Lidl na Slovensku v rokoch 2004 – 2018

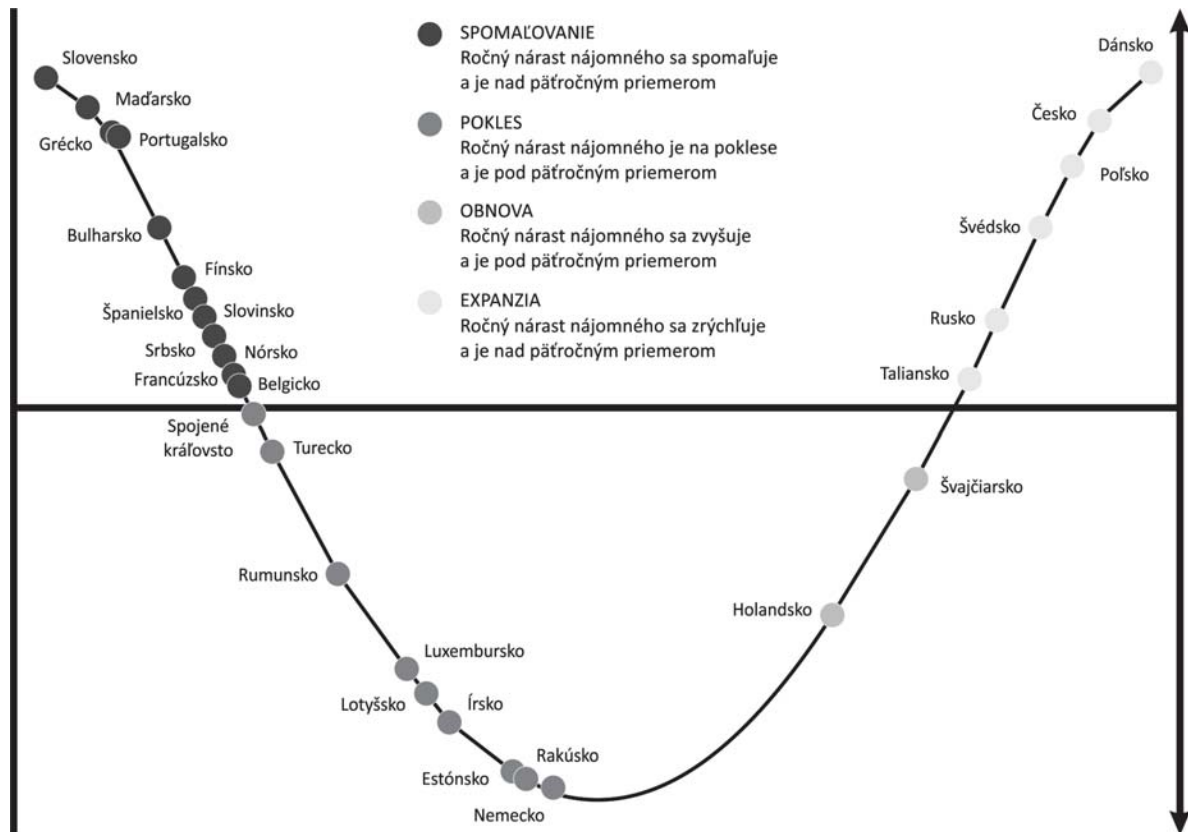
Zdroj: archív autorov

Polus City Center bolo prvým nákupným centrom na Slovensku otvorené v roku 2000. Odvtedy došlo k dynamickému rozvoju výstavby nákupných centier. Vo vývoji nákupných centier na Slovensku možno vyčleniť tri etapy (Križan et al. 2017). Prvá, iníciaľna etapa, je spájaná s otvorením prvých nákupných centier do roku 2003. Prvá fáza výstavby nákupných centier bola menej intenzívna ako ostatné. Na Slovensku

Obr. 12.7. Hustota nákupných centier vo vybraných štátoch Európy v roku 2018
Zdroj: Cushman & Wakefield (2018)

bolo do roku 2003 otvorených 13 % súčasných nákupných centier. Počas druhej etapy vývoja nákupných centier (2003 – 2009) možno pozorovať kulmináciu vzniku nákupných centier do roku 2008 s postupným zostupom výstavby do roku 2009. Túto etapu možno označiť ako intenzívny rozvoj nákupných centier, keďže medzi rokmi 2004–2009 bolo otvorených až 28 nákupných centier, čo predstavuje 51 % všetkých nákupných centier na Slovensku. Vývoj výstavby nákupných centier počas tretej etapy má charakter poklesu výstavby nových nákupných centier pravdepodobne spôsobený globálnou hospodárskou krízou s oneskoreným nástupom, ktorý sa prejavil až v roku 2011. Viaceré projekty boli pozastavené, resp. menili majiteľa či veľkosť a charakter.

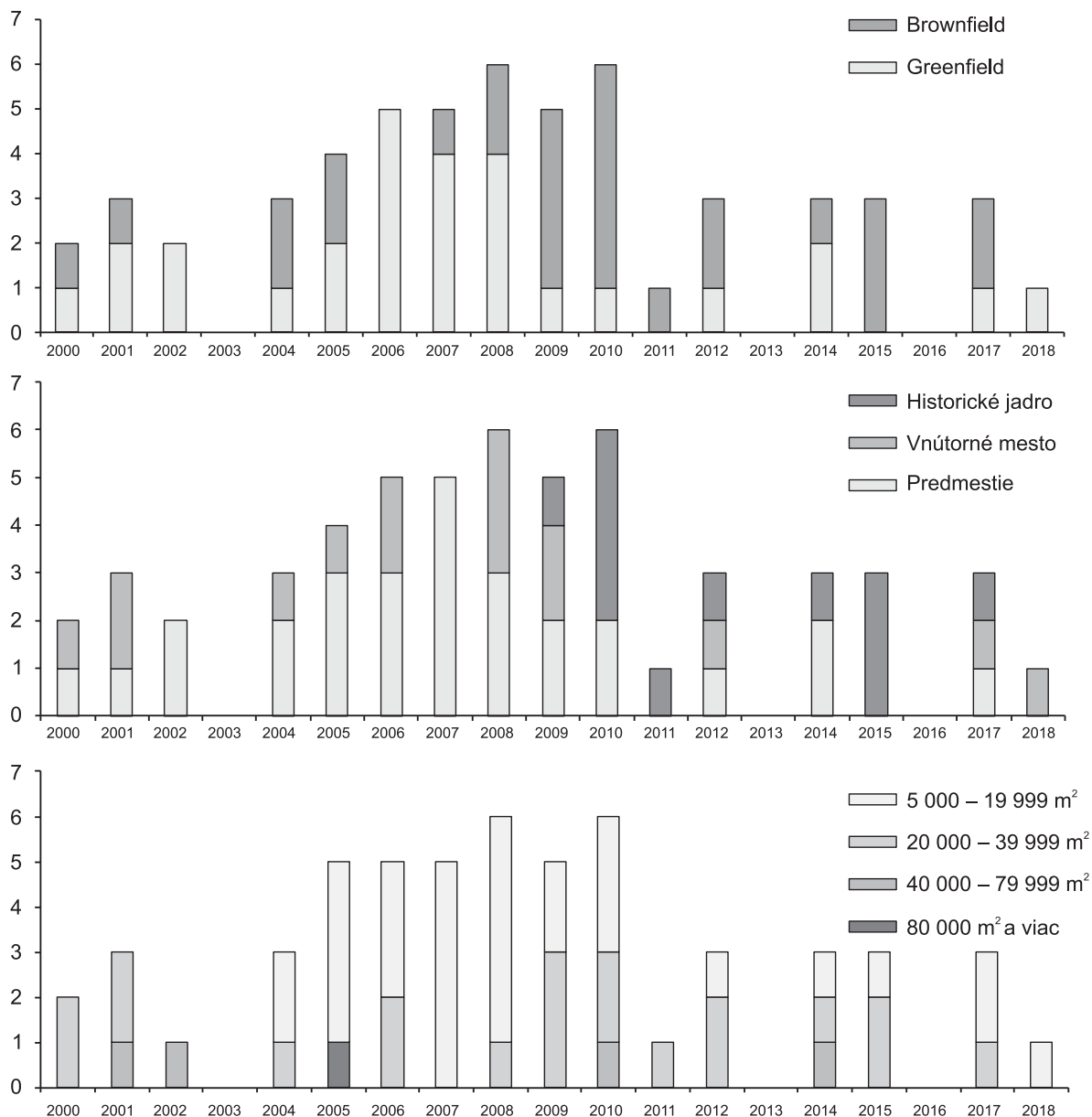
Obr. 12.8. Vývoj európskeho trhu nákupných centier založený na náraste ročného prenájmu (k 4. kvartálu 2017)

Zdroj: Cushman & Wakefield (2018)

To malo za následok, že v roku 2013 (a 2016) nebolo na území Slovenska postavené ani jedno nákupné centrum. To však neznamená, že na Slovensku nevznikali veľkoplošné maloobchodné predajne iné typu, akými sú nákupné centrá. Výrazný rozvoj v ostatnom období najmä v menej ľudnatých mestách zaznamenali rôzne koncepty obchodných centier a obchodných proménád. Príkladmi sú koncepty OC Kocka, Big Box, STOP SHOP a pod. V poslednej etape vývoja bolo na Slovensku otvorených 36 % súčasných nákupných centier v krajine.

Nákupné centrá možno klasifikovať podľa rôznych kritérií (Križan et al. 2017): (i) genéza, (ii) lokalizácia, (iii) veľkosť prenajímateľnej plochy (obr. 12.9). Zovšeobecnením vývoja nákupných centier na Slovensku je vyrovnaný podiel nákupných centier greenfield a brownfield s trendom nárastu počtu nákupných centier typu brownfield. Na Slovensku prevládajú nákupné centrá lokalizované na okraji mesta (predmestí), najmenej početnou skupinou sú nákupné centrá lokalizované v centrálnych častiach miest. Podľa veľkosti hrubej prenajímateľnej plochy sa na Slovensku stávali spočiatku veľké nákupné centrá. Trendom je však znižovanie veľkosti nákupných centier. Viac ako polovicu nákupných centier zastupujú malé nákupné centrá. Nákupné centrá

30 rokov transformácie na Slovensku

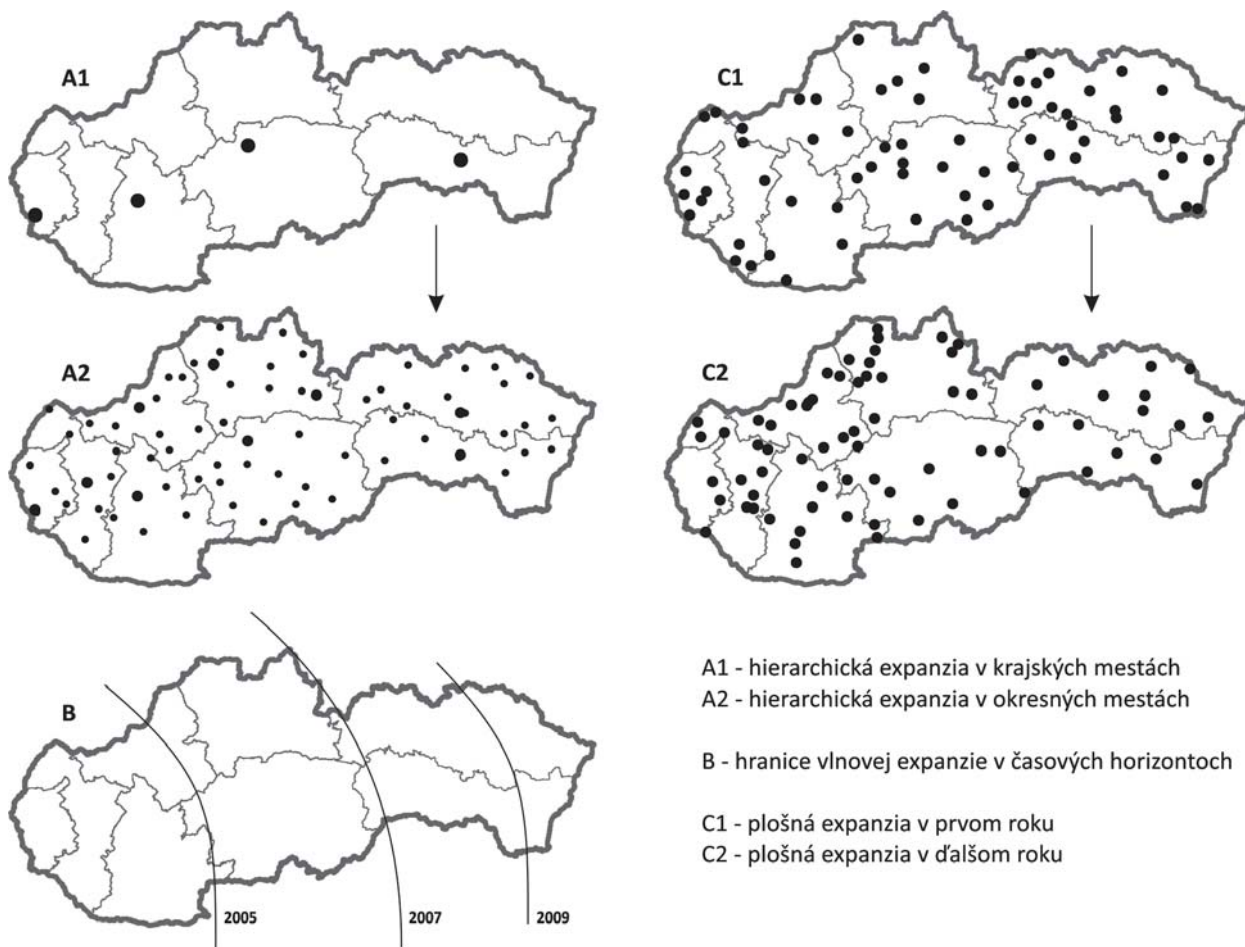
Obr. 12.9. Vývoj počtu novootvorených nákupných centier na Slovensku v rokoch 2000 – 2018 podľa rôznych kritérií

Zdroj: vlastný výskum

do 40 000 m² hrubej prenajímateľnej plochy tvoria na Slovensku viac ako 90 %. Priemerná hrubá prenajímateľná plocha pre nákupné centrum na Slovensku je 21 300 m². V súvislosti s etapami rozvoja veľkoplošných maloobchodných predajní formátu supermarket, hypermarket alebo diskont možno diskutovať o difúzii maloobchodu. Tá môže mať rôznych charakter (Kunc et al. 2013). Ide o istú časovú postupnosť zavádzania jednotlivých predajných konceptov na trh v zmysle priestorovej koncentrácie maloobchodnej siete. Difúzne procesy sú ovplyvňované faktorom trhu a polohy v zmysle stupňa urbanizácie, keďže ide o formáty

urbánneho maloobchodu a v zmysle kúpnej sily spotrebiteľov. Vo všeobecnosti sa maloobchodná sieť na Slovensku zahusťuje a možno identifikovať tri základné typy difúzie maloobchodnej siete (Szczyrba et al. 2007): expanzívna hierarchická difúzia, expanzívna kontaktná difúzia s vlnovým charakterom a expanzívna kontaktná difúzia s plošným charakterom (obr. 12.10). Expanzívna hierarchická difúzia, ktorá sa šíri v závislosti od veľkosti obsluhovaného územia, resp. ďalších faktorov (koncentrácia obyvateľstva, veľkosť predajnej plochy a pod.). Ide o výstavbu hypermarketov v najľudnatejších sídlach (napríklad krajské mestá) a následné dopĺňovanie maloobchodnej siete menšími formátmi (supermarkety) v menej ľudnatých mestách (napríklad okresné mestá). Typickým predstaviteľom tohto typu difúzie je spoločnosť Tesco. Vlnová difúzia ma charakter expanzie maloobchodnej siete v priestore v podobe smerových vln (napríklad zo západu na východ) bez ohľadu na veľkosť sídla a koncentráciu obyvateľstva. Možno podotknúť, že mnohé maloobchodné spoločnosti v nadnárodnej úrovni uplatňujú tento typ difúzie. Príkladom je oneskorenie procesu internacionalizácie v slovenskom maloobchode v porovnaní s českým (oneskorený nástup vybraných maloobchodných sietí). Expanzívna kontaktná difúzia s plošným charakterom je príznačná pre sieť diskontných predajní Lidl. Ide o nárazovité celoplošné pokrytie územia štátu niekoľkými desiatkami predajní v jeden deň (rok) bez ohľadu na ich veľkostnú (hierarchickú) štruktúru.

Globalizačné procesy sa prejavili v priestorovej štruktúre miest aj v maloobchodnej štruktúre miest (Danielová 2017; Trembošová 2012). Zmeny v priestorovej štruktúre mesta sa udiali vo fyzickej štruktúre a vo funkčnej štruktúre. Zmeny vo fyzickej štruktúre možno charakterizovať ako nové morfológické štruktúry v podobe halových prízemných objektov hypermarketov, špecializovaných veľkopredajní a pod. (Bednář 2005). Na druhej strane, zmeny vo funkčnej štruktúre reprezentujú zmeny využitia voľných plôch na okraji kompaktnej zástavby za účelom výstavby nákupných centier a tým vytvorením nového typu rozsiahlych monofunkčných plôch komerčnej občianskej vybavenosti (cf. Spilková a Šefrna 2010). Druhú skupinu predstavujú zmeny v maloobchodnej štruktúre mesta, medzi ktoré možno zaradiť nové formy maloobchodného predaja (supermarkety, hypermarkety, hobbymarkety), sortimentný úpadok okrskových nákupných centier, zníženie významu obchodných domov v centre mesta, duálnu priestorovú štruktúru vlastníctva a nájmu predajných jednotiek podľa polohovej renty (miestni vs. národní, nadnárodní maloobchodníci), oligopolizáciu trhu predaja potravín, ostrú konkurenciu medzi jednotlivými formami maloobchodného predaja potravín, zmenu hierarchie maloobchodnej siete a jej nové priestorové usporiadanie a ako poslednú zmenu uvádza redukciu významu a obmedzenie ambulantného predaja.

Obr. 12.10. Typy difúzie maloobchodu na Slovensku (fiktívne príklady)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Szczyrba et al. (2007)

Pri hodnotení globalizácie na urbánny maloobchod možno rozlišovať medzi časovými a priestorovými prejavmi (Križan et al. 2019). Vo všeobecnosti možno z časového aspektu konštatovať tri hlavné trendy:

- Zmena počtu maloobchodných predajní.
- Zmena veľkosti maloobchodnej predajnej plochy. Maloobchodná predajná plocha sa v mestách zvyšuje, avšak v prípade ukazovateľa predajnej plochy na predajňu dochádza iba k miernemu nárastu.
- Zmena štruktúry maloobchodu. Dochádza napríklad k poklesu počtu predajní potravín a k zvýšeniu predajní odevov a obuvi alebo lekární a pod.

Pri hodnotení urbánneho maloobchodu z priestorového aspektu možno identifikovať dva hlavné trendy:

- Zmena nákupných zón. Dochádza k špecializácii niektorých lokalít na obchodnú funkciu najmä v okrajových častiach miest, kde sa stavajú nákupné centrá typu greenfield. Ak nákupné zóny v centrách miest zostali zachované, zmenila sa kvantita a štruktúra daných maloobchodných jednotiek.

- Špecializácia nákupných zón. Trendom urbánneho maloobchodu je proces koncentrácie vybraných špecializovaných predajní v priestore. Vhodným príkladom sú predajne potravín, pre ktoré je príznačný rapidný úbytok predajnej plochy, na úkor veľkometrážnych predajní. Aj v prípade odevov a obuvi dochádza k istým koncentračným tendenciám, avšak vzhľadom na nadpriemerný nárast počtu predajní, ide skôr o atomizáciu tohto maloobchodného odvetia.

Vidiecky (potravinársky) maloobchod sa transformuje v zmysle niekoľkých trendov (Križan et al. 2009; Lauko et al. 2018):

- Mimoobecné nákupy predstavujú výrazný podiel nákupov bežného potravinárskeho tovaru. Ide o nákupy najmä v supermarketoch, resp. hypermarketoch či diskontoch. Preto možno spotrebiteľov z vidieka považovať za významnú skupinu nakupujúcich v okolitých mestách, čo ovplyvňuje aj lokalizáciu výstavby nových veľkometrážnych maloobchodných predajní v týchto mestách pri výjazdových cestách smerom k spotrebiteľom alebo pri autobusovej či železničnej stanici v mestách.
- Denné nákupy sú na zstupe, naopak veľké týždenné nákupy zaznamenali vzostup.
- Spokojnosť spotrebiteľov s kvalitou podmienok nákupu bežného potravinárskeho tovaru stúpa.
- Čas strávený nakupovaním bežného potravinárskeho tovaru počas týždňa sa skracuje.
- Preferovanie maloobchodnej predajne (v rurálnom prostredí) úzko súvisí s dostupnosťou tejto predajne. Až potom nasleduje lacnejší tovar a širší sortiment.
- Proces koncentrácie maloobchodu sa v rurálnom prostredí prejavuje iba v minimálnej miere. Možno konštatovať, že proces koncentrácie je v porovnaní s procesom internacionalizácie v rurálnom prostredí najmenej badateľným.
- Variabilita potravinárskych maloobchodných predajní na vidieku je značná, pričom dominantné postavenie si stále zachovávajú predajne nezapojené do žiadnej maloobchodnej siete.
- Z maloobchodných sietí má dominantné postavenie COOP Jednota, čo pramení v historickom pozadí maloobchodu Slovenska.

12.2 KONZUMNÁ SPOLOČNOSŤ

Spotrebu nemožno chápať iba ako proces nakupovania tovarov a služieb v zmysle funkcie a užitočnosti pre spotrebiteľa, ale významnou vlastnosťou spotreby sa stáva identita, symbolika. A práve symbolika často presahuje funkciu a užitočnosť v spotrebe. Ako poznamenáva Chorvát (2015, s. 20-21): „žijeme vo svete, v ktorom je takmer každá oblasť sociálneho správania spätá v takej či onakej podobe so spotrebou a v ktorom spotrebné aktivity dávajú význam i štruktúru každodennému životu. Miesto, ktoré bolo v predchádzajúcich typoch spoločnosti vyhradené práci, je v konzumnom type spoločnosti vyhradené spotrebe. Predtým boli identita človeka, spôsob života a status určované jeho pracovným zaradením: človeka „robila“ jeho práca. Teraz je hodnota človeka, prestíž

a postavenie charakterizované do veľkej miery jeho spotrebou. Na individuálnej úrovni dochádza k posunu od identity založenej prevažne na pozícii človeka v socio-ekonomickej (triednej) štruktúre k identite založenej na životnom štýle a spotrebnom správaní.“ Možno konštatovať, že naša spoločnosť prešla z pracovnej do konzumnej.

Termín konzumná spoločnosť (*consumer society*) sa zrodil počas studenej vojny v USA. Masový rozvoj spotreby nastal po druhej svetovej vojne, keď v USA a v západnej Európe výrazne narástol počet spotrebiteľov strednej (ekonomickej) triedy súvisiaci so vznikom konzumnej spoločnosti. Všeobecne uznávaný koncept zrodu konzumnej spoločnosti v polovici 20. storočia, možno z dlhodobej perspektívy charakterizovať ako vývojovú trajektóriu spoločností od agrárnej (pred rokom 1800) cez industriálnu (1800 – 1945) ku konzumnej (1945 – súčasnosť) spoločnosti (Cohen 2014). Je však potrebné podotknúť, že uvedené letopočty môžu v individuálnych prípadoch variovať. Ako príklad možno uviesť postsocialistické krajiny, akou je aj Slovensko, v ktorých došlo k istému časovému oneskoreniu prejavu konzumnej spoločnosti až koncom 20. storočia. V ostatných dekádach sa však v mnohých spoločnostiach začínajú prejavovať isté alternatívy konzumnej spoločnosti. Do popredia sa dostáva odpor masovej spotreby vedúci k alternatívnej, resp. udržateľnej spotrebe (a výrobe), dochádza k zrodu post-konzumnej spoločnosti (Cohen et al. 2017). Spotrebiteľia sa stávajú v konzumnej spoločnosti unifikovanými, sú pod vplyvom niekoľkých globálnych aktérov. Kupujú potraviny v rovnakých nadnárodných maloobchodných reťazcoch, nosia rovnakú obuv alebo odevy, šoférujú rovnaké autá, stravujú sa v rovnakých reštauráciách s rýchlym občerstvením, spia v rovnakých hoteloch, bývajú v rovnakých suburbiách a pod., preberajú rovnaké osobnostné, kultúrne a duchovné hodnoty. Konzumná spoločnosť nadobúda rysy globálnej monokultúry (Firat et al. 2013). V tomto zmysle konzumná spoločnosť smeruje ku konzumnej (spotrebnej) kultúre (cf. Bunčák et al. 2019). Podľa Chorváta (2015, s. 22) spotrebná kultúra nezahŕňa len spotrebu konkrétnych výrobkov, uspokojovanie súkromných potrieb a želaní, ale jej súčasťou je napríklad aj príslušnosť k hnutiam či subkultúram, ktoré sa vyznačujú určitým životným štýlom (spôsobom obliekania, stravovania, postojom k verejným otázkam) a ktoré sa napríklad môžu vymedzovať voči konzumnému životnému štýlu. Ako poznamenáva Kalenda (2014, s. 21), konzumnú kultúru možno chápať aj ako každý iný spoločenský jav, ktorý je súčasťou mnohorozmerných sociálnych vzťahov a väzieb ku konkrétnym skupinám, jedincom a inštitúciám. Tie však nezostávajú nemenné, podliehajú trvalému procesu sociálnej zmeny.

Rast konzumnej spoločnosti je spájaný s termínom „konzumerizmus“. Termín konzumerizmus (*consumerism*) sa v čase vyvíja a získava rôzne významy, ktoré majú tendenciu byť konfliktnými a protichodnými (Papasolomou 2013). Pri zohľadnení vývoja spotreby v čase možno konzumerizmus chápať z troch aspektov (Yani-de-Soriano a Slater 2009). Prvý aspekt sa vzťahuje na manipulačnú reklamnú a marketingovú prax s cieľom povzbudiť spotrebiteľov, aby nakupovali a konzumovali viac. Ide o tzv.

manipulačný marketing a aktivity charakterizujúce konzumerizmus v tomto kontexte sú (Lambin 1997): povzbudzovanie spotrebiteľov, aby nadmerne konzumovali; využívanie neistoty a utrpenia ľudí; propagačné techniky, ktoré využívajú impulzívne správanie spotrebiteľov; a nadnesenie obsahu produktu prostredníctvom dizajnu obalov. Konzumerizmus tak môže mať nepriaznivý až škodlivý vplyv na spotrebiteľov. Druhý aspekt rieši konzumerizmus z iného, opačného hľadiska. V tomto zmysle sa konzumerizmus týka hnutí spotrebiteľov na ochranu ich práv pred excesmi marketingu. Z marketingového hľadiska ide o organizované hnutia občanov a vládnych agentúr na zlepšenie práv a právomocí kupujúcich vo vzťahu k predávajúcim (Kottler et al. 2012). Konzumerizmus ako spotrebiteľské hnutie sa sústredilo na podporu a ochranu práv spotrebiteľov, na bezpečnosť, výber a informovanie. Tento aspekt konzumerizmu zdôrazňuje potrebu spoločnosti správať sa spoločensky zodpovednejšie voči svojim spotrebiteľom a spoločnosti ako celku. Tretí aspekt interpretuje konzumerizmus ako spotrebiteľskú ideológiu, ktorá predpokladá, že šťastie a blahobyt spotrebiteľov je možné dosiahnuť prostredníctvom spotreby. Spotreba je teda prostriedkom na šťastie a blahobyt (Papasolomou 2013). Tento aspekt konzumerizmu predstavuje základ zrodu a rozvoja konzumnej spoločnosti.

V súvislosti so spotrebou možno diskutovať o globálnej homogenizácii (Howes 2002). Ide o globálnu konvergenciu vkusu a konzumných praktík do mnohých spoločností. Spojitosť medzi rastom (*growth*) a globalizáciou (*globalization*) prináša termín „grobglobalizácia“ (*grobglobalization*) referujúci o (maloobchodných) gigantoch, ktorí určujú trendy v spotrebe (Ritzer 2015). Medzi takéto spoločnosti patria McDonald's, Coca-Cola, Starbucks, Ikea, WallMart, Disney a pod. Ako opozitum vzniklo niekoľko alternatív, ktoré odmietajú globálne trendy v spotrebe, prienik globálnych kultúr do lokálnych a ich štandardizáciu. Ide o udržateľnú spotrebu a hnutie za antispotrebu.

Spotreba je najzákladnejšou potrebou ľudí a ovplyvňuje produkciu. Je súčasťou hospodárstva každej krajiny s priamym dopadom na spoločnosť. Spotreba vplýva na správanie spotrebiteľov a spotrebiteľia svojím správaním ovplyvňujú spotrebu. Ako konštatujú Križan a Bilková (2019), spotreba je ako divadelné alebo filmové predstavenie. Má svojich kritikov i zástancov, pričom ich názor nie je univerzálny a nemenný. Trh pravidelne ponúka premiéry a nové predstavenia, ktoré sú rôznej kvality a majú pre publikum rôzne hodnoty. Po istom čase sa objavia remaky, ktoré časť spoločnosti považuje za niečo nové alebo lepšie ako pôvodné, iní s tým nesúhlasia. Herci sú ako symboly, značky. Tých najúspešnejších pozná publikum na celom svete. Časť publika si vyberá predstavenie nie podľa žánru alebo kvality, ale podľa hereckého obsadenia, veria, že so značkou je spojená kvalita v akejkoľvek podobe. Niektorí diváci nie sú spokojní s mainstreamovou (konvenčnou) ponukou, hľadajú niečo iné, alternatívne. Časť z nich nie preto, lebo by ich alternatívne bavilo, ale aby zapadli do komunity, aby sa odlišili od ostatných. Akékoľvek sme publikum, nová premiéra sa nás

priamo (film si pozrieme) alebo sprostredkované (všetci a všade o filme hovoria) týka, všetci sme spotrebiteľia.

Naša spoločnosť prešla z pracovnej do konzumnej. Globalizácia výrazne ovplyvnila spotrebiteľov a spotrebu. Vývoj nasmeroval spoločnosť k homogenizácii, ktorá prináša rôzne sociálne zmeny smerujúce ku konzumnej spoločnosti, resp. konzumnej kultúre. Ako spotrebiteľia sme začali preberať vzorce spotreby iných kultúr často bez zmien, inokedy z prejavmi lokálnych prvkov vyúsťujúcich do kreolizácie spotreby. Spoločnosť je však vo svojej podstate heterogénna, nie všetci spotrebiteľia sú unifikovaní pod vplyvom niekoľkých nadnárodných korporácií (McDonald's a spol.). Z toho vyplýva aj kritika konzumerizmu, ideológie po túžbe po komoditách a službách previazanú s masovou spotrebou. Konzumerizmus vplýva na prehlbovanie sociálnych a ekonomických nerovností vo svete. Netreba zabúdať ani na dosahy konzumerizmu na životné prostredie a jeho degradáciu. Preto vznikol akýsi protiprúd spotrebiteľov inklinujúci k udržateľnej spotrebe. Tá pozostáva z rôznych koncepcií: zodpovednej spotreby, antispotreby a uvedomelej spotreby (Križan a Bilková 2019). V ostatnom období sa aj na Slovensku prejavujú prvky udržateľnej spotreby zmenou správania spotrebiteľov. Objektom výskumu sa stále častejšie stáva alternatívna spotreba v podobe alternatívnych potravinových sietí (farmárske trhy, komunitné záhrady a pod.). V slovenskej akademickej obci ide však iba o okrajový záujem aj napriek spoločenskému dosahu transformácie spoločnosti. Možno konštatovať, že vplyvom globalizačných trendov a jej prejavom možno slovenskú spoločnosť označiť ako konzumnú spoločnosť. Okrem konzumerizmu sa v našej spoločnosti prejavujú aj prvky udržateľnej spotreby, ktoré sa v spoločnosti stávajú čoraz populárnejšími.

12.3 ZHRNUTIE

Maloobchod na Slovensku prešiel vo svojom vývoji mnohými zmenami, ktoré možno vo všeobecnosti nazvať transformáciou. Transformáciu maloobchodu možno charakterizovať z rôznych hľadísk, pričom geografi sa zameriavajú na časové a priestorové aspekty zmien štruktúry maloobchodu. Ide o zmeny vo forme a spôsobe maloobchodného predaja, s ktorými súvisia zmeny prenášajúce sa na správanie spotrebiteľov. Možno konštatovať, že k najväčšej transformácii maloobchodu na Slovensku došlo za ostatných 30 rokov. Často sú zmeny v maloobchode spájané s termínom globalizácia. Možno však poukázať na skutočnosť, že globalizácia nemusí viesť k transformácii, resp. prejavy globalizácie v hospodárstve v priestore a čase varujú v zmysle transformačných zmien. Dôvodom môžu byť politické, kultúrne alebo ekonomické vplyvy. V prípade prvej skupiny ide o istú izolovanosť od prejavov globalizácie v maloobchode napriek tomu, že sa maloobchod transformuje. Ako príklad možno uviesť transformáciu maloobchodu na Slovensku v období medzi

rokmi 1948 až 1989 (cf. Očovský 1974). V prípade druhej skupiny vplyvov má tradícia a hodnoty danej spoločnosti väčšiu váhu ako globalizačná vlna, a preto globalizácia do transformácie maloobchodu zasahuje iba limitovane. Poslednou skupinou sú ekonomické vplyvy priestorovo podmienená hospodárskou aktivitou a schopnosťou maloobchodníkov uspokojiť svoje požiadavky aj v menej rozvinutých regiónoch. Súkromní maloobchodníci sa správajú výsadne trhovo a nie sú nútení poskytovať služby bez ziskov ako tomu bolo v povojnovom období na Slovensku, kedy štátny (družstevný) maloobchod zabezpečoval základnú občiansku vybavenosť aj v najodľahlejších a najmenej rozvinutých regiónoch. Po prechode na trhové hospodárstvo sa transformuje aj maloobchod na súkromný sektor, čo vedie k zmenám priestorového usporiadania maloobchodu (Križan a Bilková 2014).

Transformácia maloobchodu je v tejto kapitole analyzovaná v zmysle časovej a priestorovej zmeny realizácie maloobchodného predaja v kontexte zhodnotenia faktorov vplývajúcich na tieto zmeny. Maloobchodná sieť na Slovensku sa pred rokom 1989 vyznačovala nízkou kapacitou, nízkou kvalitou a nevhodnou štruktúrou (Krásny 1992; Mitríková 2019). Po prechode na trhové hospodárstvo sa začali v maloobchode na Slovensku prejavovať rôzne transformačné procesy: atomizácia, internacionalizácia, koncentrácia, kooperácia v kontexte globalizačných procesov (Križan 2009). Tieto procesy mali rôznu intenzitu a formy prejavu nielen v čase, ale aj v priestore. Transformácia maloobchodu na Slovensku prebieha v urbárnom prostredí (v porovnaní s rurálnym) rýchlejšie a intenzívnejšie s výraznejším funkčným a priestorovým dosahom. Po atomizácii maloobchodu, ktorá sa prejavovala nárastom počtu maloobchodných predajní zväčša malometrážneho charakteru došlo vstupom medzinárodných maloobchodných sietí k procesu internacionalizácie maloobchodu. To malo za následok koncentráciu maloobchodu, ktorá sa prejavovala výstavbou veľkometrážnych maloobchodných predajní prevažne vo forme supermarketov a hypermarketov. Na tento trend reagovali aj spotrebitelia a novým nákupným formátom sa rýchlo prispôbili. Maloplošné maloobchodné predajne začali byť výrazne na ústupe a dochádzalo k ich zániku. To sa výraznejšie prejavilo na vidieku, ktorý strácal a neustále stráca svoje základné obslužné funkcie (Bilková a Križan 2015; Kunc et al. 2013; Szczyrba et al. 2013). Hlavným nástrojom malometrážnych predajní odolávať konkurencii internacionálnych maloobchodných sietí bolo zapojenie sa do rôznych kooperačných zväzkov. Tie majú na Slovensku rôznu hierarchickú úroveň: regionálnu, nadregionálnu a národnú (Križan a Bilková 2014). Proces kooperácie sa prejavuje najmä v potravinárskom maloobchode, v ostatnom období aj v prípade lekární.

Za ostatné dve dekády sa obľúbeným nákupným formátom na Slovensku stali nákupné centrá. Ich rozmach po roku 2000 zrejme dosiahol kulmináciu, avšak nič nenasvedčuje tomu, že dochádza k ústupu ich výstavby. Naopak, trendom je rozšírenie existujúcich prevádzok a ich rekonštrukcia a modernizácia. S tým súvisí aj ďalší trend

vyplývajúci z požiadaviek spotrebiteľov. Koncepty nákupných centier už nestavajú iba na nakupovaní, ponúkajú niečo viac. Ide najmä o rozšírenie ponuky rôznych voľnočasových aktivít nielen pre jednotlivcov, ale pre celú rodinu. Na Slovensku sa prejavil aj trend zmenšovania nákupných centier. Ide o výstavbu malých nákupných centier (do 20 000 m²), čo vytvára podmienky pre menšie spádové nákupné zóny a tým pádom aj vznik nákupných centier v populačne menších mestách (Križan et al. 2017).

Hodnotením globalizačných procesov v maloobchode na území Slovenska možno vyvodiť všeobecné závery:

Ad 1. Na Slovensku sa prejavujú všetky globalizačné procesy identifikované v rozvinutých krajinách, ktoré transformujú maloobchod tak v mestách ako aj na vidieku. Prejavy globalizačných procesov v maloobchode sú intenzívnejšie v mestách.

Ad 2. Oneskorený priebeh transformačných procesov v porovnaní s okolitými štátmi. Možno identifikovať oneskorenie v priebehu transformačných procesov v smere západ-východ.

Ad 3. Veľkosť trhu podmieňuje intenzitu prejavov globalizačných procesov. V ľudnatejších mestách a ich zázemí sú procesy zreteľnejšie.

Ad 4. Proces internacionalizácie maloobchodu v zmysle životného cyklu maloobchodu ešte nedosiahol fázu zrelosti.

Ad 5. Procesom koncentrácie maloobchodu na slovenskom vidieku dochádza k negatívnemu vývoju úbytku základných obslužných funkcií vidieka.

Ad 6. Výstavba nákupných centier bude na Slovensku pokračovať aj v budúcnosti a lokalizované budú aj v menej ľudnatých mestách.

S transformáciou maloobchodu úzko súvisí aj spotreba a správanie spotrebiteľov. Vznikajú nové lokality spotreby. Preferovaným spôsobom nákupu sa stal virtuálny priestor a online nákup v e-shopoch sa stal neodmysliteľnou súčasťou slovenského maloobchodu. Na Slovensku obdobne ako v iných rozvinutých krajinách je na vzostupe skupina spotrebiteľov, ktorí preferujú alternatívnu spotrebu pred konvenčnou. To má za následok rozvoj alternatívnych potravinových sietí najmä v podobe farmárskych trhov a komunitných záhrad.

Trendom vývoja maloobchodu a spotreby na Slovensku je kopírovanie vzorcov vývoja zo západnej Európy a USA so špecifickým prejavom v podmienkach postkomunistickej krajiny.

PodĎakovanie: výskum bol podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-16-0232 a projektom VEGA 2/0113/19.

LITERATÚRA

- Anderson, B. (2006). *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. New York (Verso).
- Arzheimer, K., Carter, E. (2006). Political opportunity structures and right-wing extremist party success. *European Journal of Political Research*, 45, 3, 419-443.
- Åslund, A. (2018). Ten lessons from a quarter of a century of post-communist economic transformation. *Economics of Transition*, 26, 4, 851-862.
- ASPE (2013). *Change in poverty by select demographic groups: 2007–2012*. Office of Human Services Policy. Issue brief (September 27, 2013).
- ATLAS RÓMSKYCH KOMUNÍT (2019). Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. Inštitút pre výskum práce a rodiny. Dostupné na: www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019 [cit. 2019-10-14].
- Babiak, R. (2012). Formovanie regionálnej politiky na Slovensku po roku 1993 v kontexte vývoja nezamestnanosti. *Folia Geographica*, 54, 20, 5-22.
- Bačík, M. (2013). Populácia Slovenska z pohľadu ostatného cenzu 2011 (počet a rozmiestnenie obyvateľstva). *Geographia Cassoviensis*, 7, 1, 5-15.
- Baláž, V. (1996). Coupon Privatization and Investor Protection A Case Study from the Slovak Republic. *Journal of Interdisciplinary Economics*, 7, 1, 3-26.
- Baláž, V. (2004). Trendy v regionálnom vývoji Slovenskej republiky: ekonomická teória a prax. *Ekonomický časopis*, 52, 7, 783-800.
- Baláž, V., Kluvánková-Oravská, T., Zajac, Š. (2007). *Inštitúcia a ekonomická transformácia*. Bratislava (Veda).
- Baláž, V. a Hamara (2016). Analýza závislosti exportu SR na vývoji ekonomiky SRN. *Politická ekonomie*, 64, 5, 573-590.
- Balko, L. (2004). *Zahraničné investície: šláger súčasnosti*. Bratislava (EPOS).
- Balog, M., Duman, P. (2010). *Klastrovanie – predpoklad úspechu*. Dostupné na: http://www.siea.sk/materials/files/inovacie/slovenske_klastre/SIEA-brozura-Klastrovanie.pdf [cit. 2019-05-04].
- Bandlerová, A. (2013). *Postavenie poľnohospodárskych družstiev na Slovensku*. Dostupné na: www.slpk.sk/eldo/aktualne_otazky_legislativy/bandlerova.pdf [cit. 2019-08-01].
- Bański, J. (2001). Problem areas in Polish agriculture. *Geographia Polonica*, 74, 1, 47-63.
- Bański, J. (2008). Agriculture of Central Europe in the period of economic transformation. In: Bański, J., Bednarek, M. (eds.). *Contemporary changes of agriculture in East-Central Europe*. Varšava (Institute of Geography and Spatial Organization), s. 7-20.
- Bański, J. (2011). Changes in agricultural land ownership in Poland in the period of the market economy. *Agricultural Economics*, 57, 2, 93-101.
- Bański, J. (ed.) (2019). *Three Decades of Transformation in the East-Central European Countryside*. Cham (Springer).
- Bański, J., Bednarek, M. (eds.). (2008). *Contemporary changes of agriculture in east-central Europe*. Varšava (Institute of Geography and Spatial Organization).
- Baráth, J., Szöllös, J., Černák, P. (1995). Analýza stability územia volebnej podpory politických strán (na základe výsledkov volieb 1990, 1992, 1994). *Geografický časopis*, 47, 4, 247-259.
- Barnes, T., Peck, J., Sheppard, E., Tickell, A. (2007). Methods Matter: Transformations in Economic Geography. In: Tickell, A., Sheppard, E., Peck, J., Barnes, T. (eds.). *Politics and Practice in Economic Geography*. Londýn (Sage), s. 1-24.
- Barth, F. (1998). *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Longrove (Waveland Press).
- Bartolini, S. (2005). La formation des clivages. *Revue Internationale de Politique Comparée*, 12, 1, 9-34.

- Bartolini, S., Mair, P. (1990). *Identity, competition, and electoral availability. The stabilization of European electorates 1885-1985*. Cambridge (Cambridge University Press).
- Bartošová, M., Buday, Š. (2013). Global challenges for sustainable agriculture and rural development in Slovakia. *Journal of Central European Agriculture*, 14, 3, 263-278.
- Beblavý, M., Kubánová, M. (2001). *Národná správa o vzdelávacej politike*. Bratislava (Róbert Vico – vydavateľstvo).
- Bednář, P. (2005). Geografie maloobchodní sítě v polycentrickém městě. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 3 (Sup.), 30-42.
- Berežný, R. (2018). Identifikácia faktorov ovplyvňujúcich dopyt po prímestskej autobusovej doprave v Žilinskom samosprávnom kraji. *Svet dopravy*, 2018, 1, 65-75.
- Bezák, A. (2001). O regionálnych trhoch práce, nových krajoch a tokoch nezamestnaných. *Geografický časopis*, 53, 4, 295-305.
- Bezák, A. (2014). Funkčné mestské regióny na Slovensku v roku 2001. In: Lauko, V. (ed.). *Regionálne dimenzie Slovenska*. Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave), s. 169-198.
- Bičík, I., Götz, A. (1996). Regionální aspekty transformace českého zemědělství. In: Hampl, M. (ed.). *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. Praha (Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy), s. 239-253.
- Bičík, I., Götz, A. (1996). Main Regional Changes in Agriculture of the Czech Republic after 1989. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 37, 207-213.
- Bičík, I., Jančák, V. (2002). České zemědělství po roce 1990, *Geografie*, 106, 4, 209-221.
- Bičík, I., Jančák, V. (2003). The changes of rural space in Czechia in the period of transformation 1990–2015. *AUC-Geographica*, 37, 1, 11-20.
- Bičík, I., Jančák, V. (2005). *Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990*. Praha (Univerzita Karlova v Praze).
- Bilková, K., Križan, F. (2015). Mapping of grocery stores in Slovak countryside in context of food deserts. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 63, 5, 1633-1638.
- Blaas, G. (1994). Problémy agrárnej politiky v krajinách strednej Európy s prechodovou ekonomikou. *Agroekonomika*, 4, 2, 49-51.
- Blaas, G. (2013). *Poľnohospodárstvo a potravinárstvo Slovenska z hľadiska prechodu k vyššiemu štádiu rozvoja*. Bratislava (Ekonomický ústav SAV).
- Blažek, J., Kostelecký, T. (1991). Geografická analýza výsledku parlamentných volieb v roku 1990. *Geografie*, 96, 1, 1-14.
- Blažek, J., Uhlíř, D. (2011). *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Praha (Karolinum).
- Blažík, T. (1997). Changes in the Geopolitical Position of Slovakia in the 1990s. *AUC, Geographica*, 22 (Sup.), 285-289.
- Blažík, T. (2004). Slovensko ako súčasť Európskej únie. In: Dubcová, A., Kramáreková, H. (eds.). *Stredoeurópsky priestor – geografia v kontexte nového regionálneho rozvoja*. Nitra (UKF), s. 411-416.
- Blažík, T., Falťan, V., Tarasovičová, Z., Saksa, M. (2011). Zmeny využitia zeme vybraných okresov rôznych poľnohospodárskych produkčných oblastí v kontexte prebiehajúcich transformačných procesov. *Geografický časopis*, 63, 4, 301-323.
- Bleha, B., Šprocha, B., Vaňo, B. (2018). *Prognóza obyvateľstva Slovenska do roku 2060. Revízia poznatkov a predpokladov v kontexte pokračujúcej transformácie*. Bratislava (INFOSSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky).
- Bleha, B., Vaňo, B., Bačík, V. et al. (2014). *Demografický atlas Slovenskej republiky*. Bratislava (GeoGrafika, Univerzita Komenského v Bratislave a INFOSSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky).

- Boamfă, I., Stan, A.-E. (2008). Crono-spatial repartition of vote presence to the elections for european parliament (1979-2007). *Romanian Review on Political Geography*, 10, 2, 82-92.
- Bodocan, V. (2001). Regions and Electoral Divisions in Transilvania. In: *Revista Română de Geografie Politică*, Anul III, 1, Editura Universităţii din Oradea.
- Bodocan, V. (2003). The Multidimension of Electoral Behaviour in Transylvania. In: Benedek, J., Schultz E. (eds.). *Würzburger Geographische Manuskripte. Heft 63, Südosteuropa*. Würzburg (Geographische Entwicklungen im Karpatenraum).
- Bodocan, V. (2006). Electoral Behavior in Rural Areas. Case Study: Last Elections in Romania. *Revista română de geografie politică*, 9, 2, 5-11.
- Bornschiefer, S. (2009). *Cleavage Politics in Old and New Democracies, A Review of the Literature and Avenues for Future Research*. San Domenico di Fiesole (European University Institute).
- Brada, J. C. (1996). Privatization is Transition – or is It? *Jornal of Economic Perspectives*, 10, 2, 67-86.
- Britannica (2009). *Foreign policy*. Dostupné na: www.britannica.com/topic/foreign-policy [cit. 2009-07-05].
- Buček, J. (1994). Dopravná infraštruktúra a problém využitia geopolitickej polohy Slovenskej republiky. *Medzinárodné otázky*, 3, 2, 43-54.
- Buček, J., Gurňák, D., Ištók, R., Slavík, V., Szóllós, J. (2009). A new state in central Europe – the changing political geography of the Slovak republic. *Geographia Slovaca*, 26, 17-47.
- Buček, M., Tvrdoň, J., Ivaničková, A. (2000). *Regionálny rozvoj SR. Špeciálny prípravný program pre štrukturálne fondy v Slovenskej republike*. Bratislava (Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR).
- Bučeková, I., Nováková, G., Kusendová, D. (2016). Časovo-priestorové diferencie v zahraničnej návštevnosti Slovenska. *Geografický časopis*, 68, 4, 333-351.
- Bucher, S. (2012). Aspects of the phenomenon of demographic population aging in Czechia and Slovakia: Time and regional dimensions. *Human geographers: Journal of studies and research in human geography*, 6, 1, 33-25.
- Buchta, S. (1996). Transformačné peripetie slovenského poľnohospodárstva a zmeny vidieckej society. *Slovenský národopis*, 44, 345-350.
- Buchta, S. (1998). Slovenský vidiek – stres z budúcnosti. *Zemědělská ekonomika*, 44, 8, 359-364.
- Buchta, S. (2018). Štrukturálne zisťovanie fariem a vývoj pracovných síl v poľnohospodárstve. *Roľnícke noviny*, č. 21 (z 23. 5. 2018).
- Bujňáková, M. (2010). Postavenie poľnohospodárstva v ekonomike SR. In: Kotulič R., Adamišín P. (eds.). *Prosperita poľnohospodárskej výroby pre zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja regiónov*. Prešov (Prešovská Univerzita v Prešove), s. 21-29.
- Bunčák, J. (2001). Religiozita na Slovensku: stredoeurópsky rámeč. *Sociológia*, 33, 1, 47-69.
- Bunčák, J., Harmadyová, V. (1993). Transformácia sociálnej štruktúry. *Sociológia*, 25, 4-5, 389-402.
- Bunčák, J., Hrabovská, A., Sopóci, J. (2019). Spôsob života a kultúrna spotreba sociálnych tried v slovenskej spoločnosti. *Sociológia*, 51, 1, 25-43.
- Burcin, B., Kučera, T. (2008). Úmrtnosť. In: Pavlík, Z. (ed.). *Populační vývoj České republiky 1990 – 2002*. Praha (Univerzita Karlova), s. 57-67.
- Burcin, B., Mészáros, J. (2008). Vývoj odvrátiteľnej úmrtnosti na Slovensku. *Slovenská štatistika a demografia*, 2-3, 24-39.
- Bútorová, Z., Gyarfášová, O., Kúska, M. (1996). Povolebný vývoj Slovenska vo svetle prieskumov verejnej mienky. *Sociológia*, 28, 5, 431-460.
- Cákoci, R. (2013). Cestovný ruch na Slovensku.

- In: Lauko, V. (ed.). *Geografia Slovenskej republiky – humánna geografia*. Bratislava (Geo-grafika), s. 214-253.
- Cákoci, R., Kasagrandá, A., Tolmáči, L. (2014). Cestovný ruch na Slovensku. In: Lauko, V. (ed.). *Regionálne dimenzie Slovenska*. Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave). s. 479-496.
- Carter, E. L. (2000). *Small Party Success and Institutional Contexts: The Case of the Extreme Right in Western Europe*. Manchester (Manchester University Press).
- Ciaian, P., Swinnen, J. (2006). Land Market Imperfections and Agricultural Policy Impacts in the New EU Member States: A Partial Equilibrium Analysis. *American Journal of Agricultural Economics*, 88, 4, 799-815.
- Clark, C. (1940). *The Conditions of Economic Progress*. Londýn (MacMillan & Co. Ltd).
- Cohen, M. J. (2014). *The decline and fall of consumer society?. Great Transition Initiative*. Dostupné na: greattransition.org/document/the-decline-and-fall-of-consumer-society [cit. 2018-12-22].
- Cohen, M. J., Brown, H. S., Vergragt, P. J. (2017). *Social Change and the Coming of Post-consumer Society: Theoretical Advances and Policy Implications*. New York (Routledge).
- Csaki, C. (1992). *Transformation of agriculture in central Eastern Europe and the former USSR: Major policy issues and perspectives*. Washington (World Bank Publications).
- Csatári, B., Farkas, J., ZS. (2008). Agrarian and rural development in Hungary, 1990–2005. *Studia Obszarów Wiejskich*, 15, 147-164.
- Cudny, W. (2006). Socio-economic Changes in Medium-sized Towns in Poland During the Transformation Period. *Folia Geographica*, 10, 53-59
- Cushman & Wakefield (2018). *European Shopping Centres. The development Story*. CVTI SR 2019. Dostupné na: www.cvtisr.sk [cit. 2019-09-11].
- Čermák, Z. (1997). Geografické aspekty vnitřní migrace v České republice. *Demografie*, 52, 3, 242-248.
- Čermák, Z., Hampl, M., Müller, J. (2009). Současné tendence vývoje obyvateľstva metropolitných areálů v Česku: dochází k významnému obratu? *Geografie*, 114, 1, 37-51.
- Čorný, M. (1963). Geografia priemyslu. In: Ivanička, K. (ed.). *Teoretické problémy geografie*. Bratislava (SPNB), s. 28-37.
- Dahrendorf, R. (1990). *Reflections on the Revolution in Europe*. Londýn (Chatto & Windus).
- Dalton, R. J. (1996). The History of Party Systems. In: Dalton, R. (ed.). *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Western Democracies*. Chatham (Chatham House), s. 149-164.
- Danglová, O. (2006). *Slovenský vidiek. Bariéry a perspektívy rozvoja*. Bratislava (Ústav etnológie SAV).
- Danielová, K. (2008). Komerčná suburbanizácia mesta Trenčín v transformačnom období po roku 1989. *Geografická revue*, 4, 2, 103-113.
- Danielová, K. (2008). Postavenie mesta Trenčín medzi vybranými slovenskými mestami podľa úspešnosti transformácie. *Acta geographica Universitatis Comeniana*, 51, 57-69.
- Danielová, K. (2009). Vybrané transformačné procesy a ich prejav v priestorovej štruktúre Novej Dubnice v období po roku 1989. In: Dubcová, A. (ed.). *Stredoeurópsky priestor. Geografia v kontexte regionálneho rozvoja*. Nitra (Univerzita Konštantína Filozofa), s. 77-83.
- Danielová, K. (2010). Vybrané prejavy transformácie hospodárstva mesta Trenčín po roku 1989. In: Klímová, V., Žitek, V. (eds.). *XIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. Brno (Masarykova univerzita), s. 72-84.
- Danielová, K. (2011). Transformácia po roku 1989v meste Nová Dubnica – ako ju vnímajú dve generácie? In: Klímová, V., Žitek, V. (eds.). *XIV. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. (Brno (Masarykova univerzita), s. 148-160.

- Danielová, K. (2017). Transformácia priestorovej štruktúry potravinárskeho maloobchodu v Trenčíne. In: Križan, F., Bilková, K., Barlík, P. (eds.). *Maloobchod a špecifická časovo-priestorového správanie spotrebiteľov*. Bratislava (Univerzita Komenského), s. 169-195.
- Danielová, K. (2012). Vybrané transformačné procesy a ich prejav v priestorovej štruktúre mesta Trenčín v období 1989-2009. In: Klímová, V., Žitek, V. (eds.). *XV. mezinárodní kolokvium o regionálných viedach*. Brno (Masarykova univerzita), s. 213-222.
- Danielová, K., Trembošová, M. (2020). Spotrebiteľské preferencie a správanie spotrebiteľov pri nákupe potravín v meste Trenčín. In: Križan, F. et al. (eds.). *Kde nakupujeme, čo nakupujeme a prečo nakupujeme: lokality maloobchodu a potreby a správanie spotrebiteľov*. Bratislava (Univerzita Komenského), s. 131-154.
- Dawson, J. A. (1994). Internationalisation of retailing operations. *Journal of Marketing Management*, 10, 4, 267-282.
- Demo, M. (2001). *Dejiny poľnohospodárstva na Slovensku*. Nitra (SPU).
- Devine, B. F., Booth, L., Feargal., McGuinness, F. (2019). *Poverty in the UK: statistics*. Briefing paper, number 7096, (July 2, 2019).
- Dická, J. (2007). Diferenciácia sociálno-demografickej štruktúry v zázemí mesta Košice z aspektu suburbanizácie. *Geographia Cassoviensis*, 1, 1, 19-24.
- Dicken, P. (2015). *Global shift: mapping the changing contours of the world economy*. New York (Guilford Pres).
- Divinský, B. (2007). *Zahraničná migrácia v Slovenskej republike. Vývojové trendy od roku 2000*. Bratislava (Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku).
- Dlhodobý program rozvoja železničných ciest (1996). Uznesenie vlády SR č. 197/1996
- Dlhopolček, F. (2000). Bilaterálne vzťahy Slovenskej republiky v roku 1999. In: Kotvanová, A. (ed.). *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 1999*. Bratislava (Slovenský inštitút medzinárodných štúdií), s. 87-94.
- Dolinayova, A., Camaj, J., Kanis, J. (2017). Charging railway infrastructure models and their impact to competitiveness of railway transport. *Transport Problems*, 12, 1, 139-150.
- Dorling, D., Pritchard, J. (2010). The geography of poverty, inequality and wealth in the UK and abroad: because enough is never enough. *Applied Spatial Analysis and Policy*, 10, 3, 81-106.
- Dováľová, G. (2011). Efektívnosť investícií do zdravotníctva a jej determinanty. *Ekonomické rozhľady*, 40, 3, 387-395.
- Drgoňa, V. (1998). Transformačný proces a jeho odraz v regionálne štruktúre Slovenskej republiky. In: *Geografie X*, Brno (Masarykova univerzita), s. 33-36.
- Drgoňa, V. (1999). Vysokorychlostný systém TRANSRAPID a jeho dôsledky na regionálnu štruktúru Slovenska. *Folia Geographica*, 3, 244-249.
- Drgoňa, V. (2001a). *Transformačný proces a jeho vplyv na regionálnu štruktúru Slovenska*. Nitra (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre).
- Drgoňa, V. (2001b). Transformácia a jej priestorové aspekty v Slovenskej republike: teoreticko-metodologické východiská. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Matthiae Belii, Geografické štúdie*, 8.
- Dries, L., Reardon, T., Swinnen, J. F. (2004). The rapid rise of supermarkets in Central and Eastern Europe: Implications for the agrifood sector and rural development. *Development Policy Review*, 22, 5, 525-556.
- Dršina, T. (1995). The Internationalisation of Retailing in the Czech and Slovak Republics. *The Service Industries Journal*, 15, 4, 191-203.
- Duiella, M., Turrini, A. (2014). Poverty developments in the EU after the crisis: a look at main drivers. *ECFIN Economic Brief*, 31, 1-10.
- Duleba, A. (2016). *Tri tváre slovenskej*

- východnej politiky v roku 2015. *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2015*. Bratislava (Výskumné centrum slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku), s. 85-97.
- Đurček, P., Šprocha, B. (2019). Transformácia plodnosti na Slovensku v kontexte rozdielov medzi centrom a zázemím. *Geografie*, 124, 3, 281-313.
- Džupinová, E., Pšenka, T. (2010). Vybrané geografické aspekty druhého bývania na Slovensku. In: Holešinská, A. (ed.). *1. medzinárodné kolokvium o cestovnom ruchu*. Brno (Masarykova univerzita), s. 7-16.
- Egedy, T. (2003). Aktuelle sozialstrukturelle Veränderungen in den ungarischen Großwohnsiedlungen. *Geografický časopis*, 55, 3, 209-222.
- Elscheková-MatISOVÁ, A. (2007). Európska únia ako globálny hráč. In: Mattoš, B. (ed.). *Zahranická politika a diplomacia Slovenskej republiky v kontexte Európskej integrácie*. Bratislava (Ekonomická univerzita v Bratislave), s. 171-176.
- Európska komisia 2019. Dostupné na: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/topics/fs3_challenges_40_en.pdf [cit. 2019-05-04].
- Eurostat (2015): Štatistika obyvateľstva na regionálnej úrovni. dostupné online: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:%C5%A0tatistika_obyvate%C4%BEstva_na_region%C3%A1lnej_%C3%BArovni&direction=next&oldid=230016 [cit. 2019-09-14].
- EUROSTAT (2018). Housing statistics 2018. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Housing_statistics#Type_of_dwelling [cit. 2019-10-14].
- EUROSTAT (2019). [Online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database> [cit. 2019-07-25].
- Eurostat 2019. Dostupné na: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=tour_occ_arnat&lang=en [cit. 2019-05-04].
- Fassmann, H. (1997). Regionale Transformationforschung – Theoretische Begründung und empirische Beispiele. In: Mayr, A. (ed.). *Regionale Transformationsprozesse in Europa, Beiträge zur Regionalen Geographie*. Leipzig (Institut für Länderkunde), s. 30-47.
- Fassmann, H., Lichtenberger, E. (1996). Transformation in East Central Europe: Real Estate, Housing and Labour Market. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 37, 16-33
- Ferencová, M. (2005). Konštruktivistické a esencialistické prístupy k etnickej identite: prehľad teórií a problém konceptu identity. In: Ferencová, M., Marušiak, J. (eds.). *Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie*. Bratislava (Veda SAV), s. 31-42.
- Feridun, M. (2011). Impact of terrorism on tourism in Turkey: empirical evidence from Turkey. *Applied Economics*, 43, 24, 3349-3354.
- Fertaľová, J. (2005). Regionálnogeografické aspekty hodnotenia vývoja maloobchodu na Slovensku po roku 1989. *Folia Geographica*, 8, 5-12.
- Fertaľová, J. (2006a). Evaluation of attendance in selected hypermarkets and shopping stores in the towns of Prešov and Košice. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas Rerum Naturalium, Geographica*, 39, 1, 19-29.
- Fertaľová, J. (2006b). Vplyv internacionalizácie maloobchodu na Slovensku na nákupné správanie sa zákazníkov vybraných veľkoplošných predajní. *Forum Statisticum Slovaca*, 2, 5, 43-48.
- Fertaľová, J. (2007). Nákupné správanie sa spotrebiteľov veľkoplošných predajní (empirický príklad z Prešova a Košíc). In: Kraft, S., Mičková, K., Rypl, J., Švec, P., Vančura, M. (eds.). *Česká geografie v evropském prostoru: XXI. sjezd České geografické společnosti*. České Budějovice (Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích), s. 29-35.

- Fertaľová, J., Klamár, R. (2006). Hodnotenie návštevnosti vybraných veľkoplošných predajní. *Folia Geographica*, 10, 140-155.
- Fertaľová, J., Szczyrba, Z. (2006). Globalisation in Czech and Slovak retail: common and specific features. In: Siwek, T., Baar, V. (eds.). *Globalisation and its impact to society, regions and states*. Ostrava (University of Ostrava), s. 164-172.
- Fialová, D. (2014). Druhé bydlení v Česku: včera, dnes a zítra. In: Blažková, T., Fialová, D., Matoušek, V. (eds.). *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19.-21. století*. Praha (Togga, s.r.o.), s. 43-62.
- Fialová, L. (1991). Obyvatelstvo podle věku a rodinného stavu v Československu po roce 1945. *Demografie*, 33, 2, 114-120.
- Filadelfiová, J. (2005). Demografická situácia a správanie rodín vz. verejná politika v SR. *Sociológia*, 37, 5, 387-418.
- Firat, A. F., Kutucuoglu, K., ArıkanSaltık, I., Ungel, O. (2013). Consumption, consumer culture and consumer society. *Journal of Community Positive Practices*, 13, 1, 182-203.
- Fishman, R. (1987). *Bourgeois utopias: the rise and fall of suburbia*. New York (Basic Books).
- Flint, C. (2001). A TimeSpace for electoral geography: Economic restructuring, political agency and the Rise of the Nazi party. *Political Geography*, 20, 3, 301-329.
- Frejka, T. (2008). Overview Chapter 5: Determinants of family formation and childbearing during the societal transition in Central and Eastern Europe. *Demographic Research*, 19, 5, 162-166.
- FSÚ (1992). Federální statistický úřad. Pohyb obyvatelstva v České a Slovenské Federativní Republice. [analogový zdroj].
- Ftáčnik, M. (2018). *Viac dostupného nájomného bývania na Slovensku – Ako na to?* Bratislava (Friedrich-Ebert-Stiftung e.V.).
- Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*. New York (Free Press).
- Gajdoš, P. (2001). K vybraným problémom transformácie sociálno-priestorovej situácie Slovenska. *Sociológia*, 33, 2, 185-206.
- Gajdoš, P. (2002). Mesto a jeho vývoj v sociálno-priestorových súvislostiach. *Sociológia*, 34, 4, 305-326.
- Gajdoš, P. (2007). Klasifikácia a typológia regiónov SR v sociálno-priestorovej a sídelno-regionálnej oblasti. Podkladová štúdia k úlohe výskumu a vývoja Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v SR v kontexte integračných dosahov (2003 SP 51/028 06 00/028 06 02 – 2003), subtéma č. 3 Typológia regionálnej diferenciácie v slovenských podmienkach, dimenzia sídelno-priestorová.
- Gajdoš, P. (2008). *Current state and development of regional disparities in Slovakia (with emphasis on Underdeveloped Regions)*. Bratislava (SK pre Unesco, NK-Most Bratislava), s. 98-115.
- Gajdoš, P., Pašiak, J. (2007). Regionálny rozvoj Slovenska z pohľadu priestorovej sociológie. *Sociológia*, 4, 364-367.
- Garaj, P. (2019). Pracovať v meste, žiť mimo neho. Čo so sebou prináša masívna migrácia do okolia Bratislavy. Denník N, 26. augusta 2019. Dostupné online: <https://dennikn.sk/1564507/pracovat-v-meste-zit-mimo-neho-co-so-sebou-prinasa-masivna-migracia-do-okolia-bratislavy> [cit. 2019-08-26].
- Garb, Y., Dybicz, T. (2006). The retail revolution in post-socialist Central Europe and its lessons. In: Tsenkova, S., Nedović-Budić, Z. (eds.). *The Urban Mosaic of Post-Socialist Europe*. New York (Physica-Verlag), s. 231-252.
- Gazínski, B. (2016). Poland recast: Agriculture and rural development during a period of the transformation and European integration: An overview. *AgroLife Scientific Journal*, 5, 1, 69-82.
- Giordano, B. (1999). A place called Padania? The Lega Nord and the political representation of Northern Italy. *European Urban and Regional Studies*, 6, 3, 215-230.
- Giordano, B. (2000). Italian regionalism or

- „Padanian“ nationalism – the political project of the Lega Nord in Italian politics. *Political Geography*, 19, 4, 445-471.
- Giordano, B. (2001). The contrasting geographies of "Padania": the case of the Lega Nord in Northern Italy. *Area*, 33, 1, 27-37.
- Gnap, J., Poliak, M. (2002). Vplyv tarifnej politiky a ďalších faktorov na prepravné výkony verejnej hromadnej osobnej dopravy. *Horizonty dopravy*, 2002, 3, 19-22.
- Golej, J. (2008). Vývoj hypotekárneho trhu na Slovensku. *Nehnutelnosti a bývanie*, 3, 2, 11-31.
- Gomułka, S. (2016). Poland's economic and social transformation 1989–2014 and contemporary challenges. *Central Bank Review*, 16, 19-23.
- Graja, M., Mojžiš, V. (1996). Energetická náročnosť a ochrana životného prostredia v kombinovanej doprave silnice/železnice. *Doprava*, 38, 4, 24-31.
- Grenčíková, J., Križan, F., Tolmáči, L. (2011). Stability and actuality of aviation networks in Bratislava and Prague. *Moravian Geographical Reports*, 19, 1, 17-31.
- Gurňák, D., Križan, F., Lauko, V. (2009). Lokalizácia vysokých škôl na území Slovenska v časovo-priestorových súvislostiach. In: Ručinská, S. (ed.). *Úloha univerzít v regionálnom rozvoji*. Košice (Univerzita Paula Jozefa Šafárika), s. 64-83.
- Gurňák, D., Križan, F., Lauko, V. (2010a). Lokalizácia stredných škôl na území Slovenska v časovo-priestorových súvislostiach. In: Klímová, V., Žitek, V. (eds.). *XIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. Brno (Masarykova univerzita), s. 156-164.
- Gurňák, D., Križan, F., Lauko, V. (2010a). Vybrané aspekty siete vysokých škôl a regiónov ich dochádzky v Slovenskej republike. *Geographia Cassoviensis*, 4, 1, 57-61.
- Gurňák, D., Križan, F., Lauko, V. (2010b). Lokalizácia stredných škôl na území Slovenska v časovo-priestorových súvislostiach. In: Klímová, V. (ed.). *13th International Colloquium on Regional Sciences*. Brno (Masarykova Univerzita), s. 156-164.
- Gurňák, D., Križan, F., Lauko, V. (2010c). Vybrané aspekty siete vysokých škôl a regiónov ich dochádzky v Slovenskej republike. *Geographia Cassoviensis*, 4, 1, 57-64.
- Gurňák, D., Lauko, V., Križan, F. (2011). Aktuálne tendencie vývoja dochádzkových regiónov verejných vysokých škôl na Slovensku. *Acta Geographica Universitatis Comeniana*, 55, 1, 39-66.
- Gurňák, D., Mikuš, R. (2012). Odraz rómskej otázky vo volebnom správaní na Slovensku – politicko-geografická analýza. *Geographia Cassoviensis*, 6, 2, 18-27.
- Hajko, J., Klátik, P., Tunega, M. (2011). *Konkurencieschopné regióny 21/2010*. Bratislava (Devin printing house).
- Hajnal, J. (1953). Age at Marriage and Proportion Marrying. *Population Studies*, 7, 2, 111-136.
- Hajnal, J. (1965). European Marriage Patterns in Perspective. In: Glass, D. V., Eversley, D. C. (eds.). *Population in History*. Londýn (Edvard Arnold Ltd.), s. 101-143.
- Halás, M. (2003). Poľnohospodárstvo v prístupovom procese do EÚ (úloha dotácií). In: *Geografie XIV*. Brno (Masarykova univerzita), s. 36-41.
- Hamada, R., Kasagrandá, A. (2012). Diaľnica D1 a jej vplyv na mieru nezamestnanosti v Trenčianskom kraji. *Geographia Cassoviensis*, 4, 2, 28-36.
- Hampl, J. (1996). Transformační procesy a předpoklady dalšího vývoje systému osídlení. In: Hampl, M. et al. (eds.). *Geografické organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. Praha (PriF UK), s. 91-117.
- Hampl, M. (2001). Regionální vývoj v období transformace. In: Hampl, M. et al. (eds.). *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. Praha (PriF UK), s. 17-41.

- Hampl, M. (2005). *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha (DemoArt).
- Hampl, M., Kühnl, K. (1993). Migratory Trends in Former Czechoslovakia. *Acta Universitatis Carolinae – Geographica*, 28, 1, 53-71.
- Hampl, M., Müller, J. (2011). Spoločenská transformace a regionální diferenciace Česka: Příklad vývoje rozmístění pracovních míst a obyvatelstva. *Geografie*, 116, 3, 211-230.
- Harvey, D. (2012). *Záhada kapitálu*. Bratislava (Rybka Publishers).
- Hašková, H. (2006). Zkoumání bezdětnosti, jejího růstu a s ním souvisejících sociodemografických jevů v české společnosti v kontextu zemí střední a východní Evropy. In: Hašková, H., Šalamounová, P., Víznerová, H., Zamykalová, L. (eds.). *Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě*. Praha (Sociologický ústav AV ČR), s. 22-58.
- Hašková, H. (2010). *Fenomén bezdětnosti*. Praha (SLON).
- Haydukiewicz, L. (2011). Historical and geographic regionalization versus electoral geography. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 19, 98-111.
- Häusermann, H. (1996). From the Socialist to the Capitalist City. Experiences from Germany. In: Andrusz, G., Harloe, M., Szelenyi, I. (eds.). *Cities after Socialism. Urban and Regional Change and Conflicts in Post-Socialist Societies*. Oxford (Blackwell).
- Hejhalová, B. (2000). K pripravovanému legislatívnemu zámeru zákona o verejnej hromadnej osobnej doprave. *Horizonty dopravy*, 2000, 3, 19-22.
- Hejhalová, B. (2010). Štandardy kvality dopravnej obsluhy, ako nástroj zvyšovania atraktivity verejnej hromadnej osobnej dopravy v regiónoch. *Doprava a spoje*, 5, 1, 84-98.
- Herich, J., Kováč, M. (2019). *Vývojové tendencie ukazovateľov materských, základných a stredných škôl. Trendová analýza 2000 – 2018*. Bratislava (Centrum vedecko-technických informácií SR).
- Hloušek, V. (2002). Koncept konfliktních linií ve střední a jihovýchodní Evropě – Tři roviny analýzy. *Stredoeurópske politické štúdie*, 4, 2-3, 1-10.
- Hoff, A. (2008). Population Ageing in Central and Eastern Europe as an Outcome of the Socio-economic Transition to Capitalism. *Socialinis Darbas*, 7, 2, 14-25.
- Hohn, A., Hohn, U. (1997). Transformationsprozesse, aktuelle Problemlagen und planerische Ansätze in ostdeutschen Großsiedlungen. In: Müller, E. (ed.). *Großwohnsiedlungen in europäischen Städte, Beiträge zur Regionalen Geographie*, 45, 46-62.
- Hood, A., Waters, T. (2017). *Living standards, poverty and inequality in the UK: 2017–18 to 2021–22*. Londýn (The Institute for Fiscal Studies).
- Horňák, M. (1999). Vývoj postavenia železničnej dopravy na dopravnom trhu v Slovenskej republike. *Folia Geographica*, 3, 218-228.
- Horňák, M. (2004). Súčasný stav a perspektívy vývoja dopravnej infraštruktúry Slovenskej republiky. *Prace Komisji Geografii Komunikacji Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 10, 231-250.
- Horňák, M. (2005). Pokračujúca transformácia železničnej dopravy na Slovensku a niektoré jej dopady na regióny. *Národohospodársky obzor*, 5, 4, 21-32.
- Horňák, M. (2006a). Identification of Regions of Transport Marginality in Slovakia. In: Komornicki, T., Czapiewski, K. (eds.). *Regional Periphery in Central and Eastern Europe. Europa XXI*, 15, Varšava (IGiPZ PAN), s. 35-41.
- Horňák, M. (2006b). Pozícia železničnej dopravy na Slovensku – stagnácia alebo úpadok? *Národohospodársky obzor*, 6, 4, 16-24.
- Horňák, M., Bačík, V. (2013). Poloha uzla Bratislava v dopravných sieťach. In: Buček, J., Korec, P. (eds.). *Moderná humánna*

- geografia mesta Bratislava: priestorové štruktúry, siete a procesy*. Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave), s. 195-228.
- Hornák, M., Kováčiková, Z. (2003). Transport Node of Bratislava in Relationship with Pan-European Multimodal Corridors. In: Kowalczyk, A. (ed.). *Theoretical and Methodological Aspects of Geographical Space at The Turn of Century*. Varšava (Warsaw University, Faculty of Geography and Regional Studies), s. 143-150.
- Hornák, M., Kresáň, L., Rochovská, A. (2016). Osobný automobil v domácnosti: symbol sociálneho statusu alebo nevyhnutnosť? *Geografia*, 24, 1, 15-19.
- Howes, D. (2002). *Cross-cultural consumption: Global Markets, Local Realities*. Londýn (Routledge).
- Hrabovský, M. (2015). Anticiganizmus ako bariéra k inklúzii Rómov. In: Podolinská, T., Hrustič, T. (eds.). *Čierno-biele svety. Rómovia v majoritnej spoločnosti na Slovensku*. Bratislava (Veda SAV), s. 40-59.
- Hreusík, S., Štefániková, M. (1999). Zhodnotenie princípov štátnej dopravnej politiky SR. *Horizonty dopravy*, 1999, 1, 12-13.
- Chaudry, A., Wimer, CH., McCartney, S., Frohlich, L., Campbell, C., Swenson, C., Oellerich, D., Huan, S. (2016). *Poverty in the United States: 50-Year trends and safety Net impacts*. Washington (US Department of Health and Human Services).
- Chesnais, J. C. (2000). *The inversion of the age pyramid and the future population decline in France: implications and policy responses*. New York (Department of Economic and Social Affairs, United Nations Secretariat), Dostupné na: www.un.org/esa/population/publications/popdecline/Chesnais.pdf [cit. 2006-09-11].
- Chorvát, I. (2015). Premeny životného štýlu – sociologické východiská a predpoklady. *Sociológia*, 47, 1, 5-30.
- Chrastinová, Z., Stanková, M., Belešová, S. (2013). Malé farmy a rodinné farmy na Slovensku a v krajinách EÚ. *Ekonomika poľnohospodárstva*, 13, 53-68.
- latu, C. (2008). Abstentions et abstentionnismes aux elections roumaines pour le parlement europeen de 2007. *Romanian Review on Political Geography*, 10, 1, 75-84.
- Ilík, J., Ouředníček, M. (2007). Karlín a jeho proměny v souvislostech postsocialistické transformace Prahy. *Geografie*, 112, 3, 292-314.
- Informačný portál rezortu MŽP SR www.enviroportal.sk
- Ira, V. (2007). Regionálna typológia vybavenosti infraštruktúrou. Podkladová štúdia k úlohe výskumu a vývoja Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v SR v kontexte integračných dosahov (2003 SP 51/028 06 00/028 06 02 – 2003), subtéma č. 3 Typológia regionálnej diferenciácie v slovenských podmienkach, dimenzia infraštruktúrna.
- Ivan, I. (2010). Advantage of carpooling in comparison with individual and public transport. Case study of the Czech Republic. *Geographia Technica*, 5, 1, 36-46.
- Ivanička, K. (1958). Predmet, metódy a vývinové smery geografie priemyslu. *Geografický časopis*, 10, 1, 27-40.
- Jacobs, J. (1969). *The economy of the cities*. New York (Random House).
- Jamborová, M., Masár, I. (2015). Vývojové tendencie zamestnanosti v agrárnom sektore a v potravinárskej výrobe v poslednej dekáde (2005 – 2014) na Slovensku. *Ekonomika poľnohospodárstva*, 15, 109-123.
- Jarosz, L. (2008). The city in the country: Growing alternative food networks in Metropolitan areas. *Journal of Rural Studies*, 24, 3, 231-244.
- Jaso, M. (2018). Panelstory: príbeh urbanistického experimentu. *Historická revue*, 11, 63.
- Johnston, R. J. et al. (2000). *The dictionary of Human Geography*. Oxford (Blackwell), s. 203-204.

- JOSEPH ROWNTREE FOUNDATION (JRF). UK Poverty 2017. *A comprehensive analysis of poverty trends and figures. Report by the JRF Analysis Unit.* New York (Joseph Rowntree Foundation).
- Káčerová, M., Bleha, B. (2007). Teoretické východiská populačného starnutia a retrospektívny pohľad na starnutie Európy. *Slovenská štatistika a demografia*, 17, 3, 43-61.
- Káčerová, M., Mládek, J. (2011). Generačné substitúcie ako indikátory starnutia obyvateľstva. *Forum Statisticum Slovaca*, 7, 6, 79-84.
- Káčerová, M., Ondačková, J. (2015a). The process of population ageing in countries of the Visegrad Group (V4). *Erdkunde*, 69, 1, 49-68.
- Káčerová, M., Ondačková, J. (2015b). Proces starnutia populácie Slovenska v európskom kontexte. *Slovenská štatistika a demografia*, 25, 3, 44-58.
- Káčerová, M., Ondačková, J., Mládek, J. (2014). Time-space differences of population ageing in Europe. *Hungarian Geographical Bulletin*, 63, 2, 177-199.
- Kalenda, J. (2014). Historie spotřební kultury. In: Zahrádka, P. (ed.). *Spotřební kultura: historie, teorie a výzkum.* Praha (Academia), s. 21-57.
- Kalina, T., Jurkovic, M., Binova, H., Gardlo, B. (2016). Water transport-The challenge for the automotive industry in Slovakia. *Communications-Scientific letters of the University of Zilina*, 18, 2, 26-29.
- Kasagrandá, A. (2015). Spatial Differentiation and Evaluation of Tourism Performance of Slovakia and Its Specificities. *Czech Journal of Tourism*, 4, 1, 57-74.
- Kasagrandá, A., Cákoci, R. (2015). Priestorová diferenciácia a návštevnosť Slovenska občanmi Českej republiky. In: Pachrová, S., Doležalová, M. (eds.). *Aktuální problémy cestovního ruchu "Cestovní ruch: Vývoj - změny - perspektivy"*. Jihlava (Vysoká škola polytechnická), s. 202-214.
- Kasagrandá, A., Gurňák, D. (2017). Spa and Wellness Tourism in Slovakia (A Geographical Analysis). *Czech Journal of Tourism*, 6, 1, 27-53.
- Kasala, K., Danielová, K., Blažík, T., Csongárová, K., Dedina, D., Keblovská, S., Malíková, M., Ondrejka, M., Šveda, M. (2009). *Ekonomická, kultúrna a sociálna transformácia vybraných lokalít Slovenska: teoreticko-metodologická báza a aplikácie.* Bratislava (KARTPRINT).
- Keresteš, J. (1994). Lesné železnice. *Ž-semafor*, 6-7.
- Klamár, R. (2011). Vývoj regionálnych disparít na Slovensku s osobitným zreteľom na regióny východného Slovenska. *Folia Geographica*, 53, 18, 89-170.
- Klamár, R. (2016). Development tendencies of regional disparities in the Slovak Republic. *Geographica Pannonica*, 20, 3, 136-151.
- Klepoč, J., Žarnay, P. (1999). Významné kroky na Bodrogu. *Horizonty dopravy*, 1999, 2, 31-33.
- Knežević, B., Delić, M., Knego, N. (2014). The Retail Internationalization in Visegrad Countries and Croatia. In: Knežević, B., Wach, K. (eds.). *International Business from the Central European Perspective.* Záhreb (University of Zagreb Publishing Service), s. 113-128.
- Kohler, H. P., Billari, F. C., Ortega, J. A. (2002). The Emergence of Lowest-Low Fertility in Europe During the 1990s. *Population and Development Review*, 28, 4, 641-680.
- Kok, H. J. (2007). Restructuring retail property markets in Central Europe: impacts on urban space. *Journal of Housing and the Built Environment*, 22, 1, 107-126.
- Kolesár, P. (2007). *Vzťah nadnárodných korporácií a národných vlád v strednej Európe: Konkurencia krajín V4 pri získavaní zahraničných investícií.* (Diplomová práca). Brno (Masarykova univerzita).
- Kolodko, G. W. (1999). Transition to a market economy and sustained growth. Implications for the post-Washington consensus. *Communist and Post-Communist Studies*, 32, 3, 233-261.

- Kolosov, V., Turovskij, R. (2000). Геополитическое положение России на пороге XXI века: реалии и перспективы [Geopolitičeskoje položenie Rossii na poroge XXI veka: realii i perspektivy]. *Polis, (Političeskie issledovanija)*, 3, 40-60.
- Koncepcia rozvoja dopravy SR (1993). Uznesenie vlády SR č. 166/1993
- Koncepcia štátnej bytovej politiky do roku 2020 schválená uznesením vlády SR č. 13 zo 7. januára 2015. Dostupné na: www.mindop.sk/ministerstvo-1/vystavba-5/bytova-politika/dokumenty/koncepcie [cit. 2019-10-18].
- Koncepcia tvorby regionálnej dopravnej politiky (2002). Uznesenie vlády SR č. 903/2002.
- Konečný, O., Hrabák, J. (2016). Česká a slovenská geografie zemědělství: transformace, vstup do Evropské unie... a dál? Multifunkcionalita?. *Geografický časopis*, 68, 2, 151-169.
- Korcelli, P. (1997). Perspektiven für Städte und Städtesysteme im östlichen Mitteleuropa: Strukturen und Funktionen im Wandel. In: Mayr, A. (ed.). *Regionale Transformationsprozesse in Europa, Beiträge zur Regionalen Geographie*. Leipzig (Institut für Länderkunde), s. 48-56.
- Korec, P. (1987). Vyjadrenie vzťahov a väzieb medzi prvkami socioekonomických systémov (na príklade dopravného systému ČSSR). *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 26, 117-132.
- Korec, P. (1994). *Humánna geografia 1: metódy, priemysel, doprava, regióny*. Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave).
- Korec, P. (2005). *Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989 – 2004*. Bratislava (Geo-grafika).
- Korec, P. (2007). Vplyv post-industriálneho štádia vývoja spoločnosti a globalizácie na regionálny vývoj Slovenska. *Geographia Cassoviensis*, 1, 1, 75-80.
- Korec, P. (2009). Štrukturálne zmeny ekonomiky Slovenska v prvej etape spoločenskej transformácie v regionálnom kontexte. *Geographica Moravica*, 1, 11-26.
- Korec, P. (2013). Pozícia Bratislavy a jej regiónu v regionálnej štruktúre Slovenska. In: Buček, J., Korec, P. (eds.). *Moderná humánna geografia mesta Bratislava: priestorové štruktúry, siete a procesy*. Bratislava (Univerzita Komenského), s. 27-54.
- Korec, P., Ondoš, S. (2006). Less developed regions of Slovakia: identification and characteristics. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 48, 55-74.
- Korec, P., Ondoš, S. (2008). Regional development of the Slovak Republic from 1997 to 2006. In: Gajdoš, P. (ed.). *Regional Disparities in Central Europe*. Bratislava (Sociologický ústav SAV), s. 135-155.
- Korec, P., Ondoš, S., Matu, P., Pálková, P. (2005). *Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989–2004 (Identifikácia menej rozvinutých regiónov Slovenska)*. Bratislava (Geo-grafika).
- Korec, P., Rochovská, A. (2003). Big Cities of Slovakia, the Laws and Specific Features of their Development after 1989. In: Kowalczyk, A. (ed.). *Geographical space at the turn of the century. Theoretical and methodological challenges*. Varšava (Warsaw University), s. 65-73.
- Korec, P., Smatanová, E., Horňák, M. (1997). Influence of Transformation Processes and Border Location on the Development of Transportation System in the Bratislava Region. *Acta Universitatis Carolinae, Geographica*, 32 (Sup.), 335-342.
- Kotler, P., Wong, V., Saunders, J., Armstrong, G. (2012). *Moderní marketing*. Praha (Grada Publishing).
- Kotrba, J., Svejnar, J. (1994). Rapid and Multifaceted Privatization: Experience of the Czech and Slovak Republics. *MOCT-MOST: Economic Policy in Transitional Economies*, 4, 2, 147-185.
- Kovacs K. (2003). The agricultural restructuring in Hungary 1990–2001, *Geographia Polonica*, 76, 1, 55-72.
- Kovács, Z. (1999). Cities from state-socialism

- to global capitalism: an introduction. *GeoJournal*, 49, 1, 1-6.
- Kováč, D. (1998). *Dejiny Slovenska*. Praha (NLN).
- Kowalski, A. (2014). Evolution of the role and significance of agriculture for the Polish economy in 1989–2014. *Problems of Agricultural Economics*, 4, 3-26.
- Krásný, T. (1992). Retailing in Czechoslovakia. *International Journal of Retail and Distribution Management*, 20, 6, 30-33.
- Krehbiel, E. (1916). Geographic Influences in British Elections. *Geographical Review*, 2, 6, 419-432.
- Krivý V. (1996). Kryštalizácia základných politických zoskupení vo vzťahu k deleniám a štiepeniam slovenskej spoločnosti. *Sociológia*, 28, 2, 127-146.
- Krivý, V. (1993). Sociokultúrne pozadie problémov transformácie na Slovensku. *Sociológia*, 25, 4-5, 311-342.
- Krivý, V. (2003). Volebné výsledky a trendy. In: Mesežnikov, G., Gyarfášová, O., Kolár, M. (eds.). *Slovenské voľby '02. Výsledky, dôsledky, súvislosti*. Bratislava (Inštitút pre verejné otázky), s. 61-105.
- Krivý, V. (2005). Politické orientácie obyvateľov a hlavné deliace línie. In: Szomolányi, S. (ed.). *Spoločnosť a politika na Slovensku. Cesty k stabilite 1989-2004*. Bratislava (Univerzita Komenského), s. 84-107.
- Krivý, V. (2006). Parlamentné voľby 2006: staré a nové vzorce rozdelení voličských hlasov. In: Mesežnikov, G., Gyarfášová, O., Kolár, M. (eds.). *Slovenské voľby 2006. Výsledky, dôsledky, súvislosti*. Bratislava (Inštitút pre verejné otázky), s.143-205.
- Krivý, V., Feglová, V., Balko, D. (1996). *Slovensko a jeho regióny. Sociokultúrne súvislosti volebného správania*. Bratislava (Nadácia Média).
- Križan, F. (2009). Globalizácia maloobchodu: definícia základných procesov a ich analýza v slovenskej geografii maloobchodu. *Geografický časopis*, 61, 1, 49-68.
- Križan, F., Alföldiová, M., Lauko, V. (2008). Vybrané prejavy transformácie terciérneho sektora mesta Galanta po roku 2000. In: Klímová, V., Žítek, V. (eds.). *XI. medzinárodné kolokvium o regionálnych viedach*. Brno (Masarykova univerzita), s. 276-283.
- Križan, F., Bilková, K. (2019). *Geografia spotreby: úvod do problematiky*. Bratislava (Univerzita Komenského).
- Križan, F., Bilková, K., Barlík, P., Kita, P., Šveda, M. (2019). Old and New Retail Environment in a Post-Communist City: Case Study from the Old Town in Bratislava, Slovakia. *Ekonomický časopis*, 67, 8, 879-898.
- Križan, F., Bilková, K., Kita, P., Siviček, T. (2016). Transformation of retailing in post-communist Slovakia in the context of globalization. *E & M Ekonomie a Management*, 19, 1, 148-164.
- Križan, F., Horňák, M. (2012). Vplyv súkromného prepravcu na verejnú železničnú dopravu: prípadová štúdia spoločnosti RegioJet na Slovensku. In: M. Kvizda, Z. Tomeš (eds.). *Konkurencia na železnici – budúcnosť pro 21. storočí alebo destrukcia sítě?* Brno (Masarykova univerzita), s. 22-31.
- Križan, F., Kunc, J., Bilková, K., Barlík, P., Šilhan, Z. (2017). Development and Classification of Shopping Centers in Czech and Slovak Republics: a Comparative Analysis. *AUC Geographica*, 52, 1, 18-26.
- Križan, F., Lauko, V. (2014). *Geografia maloobchodu: úvod do problematiky*. Bratislava (Univerzita Komenského).
- Križan, F., Tolmáči, L., Lauko, V. (2009). Potravinársky maloobchod v rurálnom prostredí: kvalita nakupovania. *Acta geographica Universitatis Comenianae*, 53, 35-45.
- Kshetri, N. (2009): Entrepreneurship in post-socialist economies: A typology and institutional contexts for market entrepreneurship. *Journal of International Entrepreneurship*, 7, 3, 236-259.
- Kubín, L., Velšic, M. (1998). *Slovensko a jeho volebné pravidlá*. Bratislava (VEDA).
- Kučera, M. (1994). *Populace České republiky 1918 – 1991*. Praha (Česká demografická

- společnost, Sociologický ústav AV ČR).
- Kučera, M., Kalibová, K. (1994). Typologie domácností a rodin. In: Pavlík, Z. (ed.). *Populační vývoj České republiky 1994*. Praha (Univerzita Karlova), s. 91-96.
- Kučerová, S. (2008). Územní rozmístění základních škol v Česku, hlavní rysy jeho proměn ve 2. polovině 20. století a jejich potenciální důsledky. *Studia Paedagogica*, 13, 35-51.
- Kučerová, S. (2012). *Proměny územní struktury základního školství v Česku*. Praha (Geographica).
- Kučerová, S., Bláha, J., Pavlasová, Z. (2015). Malé venkovské školy na trhu se základním vzděláváním: Jejich působnost a marketing na příkladu Turnovska. *Sociologický časopis*, 51, 4, 607-636.
- Kučerová, S., Kučera, Z., Chromý, P. (2010). An elementary school in networks: Contribution to geography of education. *Europa XXI*, 21, 47-67.
- Kuhn, I. (2008). *Hodnotová orientácia slovenskej zahraničnej politiky*. Bratislava (Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika).
- Kulikowski, R. (2005). Agricultural problem areas in Poland, 2002. *Moravian Geographical Reports*, 13, 1, 2-7.
- Kulla, M. (2005). *Transformácia priemyslu Bratislavy po roku 1989*. (Dizertačná práca). Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave).
- Kulla, M. (2007). Charakteristika vybraných foriem cestovného ruchu v meste Košice a v jeho zázemí. *Geographia Cassoviensis*, 5, 1, 73-78.
- Kunc, J., Maryáš, J., Tonev, P., Frantál, B., Siwek, T., Halás, M., Klapka, P., Szczyrba, Z., Zuskáčová, V. (2013). *Časoprostorové modely nákupního chování české populace*. Brno (Munipress).
- Kunc, J., Szczyrba, Z., Frantál, B., Tonev, P. (2012). Retail Gravity Models, Shopping Habits and Shopping Centres: The Case of the Brno Agglomeration (a Contribution to the Study of Daily Urban Systems). *Czech Sociological Review*, 48, 5, 879-910.
- Kurek, S. (2008). Spatial disparities in the changes in the population age structure of Poland in the context of the second demographic transition. *Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft*, 33, 3-4, 271-292.
- Kutscherauer, A. (2007). Východiska výskumu regionálných disparit v územní rozvoji České republiky. In: *Regionální disparity*. Working paper. Ostrava (Ekonomická fakulta VŠB Ostrava), Dostupné na: <http://disparity.vsb.cz> [cit. 2014-02-21].
- Kutscherauer, A. et al. (2010). *Regionální disparity. Disparity v regionálním rozvoji země – pojetí, teorie, identifikace a hodnocení*. Ostrava (VŠB – TU).
- Kvasničková, A. (2003). Náboženský život. In: Sópoci, J. et al. (eds.). *Slovensko v deväťdesiatych rokoch*. Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave), s. 267-308.
- Labuda, M., Žarnovičan, H. (2013). *Vývoj využitia kultúrnej krajiny Myjavskej pahorkatiny (modelový príklad k. ú. Krajné)*. Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave).
- Laclavíková, M., Švecová, A. (2012). *Pramene práva na území Slovenska II (1790 – 1918)*. Trnava (Typi Universitatis Tyrnaviensis).
- Lambin, J. J. (1997). *Strategic marketing management*. Maidenhead (McGraw-Hill).
- Lauko, V. (2001). Mestské sídla Slovenska a ich trvalo udržateľný rozvoj. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Matthiae Belii, Geografické štúdie*, 8, 59-65.
- Lauko, V., Gurňák, D., Križan, F. (2010). Vývoj siete základných škôl v Slovenskej republike po roku 1990. *Geographia Cassoviensis*, 4, 2, 69-76.
- Lauko, V., Gurňák, D., Križan, F., Tolmáči, L. (2011). *Školstvo na Slovensku v kontexte regionálnych disparít*. Prešov (Vydavateľstvo Michala Vaška).
- Lauko, V., Gurňák, D., Križan, F., Tolmáči, L. (2012). Najnovšie vývojové trendy vzdelanostnej štruktúry obyvateľstva Slovenska v časovo-priestorových

- súvislostiach. *Geographia Cassoviensis*, 6, 2, 91-102.
- Lauko, V., Križan, F. (2008). Vývoj stredných škôl v krajských mestách Slovenska v najnovšom období. *Geografická revue*, 4, 2, 111-122.
- Lauko, V., Križan, F., Gurňák, D. (2009). Časovo-prietorové aspekty nezamestnanosti na Slovensku v procese ekonomickej transformácie krízy. In: Klímová, V., Žítek, V. (eds.). *XII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. Brno (Masarykova univerzita), s. 58-65.
- Lauko, V., Križan, F., Tolmáči, L. (2008). Potravinársky maloobchod na Slovensku: rurálne prostredie, čas a miesto nákupu. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianaе, Geographica*, 51, 41-55.
- Lehocký, F., Rusnák, J. (2016). Regional specialization and geographic concentration: experiences from Slovak industry. *Miscellanea Geographica*, 20, 3, 5-13.
- Leška, D. (2013). Hlavné etapy formovania systému politických strán na Slovensku po roku 1989. *Sociológia*, 45, 1, 71-88.
- Lijphart, A. (1999). *Patterns of Democracy-Government forms and Performances in 36 countries*. New Haven (Yale University Press).
- Lipset, M. S., Rokkan, S. (1967). Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction Party Systems and Voter Alignments. In: Lipset, M. S., Rokkan, S. (eds.). *Cross-National Perspectives*. New York (The Free Press), s. 1-64.
- Lizon, P. (1997). Panelákové sídliská totalitárnych čias – trpké dedičstvo stavebníctva krajín bývalého socialistického tábora. *Urbanizmus a architektúra*, 31, 2-3, 101-112.
- Lőrincz, J. (2016). Západný Balkán – zabudnutý región? In: Brezáni, P. (ed.). *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2015*. Bratislava (Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku), s. 69-84.
- Lukniš, M. (1985). Regionálne členenie Slovenskej socialistickej republiky z hľadiska jej racionálneho rozvoja. *Geografický časopis*, 37, 2-3, 137-163.
- Lukniš, M. et al. (1974). *Slovensko – Ľud*. Bratislava (Obzor).
- Lutz, W. (2009). The Demography of Future Global Population Aging: Indicators, Uncertainty, and Educational Composition. *Population and Development Review*, 35, 2, 357-365.
- MacKellar, F. L. (2003). The predicament of Population Aging: A review Essay. *Vienna Yearbook of Population Research*, 1, 73-99.
- MacKinnon D., Cumbers, A. (2019). *An Introduction to Economic Geography*. Londýn (Routledge).
- Madarász, D. (2011). *Historický vývoj poľnohospodárskych družstiev na Slovensku od 19. storočia až po súčasnosť*. In: *Podnikanie na vidieku (Obchodné právo EÚ I)*. Nitra (SPU), s. 174-180.
- Madleňák T. (2006). Politicko-geografické analýza volebných preferencií obyvateľov regiónu Oravy. *Geografická Revue*, 2, 2, 630-649.
- Madleňák T. (2010a). Geografické aspekty výsledkov prezidentských volieb 2009 na Slovensku. In: *Zborník z XXII sjazdu ČGS - Geografie pro život ve 21. století*. Ostrava (Ostravská univerzita v Ostravě), s. 789-800.
- Madleňák, T. (2010b). Hlavné trendy výskumu v súčasnej volebnej geografii. *Geografický časopis*, 62, 2, 27-145.
- Madleňák, T. (2012). *Regionálna diferenciácia volebného správania na Slovensku (1998-2010)*. Bratislava (VEDA).
- Madziková, A. (2017). Analiza przestrzenna sieci szkół podstawowych i średnich w słowackich regionach. In: Michalko, M., Demková, L., Buczek, M., Kowalik, T. (eds.). *Kompleksowa analiza potencjalności rozwoju turystyki wiejskiej na pograniczu Polsko-Słowackim*. Rzeszow (Bieszczadzki Park Narodowy), s. 109-116.

- Mair, P. (1990). *The West European Party System*. Oxford (Oxford University Press).
- Majo, J. (2018). Giving Ethnic Diversity its Spatial and Temporal Meaning – Examples from Slovakia. *Sociológia*, 50, 6, 672-692.
- Majo, J., Šprocha, B. (2016). *Storočie populačného vývoja Slovenska II.: populačné štruktúry*. Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave; INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky; Centrum spoločenských a psychologických vied SAV).
- Malíková Ľ., Buček, J. (1997). Mayors in Slovakia (A Case Study). *Sociológia*, 29, 6, 707-722.
- Mann, A. (2009). Formovanie identity Rómov na Slovensku po roku 1918. In: Kiliánová, G., Kowalská, E., Krekovičová, E. (eds.). *My a tí druhí v slovenskej spoločnosti. Konštrukcie a transformácie kolektívnych identít*. Bratislava (Veda SAV), s. 452-473.
- Marada, M., Květoň, V. (2010). Diferenciace nabídky dopravních příležitostí v českých obcích a sociogeografických mikroregionech. *Geografie*, 115, 1, 21-43.
- Marenčáková, J. (2006). Reprodukčné a rodinné správanie obyvateľstva po roku 1989 z časového a priestorového aspektu. *Geografický časopis*, 58, 3, 197-224
- Mariot, P. (1976). Objekty individuálnej rekreácie na Slovensku. *Geografický časopis*, 28, 1, 3-12.
- Mariot, P. (1991). Priestorové hodnotenie výsledkov volieb do Slovenskej národnej rady (jún 1990). *Geografický časopis*, 43, 3, 231-249.
- Mariot, P. (1994). Voľby do SNR v roku 1992 a ich porovnanie s voľbami v roku 1990. *Geographia Slovaca*, 7, 103-110.
- Mariot, P. (1997). Regióny volebnej preferencie na Západnom Slovensku. *Geographia Slovaca*, 12, 99-105.
- Mariot, P. (1999). Štruktúra volebných preferencií obyvateľstva najväčších miest Slovenska. *Geografický časopis*, 51, 2, 153-175,
- Mariot, P. (2000). Regional aspects of results of the 1999 presidential elections in Slovakia. *Moravian Geographical Reports*, 2, 14-24.
- Martínz-García, E., Raya, J. M. (2008). Length of stay for low cost tourism. *Tourism Management*, 29, 6, 1064-1075.
- Martišková, M. (2018). *Budúcnosť pracujúcich v automobilovom priemysle na Slovensku*. Bratislava (Friedrich-Ebert-Stiftung).
- Marushiaková, E., Popov, V. (2015). Vplyv orientalizmu vo vede a v politike na spolunažívanie Rómov s majoritnou spoločnosťou. In: Podolinská, T., Hrustič, T. (eds.). *Čierno-biele svety. Rómovia v majoritnej spoločnosti na Slovensku*. Bratislava (Veda SAV), s. 172-207.
- Maryáš, J., Kunc, J., Tonev, P., Szczyrba, Z. (2014). Shopping and Services Related Travel in the Hinterland of Brno: Changes From the Socialist Period to the Present. *Moravian Geographical Reports*, 22, 3, 18-28.
- Matlovič, R. (2000). Transformačné procesy intraurbánnych štruktúr Prešova ako odraz celospoločenských zmien v poslednom decéniu. In: Matlovič, R. (ed.). *Urbánny vývoj na rozhraní milénií*. Prešov (Inštitút turizmu a hotelového manažmentu FF PU), s. 26-38.
- Matlovič, R. (2001a). Transformačné procesy a ich efekty v intraurbánnych štruktúrach postkomunistických miest. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Matthiae Belii, Geografické štúdie*, 8, 73-81.
- Matlovič, R. (2001b). Tranzitívna podoba mesta a jeho intraurbánnych štruktúr v ére postkomunistickej transformácie a globalizácie. *Sociológia* 36, 2, 137-158.
- Matlovič, R., Klamár, R., Matlovičová, K. (2008). Vývoj regionálnych disparít začiatkom 21. storočia na Slovensku vo svetle vybraných indikátorov. *Regionální studie*, 2, 2-11.
- Matlovič, R., Matlovičová, K. (2005). Vývoj regionálnych disparít na Slovensku a problémy regionálneho rozvoja Prešovského kraja. *Folia Geographica*, 43, 8, 66-89.
- Matlovič, R., Matlovičová, K. (2011). Regionálne disparity a ich riešenie na Slovensku v rozličných kontextoch. *Folia Geographica*, 53, 18, 8-87.

- Matlovič, R., Matlovičová, K. (2017). Neoliberalization of the higher education in Slovakia: a geographical perspective. *Geografický časopis*, 69, 4, 313-337.
- Matlovičová, K., Klamár, R., Mika, M. (2015). *Turistika a jej formy*. Prešov (Prešovská univerzita).
- Matošková, D. (2010). Sebestačnosť a konkurencieschopnosť agropotravinárskych komodít. In: Gozora, V. (ed.). *Regionálne disparity v ekonomickom a sociálnom prostredí slovenského vidieka*. Nitra (SAPV), s. 49-56.
- Matošková, D., Gálik, J. (2014). *Konkurencieschopnosť slovenských výrobkov rastlinného pôvodu*. Bratislava (Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva).
- Mazúr, E. (1974). Národnostné zloženie. In: Kolektív autorov. *Slovensko. Ľud I*. Bratislava (Obzor), s. 440-462.
- MDaV SR (2019a). Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky. Dostupné na: www.mindop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-7/register-organizacii-cestovneho-ruchu/register-oblastnych-organizacii-cestovneho-ruchu [cit. 2019-10-10].
- MDaV SR (2019b). Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky. Dostupné na: www.mindop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-7/statistika/ubytovacia-statistika/kapacity-a-vykony-ubytovacich-zariadeni-cestovneho-ruchu-sr-podla-druhu-za-roky-2014-2017-pdf-982-kb [2019-03-10].
- MDaV SR (2019c). Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky. Dostupné na: www.mindop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-7/statistika/ubytovacia-statistika/kapacity-a-vykony-ubytovacich-zariadeni-cestovneho-ruchu-sr-podla-krajov-za-roky-2013-2016-pdf-1-1-mb [cit. 2019-03-10].
- MDV SR (Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky) (2018). Informácia o poskytnutej podpore do oblasti bývania prostredníctvom Štátneho fondu rozvoja bývania a Programu rozvoja bývania za rok 2018. Bratislava. Dostupné na: www.mindop.sk/ministerstvo-1/vystavba-5/bytova-politika/dokumenty/informacie/informacia-o-poskytnutej-podpore-do-oblasti-byvania-prostrednictvom-statneho-fondu-rozvoja-byvania-a-programu-rozvoja-byvania [cit. 2019-10-14].
- MDV SR (Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky) (2019). Zoznam poskytnutých dotácií na obstaranie nájomných bytov. Bratislava. Dostupné na: www.mindop.sk/ministerstvo-1/vystavba-5/bytova-politika/dotacie/zoznam-schvalenych-ziadosti/zoznam-poskytnutych-dotacii-na-obstaranie-najomnych-bytov [cit. 2019-10-17].
- Mészáros, J. (2008). *Atlas úmrtnosti Slovenska 1993 – 2007*. Bratislava (INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky).
- Mészáros, J. (2009). Úmrtnosť. In: Vaňo, B. (ed.). *Populačný vývoj v Slovenskej republike 2008*. Bratislava (INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky).
- Mészáros, J. (2012). Úmrtnosť. In: Vaňo, B. (ed.). *Populačný vývoj v Slovenskej republike 2011*. Bratislava (INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky).
- Metcalf, S., J., Foster, R., Ramoglan, J. (2006). Adaptive economic growth. *Cambridge Journal of Economics*, 30, 1, 7-32.
- MH SR (2000). Národný program rozvoja cestovného ruchu v Slovenskej republike. Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky. Dostupné na: webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:cbo1BOOh-4sJ:hsr.rokovania.sk/data/att/32967_subor.rtf+&cd=1&hl=sk&ct=clnk&gl=sk&client=firefox-b-d [cit. 2019-03-10].
- Midriak, R. et al. (2011). *Spustnuté pôdy a pustnutie krajiny Slovenska*. Banská Bystrica (Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici).
- Michalak, W. (2001). Retail in Poland: An assessment of changing market and foreign investment conditions. *Canadian Journal of Regional Science*, 24, 3, 485-504.
- Michálek, A. (2012). Teoreticko-konceptuálne východiská výskumu priestorových a

- regionálnych disparít. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 56, 1, 25-43.
- Michálek, A. (2014). Teoretické východiská a metodické postupy výskumu priestorových a regionálnych disparít. In: Michálek, A., Podolák, P. (eds.). *Regionálne a priestorové disparity na Slovensku, ich vývoj v ostatnom desaťročí, súčasný stav a konzekvencie*. Bratislava (Geografický ústav SAV), s. 7-23.
- Michálek, A. (2018). Temporalita chudoby vo vybraných okresoch Slovenska. *Geografický časopis*, 70, 4, 373-389.
- Michálek, A. et al. (2019). *Príjmové nerovnosti a ich prejavy v regiónoch Slovenska*. Bratislava (VEDA).
- Michálek, A., Veselovská, Z. (2014). Vývoj regionálnych disparít z aspektu rizika chudoby na Slovensku po roku 2001. In: Michálek, A., Podolák, P. (eds.). *Regionálne a priestorové disparity na Slovensku, ich vývoj v ostatnom desaťročí, súčasný stav a konzekvencie*. Bratislava (Geografický ústav SAV), s. 153-171.
- Michálek, A., Výboštok, J. (2018). Economic growth, inequalities and poverty in Slovakia from 2005 to 2015 (the analysis of relations and contexts at a regional level). *European Spatial Research and Policy*, 25, 1, 55-74.
- Michálek, A., Výboštok, J. (2019). Economic growth, inequality and poverty in the EU. *Social Indicators Research*, 141, 2, 611-630.
- Michniak, D. (2015). Main problems of transport infrastructure development in Slovakia and effects on regional development. *Geographia Polonica*, 88, 1, 21-39.
- Michniak, D. (2016a). Main trends in commuting in Slovakia. *European Journal of Geography*, 7, 2, 6-20.
- Michniak, D. (2016b). Role of railway transport in tourism: Selected problems and examples in Slovakia. *Quaestiones Geographicae*, 35, 4, 107-120.
- Michniak, D. (2018). Narrow-gauge railways in Slovakia and their use for Tourism purposes. *Prace Komisji Geografii Komunikacji PTG*, 21, 1, 9-16.
- Michniak, D., Székely, V. (2019). Relative accessibility of district centres in Slovakia by public transport in 2003 and 2017. *European Spatial Research and Policy*, 26, 1, 27-41.
- Mikuš, R. (2013). Charakterizácia riadnych volieb starostov/primátorov obecných a mestských zastupiteľstiev na Slovensku v rokoch 2002-2010. In: *Zborník príspevkov Študentskej vedeckej konferencie 2013*. Bratislava (Prírodovedecká fakulta UK v Bratislave), s. 1427-1432.
- Mikuš, R. (2014). Politická diferenciácia územia Slovenska z pohľadu volebných preferencií. In: Lauko, V. (ed.). *Regionálne dimenzie Slovenska*. Bratislava (Univerzita Komenského), s. 67-125.
- Mikuš, R., Gurňák, D. (2012). Vývoj pozícií politického extrémizmu, radikalizmu a nacionalizmu v rôznych úrovniach volieb na Slovensku. *Geografické informácie*, 16, 2, 38-49.
- Mikuš, R., Gurňák, D. (2014). Špecifiká volebnej účasti v obciach Košického kraja vo voľbách na rôznych úrovniach v rokoch 1999-2014. *Geographia Cassoviensis*, 8, 2, 150-161.
- Mikuš, R., Gurňák, D., Máriássyová, A. (2016). Analýza volebnej podpory Mariána Kotlebu ako reprezentanta krajnej pravej v krajských voľbách 2013. *Sociológia*, 48, 1, 48-70.
- Mikuš, R., Málíková, L. (2015). Patterns of electoral behavior in marginal rural communes: Case study from eastern Slovakia. *Human Geographies – Journal of Studies & Research in Human Geography*, 9, 1, 57-78.
- Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR (1998). *Správa o plnení úloh zahraničnej politiky SR a Zameranie zahraničnej politiky SR, 1997 – 1998*. Archív MZVaEZ SR.
- Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR (2006). *Správa o plnení úloh zahraničnej politiky SR v roku 2006*. Dostupné na: www.mzv.sk/

- documents/10182/1635498/2006.pdf [cit. 2019-07-25].
- Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR (2017). Aktuality. M. Lajčák: Prvá návšteva predstaviteľa SR v Senegale. dostupné na: www.mzv.sk/aktuality/detail/-/asset_publisher/lw1ppvnScIPx/content/m-lajcak-prva-navsteva-predstavitele-sr-v-senegale?p_p_auth=jbzzqyw3 [cit. 2019-06-21].
- Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR (2019). Databáza medzinárodných zmlúv, dostupné na: www.mzv.sk/zahranicna_politika/medzinarodne_zmluv-rozsirene_vyhľadavanie [cit. 2019-05-17].
- Mišúnová, E., Mišún, J. (2009). *Priemysel Slovenska a dopady globálnej krízy. Globálna kríza s akcentom na automobilový priemysel*. Bratislava (Espirit).
- Mitriková, J. (2008). *Geografické aspekty transformácie maloobchodu a nákupného správania sa na Slovensku (prípadové štúdie z miest Prešov a Košice)*. Prešov (Prešovská univerzita v Prešove).
- Mitriková, J. (2011). Vplyv globalizácie maloobchodu na nákupné správanie sa zákazníkov a ich akceptáciu veľkoplošných predajní. *Folia Geographica*, 17, 255-273.
- Mitriková, J. (2017). *Geografia maloobchodu (vybrané kapitoly)*. Prešov (Bookman).
- Mládek, J. (1986). Vzťah urbanizácie a industrializácie v Slovenskej republike. *Geografický časopis*, 38, 2-3, 186-197.
- Mládek, J. (1993). Lokalizácia a rozvoj strojárskeho priemyslu na strednom Považí. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 32, 161-191.
- Mládek, J. (1995). Procesy transformácie priemyslu Slovenska. *Geographica Slovaca*, 10, 163-171.
- Mládek, J. et al. (1995). Transformácia socioekonomickej a priestorovej štruktúry mestskej časti Petržalka. *Geographica Slovaca*, 10, 173-180.
- Mládek, J. (1990). *Teritoriálne priemyselné útvary Slovenska*. Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave).
- Mládek, J., Čupelová, K. (2010). Population processes and structures in the urban and rural spaces of Slovakia. *European Countryside*, 2, 2, 72-93.
- Mládek, J., Káčerová, M. (2008). Analysis of population ageing in Slovakia: Time and regional dimensions. *Geografický časopis*, 60, 2, 179-197.
- Mlčoch, L. (1997). *Zastřená vize ekonomické transformace*. Praha (Karolinum).
- Moisa, G. (2010). Parliamentary elections in Bihor county and their results between the two world wars. *Romanian Review on Political Geography*, 12, 1, 98-115.
- Molodikova, I., Makhrova, A. (2007). Urbanization patterns in Russia in the post-Soviet Era. In: Stanilov, K. (ed.). *The Post-Socialist City: Urban Form and Space Transformations in Central and Eastern Europe after Socialism*. Dordrecht (Springer), s. 53-70.
- Moravčíková, H., Topolčanská, M., Szalay, P., Dulla, M., Ščepánová, S., Toscherová, S. (2011). *Bratislava: Atlas sídlisk*. Bratislava (Slovart).
- Moravčíková, M., Cipár, M. (2003). *Religiozita na Slovensku II*. Bratislava (Ústav pre vzťahy štátu a cirkví).
- Morvay, K. (2005). Stratégia a priebeh ekonomickej transformácie na Slovensku. *Ekonomický časopis*, 52, 1, 5-33.
- Morvay, K. et al. (2018). *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2017 a výhľad do roku 2019*. Bratislava (Ekonomický ústav SAV).
- Mudde, C. (1998). The Party Family and Its Study. *Annual Review of Political Science*, 1, 1, 211-229.
- Muffels, R., Fouarge, D., Dekker, R. (2000). *Longitudinal poverty and income inequality: a comparative panel study for the Netherlands, Germany and the UK*. MPRA Paper No. 13298. Tilburg (OSA Institute for Labour Studies).
- Musil, J. (2001). Vývoj a plánování měst ve střední Evropě v období komunistických

- režimů. *Sociologický časopis*, 37, 3, 275-296.
- Mušinka, A., Škobla, D., Hurrle, J., Matlovičová, K., Kling, J. (2014). *Atlas rómskych komunit na Slovensku*. Bratislava (UNDP).
- MVRG SR (Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky) (2007). *Perspektívy rozvoja bývania na Slovensku*. Bratislava. Dostupné na: www.mindop.sk/ministerstvo-1/veda-a-vyskum-10/dokumenty-a-materialy/realizovane-vyskumne-ulohy/perspektivy-rozvoja-byvania-na-slovensku-vystup-z-riesenia-ulohy-vav [cit. 2019-10-09].
- Myant, M., Drahokoupil, J. (2013). *Tranzitivní ekonomiky: politická ekonomie Ruska, východní Evropy a střední Asie*. Praha (Academia).
- Nagy, E. (2001). Winners and Losers in the Transformation of City Centre Retailing in East Central Europe. *European Urban and Regional Studies*, 8, 4, 340-348.
- Národná banka Slovenska (2019). www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/statistika-platobnej-bilancie/priame-zahranicne-investicie [cit. 2019-09-12].
- Národný program reforiem 2016. Ministerstvo financií SR. Dostupné na: www.finance.gov.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/strategicke-materialy/narodny-program-reforiem/narodny-program-reforiem.html [cit. 2019-08-20].
- Národný strategický a referenčný rámec (2019). Dostupné na: www.nsrr.sk/dokumenty/zakladne-dokumenty [cit. 2019-07-14].
- Národný strategický referenčný rámec SR 2007 – 2013. Dostupné na: www.nsrr.sk/narodny-strategicky-referencny-ramec-2007-2013 [cit. 2019-09-12].
- NBS (2019). História ratingového hodnotenia SR. Dostupné na: www.nbs.sk/_img/Documents/RATING/RatingHistory-SR.pdf [cit. 2019-03-10].
- Nekorjak, M., A. Souralová, K. Vomastková. (2011). Uvznutí v marginalitě: vzdělávací trh „romské školy“ a reprodukce sociálně prostorových nerovností. *Sociologický časopis*, 47, 4, 657-680.
- Némethová, J. (2010). Ekologické poľnohospodárstvo v SR. *Geografický štúdie*, 14, 49-60.
- Némethová, J., Dubcová, A., Kramáreková, H. (2017a). Poľnohospodárstvo Slovenska v rokoch 2002-2014 a jeho regionálne diferenciacie. *Geografický časopis*. 69, 3, 281-298,
- Némethová, J., Dubcová, A., Nagyová, Ľ., Kramáreková, H. (2017b). Ecological Farming in Slovakia and Its Regional Disparities. *European Countryside*, 9, 4, 746-768.
- Nestorová-Dická J., Molnár, P. (2013). Geografické aspekty volebnej podpory politických strán na Slovensku v parlamentných voľbách 2012. *Geographia Cassoviensis*, 7, 2, 50-62.
- Nestorová-Dická, J. (2013). Vysoké školstvo v krajinách Vyšehradskej štvorky v čase postsocialistickej transformácie. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 57, 2, 195-211.
- Nitsch, V. (2005). State visits and international trade. Cesifo working paper, 1582, dostupné na: www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp1582.pdf [cit. 2019-06-22].
- Nölke, A., Vliegenthart, A. (2009). Enlarging the varieties of capitalism: The emergence of dependent market economies in East Central Europe. *World Politics*, 61, 4, 670-702.
- Novotný, L., Pregi, L. (2019). Región len pre mladých a vzdelaných? Selektívna migrácia vo funkčnom mestskom regióne Bratislava podľa veku a vzdelania. In: Šveda, M., Šuška, P. (eds.). *Suburbanizácia: Ako sa mení zázemie Bratislavy?* Bratislava (Geografický ústav SAV), s. 137-157.
- Nový projekt výstavby diaľnic a rýchlostných ciest (2001). Uznesenie vlády SR č. 162/2001.
- Nuissl, H., Rink, D. (2003). *Urban sprawl and post-socialist transformation. The case of Leipzig (Germany)*. Leipzig (UFZ Centre of Environmental Research).

- Očovský, Š. (1973). Príspevok k štúdiu spádových území obchodných stredísk na Slovensku. *Geografický časopis*, 25, 4, 289-298.
- Očovský, Š. (1974). Priestorové črty tovarovej výmeny na Slovensku. In: Lukniš, M. (ed.). *Slovensko – Ľud (1. časť)*. Bratislava (Obzor), s. 211-241.
- Očovský, Š. (1976). Vybrané problémy štúdia nákupných miest. *Geografický časopis*, 28, 1, 23-36.
- Očovský, Š. (1989). *Domy, byty, bývanie. Geografická analýza materiálnej substance sídel a bývania*. Bratislava (Veda).
- OECD (2003). *Science, Technology and Industry Scoreboard*. Paríž (OECD Publishing).
- Offe, C. (1997). *Varieties of transition: the East European and East German experience*. Cambridge (MIT Press).
- Ondačková, J., Káčerová, M., Mládek, J., Popjaková, D., Vančura, M. (2018). Population age structure transformation in the capitals of the Visegrad Group countries. *Geographia Polonica*, 91, 3, 281-299.
- Ondrejovič, S., Krupa, V. (2009). Identita a jazyk. In: Kiliánová, G., Kowalská, E., Krekovičová, E. (eds.). *My a tí druhí v slovenskej spoločnosti. Konštrukcie a transformácie kolektívnych identít*. Bratislava (Veda SAV), s. 109-138.
- Operačné programy 2014–2020. Dostupné na: www.partnerskadohoda.gov.sk/operacne-programy [cit. 2019-09-15].
- OSN (2008). *International Standard Industrial Classification of All Economic Activities*. Statistical papers Series M No. 4/Rev.4. New York (OSN).
- Otrubová, E. (1996). Objekty individuálnej rekreácie na Slovensku v roku 1991. *Acta Universitatis Rerum Naturalium Comeniana*, 39, 181-189.
- Otrubová, E., Rebroš, J. (1993). Priestorové aspekty rozmiestnenia chalupárskej rekreácie v regióne Kysúc. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comeniana*, 32, 193-203.
- Ouředníček, M. (2005). New Suburban Development in the Post-socialist City: the Case of Prague. In: Eckardt, F. (ed.). *Paths of Urban Transformation*. (Peter Lang Publishing), s. 143-156.
- Ouředníček, M., Temelová, J. (2009). Twenty years after socialism: the transformation of Prague's inner structure. *Studia Sociologia*, 54, 1, 9-30.
- Ovaska, T., Sobel, R.S. (2005). Entrepreneurship in Post-Socialist Economies. *Journal of Private Enterprise*, 21, 1, 8-28.
- Papasolomou, I. (2013). Consumerism. In: Idowu, S. O., Capaldi, N., Zu, L., Gupta, A. D. (eds.). *Encyclopedia of corporate social responsibility*. Berlín (Springer), s. 450-455.
- Paulov, J. (1996). The Transformation Process in Slovakia Some Thoughts on Spatio-temporal Regularities, Regional Pattern and Possible Regional Shift. *Acta Facultatis rerum naturalium Universitatis Comeniana*, 37, 112-121.
- Pavličková, K. (2002). Priestorové rozmiestnenie ekologického poľnohospodárstva v Slovenskej republike. *Geografické informácie*, 7, 195-202.
- Pavlíková, S., Mládek, J. (2001). Starnutie obyvateľstva Európy. In: *Zborník prác Pedagogickej fakulty Masarykovej Univerzity*. Brno (Masarykova Univerzita v Brne), s. 148-153.
- Pavlínek, P. (2002). Transformation of the Central and East European passenger car industry: selective peripheral integration through foreign direct investment. *Environment and Planning A*, 34, 9, 1685-1709.
- Pavlínek, P. (2016). Whose success? The state – foreign capital nexus and the development of the automotive industry in Slovakia. *European Urban and Regional Studies*, 23, 4, 571-593.
- Pavlínek, P. (2017). *Dependent Growth: Foreign Investment and the Development of the Automotive Industry in East-Central Europe*. Londýn (Springer).
- Pavlínek, P. (2018). Global production networks, foreign direct investment,

- and supplier linkages in the integrated peripheries of the automotive industry. *Economic Geography*, 94, 2, 141-165.
- Pavlínek, P. (2019). Restructuring and internationalization of the European automotive industry. *Journal of Economic Geography*, 1-33, doi: <https://doi.org/10.1093/jeg/lby070>
- Perrels, A. (2004). *The basic service quality level of transport infrastructure in peripheral areas*. Helsinki (Government Institute for Economic Research).
- Petríková, D., Vojvodíková, B. (2013). *Príručka pre regeneráciu brownfieldov*. Bratislava (ROAD).
- Pilinská, V. et al. (2005). *Demografická charakteristika rodiny na Slovensku*. Bratislava (INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky).
- Píš, E. (2001). Budúcnosť vodných ciest a vodnej dopravy SR. *Horizonty dopravy*, 4, 30-32.
- Pitoňák, A. (1994). Význam vstupu do OECD pre slovenské poľnohospodárstvo. *Agroekonomika*, 4, 2, 164-166.
- Pittini, A., Laino, E. (2011). *Housing Europe Review 2012: The Nuts and Bolts of Social Housing Systems*. Brusel (CECODHAS). Housing Europe Observatory. Dostupné na: www.housingeurope.eu/resource-105/the-housing-europe-review-2012 [cit. 10.10.2019].
- Plešivčák, M. (2012a). Politické preferenčné štiepenie spoločnosti vo FMR Stredného Slovenska na Báze urbánno-rurálnej dichotómie priestoru v období 1998-2010. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 56, 1, 99-122.
- Plešivčák, M. (2012b). Charakteristika regiónu východného Slovenska z hľadiska socio-politického konfliktu medzi mestom a vidiekom. *Geographia Cassoviensis*, 6, 1, 37-47.
- Plešivčák, M. (2013). Politický život Bratislavy z perspektívy jej volebného správania. In: Buček, J., Korec, P. (eds.). *Moderná humánna geografia mesta Bratislava: priestorové štruktúry, siete a procesy*. Bratislava (Univerzita Komenského), s. 257-312.
- Plešivčák, M. (2015). First Two Elections to the European Parliament in Slovakia: Turnout and Results in Regional Perspective. *Evropská volební studia*, 10, 1, 14-32.
- Podhorský, F. (1974). Doprava. In: Plesník, P. et al. (eds.). *Slovensko – Ľud (1. časť)*. Bratislava (Obzor), s. 183-210.
- Podhorský, F. (1976). Niektoré geografické črty železničnej dopravy v Západoslovenskom kraji. *Geografický časopis*, 28, 1, 37-57.
- Podhorský, F. (1997). Postavenie juhozápadného Slovenska v rámci stredoeurópskej dopravnej siete. *Geographia Slovaca*, 12, 131-135.
- Podmanická, Z. et al. (2013). *Vývoj obyvateľstva v Slovenskej republike a och v roku 2012*. Bratislava (Štatistický úrad Slovenskej republiky).
- Podniková štatistika (1997 – 2007). Štatistický úrad SR, interné dáta.
- Podniková štatistika (1997 – 2018). Štatistický úrad SR, interné dáta.
- Podolák, P. (2006). Vnútoraná migrácia na Slovensku. In: Mládek, J. et al. (eds.). *Demografická analýza Slovenska*. Bratislava (Univerzita Komenského), s. 73-77.
- Podolák, P., Šveda, M. (2019). Suburbanizácia len pre Bratislavčanov? Komponenty populačného vývoja zázemia Bratislavy v kontexte suburbanizačných procesov. In: Šveda, M., Šuška, P. (eds.). *Suburbanizácia: Ako sa mení zázemie Bratislavy?* Bratislava (Geografický ústav SAV), s. 107-130.
- Pokrivčák, P. (2003). Development of the Slovak agriculture and agricultural policies during the transition period. *Agricultural Economics*, 49, 11, 533-539.
- Poláčik, Š. (ed.). (2000). *Atlas cirkví, náboženských spoločností a religiozity Slovenska*. Bratislava (Chronos).
- Popjaková, D. (1998). Socioekonomická transformácia. *Folia Geographica*, 21, 1, 317-340.
- Popjaková, D. (1999). Štrukturálne a priestorové zmeny priemyslu pod vplyvom socioeconomickej transformácie. *Folia*

- Geographica*, 22, 3, 249-270.
- Portál pre zákony ľudí (2019). Zákony Ústava Slovenskej republiky. Dostupné na: www.zakonypreludi.sk/zz/1992-460 [cit. 2019-08-10].
- Potančoková, M. (2005). *Starnutie populácie Slovenska*. Bratislava (INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky).
- Potančoková, M. (2008). *Plodnosť žien na Slovensku v období rokov 1950–2007 v generačnom pohľade*. Bratislava (INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky).
- Potančoková, M. (2011). Zmena reprodukčného správania populácie Slovenska po roku 1989: trendy, príčiny a dôsledky. In: Piscová, M. (ed.). *Desaťročia premien slovenskej spoločnosti*. Bratislava (VEDA), s. 142-159.
- Potančoková, M., Vaňo, B., Pilinská, V., Jurčová, D. (2008). Slovakia: Fertility between tradition and modernity. In: Frejka, T., Hoem, I., Sobotka, T., Toulemon, L. (eds.). *Childbearing trends and policies in Europe*. Demographic research 19, Special collection 7, 973-1018.
- Prescott, J. R. V. (1959). The Function and Methods of Electoral Geography. *Annals of the Association of American Geographers*, 49, 3, 296-304.
- PREZIDENT.SK (2019). Kancelária prezidenta. Dostupné na: www.prezident.sk/page/oficialne-a-pracovne-cesty [cit. 2019-06-11].
- Program rozvoja vidieka SR na programové obdobie 2014 – 2020 (PRV 2014-2020).
- Programy cezhraničnej spolupráce. Dostupné na: www.partnerskadohoda.gov.sk/programy-cezhranicnej-spoluprace [cit. 2019-09-18].
- Programy nadnárodnej spolupráce 2014 – 2020. Dostupné na: www.partnerskadohoda.gov.sk/programy-nadnarodnej-spoluprace [cit. 2019-09-18].
- Ptáček P., Szczyrbam Z., Fňukal, M. (2007). Proměny prostorové struktury města Olomouce s důrazem na rezidenční funkce. *Urbanismus a územní rozvoj*, 10, 2, 19-26.
- Pulpitlová, M. (2002). Vybrané problémy veľkoplošnej maloobchodnej siete mesta Nitry. *Geografické informácie*, 7, 227-234.
- Pulpitlová, M. (2003). Transformácia maloobchodnej siete v SR. In: Novák, S. (ed.). *Geografie IV: Geografické aspekty stredoevropského priestoru*. Brno (Masarykova univerzita), s. 133-137.
- Pulpitlová, M. (2005). Maloobchodná sieť mesta Nitry v rokoch 1992, 2002 a 2005. In: Svatoňová, H., (ed.). *Geografie XVI: Geografické aspekty stredoevropského priestoru*. Brno (Masarykova univerzita), s. 337-342.
- Rajčák, M. (1998). Regional typologies and the new territorial structure of Slovakia. In: Smith, A. (ed.). *Reconstructing the regional economy*. Cheltenham (Edward Elgar Publishing Limited), s. 32-39.
- Rajčák, M. (2001). Koncepcia a nástroje regionálnej politiky. In: Gindlová, D., Kusý, I. (eds.). *Socio-Economic Aspects of Spatial Development. Central European Training Centre in Spatial Planning*. Bratislava (Fakulta architektúry TÚ), s. 78-85.
- Rajčáková, E. (2005). *Regionálny rozvoj a regionálna politika*. Bratislava (Univerzita Komenského).
- Rajčáková, E. (2007). Súhrnná charakteristika ekonomickej a sociálnej úrovne regiónov SR v období rokov 1990-2001. In: Falťan, Ľ., Štrbavá, Ľ. (eds.). *Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných dosahov*. Bratislava (Sociologický ústav SAV), s. 220-266.
- Rajčáková, E. (2009). *Regionálny rozvoj a regionálna politika Európskej únie a Slovenska*. Bratislava (Geo-grafika).
- Rajčáková, E., Švecová A. (2015). *Regionálne disparity na Slovensku v kontexte kohéznej politiky EI 2007–2013*. Bratislava (Univerzita Komenského).
- Reardon, T., Hopkins, R. (2006). The Supermarket Revolution in Developing Countries: Policies to Address Emerging Tensions Among Supermarkets, Suppliers and Traditional Retailers. *European Journal of Development Research*, 18, 4, 522-545.

- Reggiani, A., Cattaneo, S., Janic, M., Nijkamp, P. (2000). Freight transport in Europe: policy issues and future scenarios on trans-border alpine connections. *IATSS research*, 24, 1, 48-59.
- Rehák, Š., Džupka, P., Sekelský, L., Šebová, M. (2015). *Lokálne ekonomické vplyvy univerzít*. Bratislava (EKONÓM).
- Ritchie, J. G., Crouch, G. I. (2003). *The competitive destination: a sustainable tourism perspective*. Wallingford (CABI Publishing).
- Ritzer, G. (2015). *The McDonalidization of society*. Los Angeles (SAGE).
- Ročenka priemyslu (2009). Bratislava (Štatistickú úrad SR).
- Ročenka priemyslu (2012). Bratislava (Štatistickú úrad SR).
- Ročenka priemyslu (2015). Bratislava (Štatistickú úrad SR).
- Ročenka priemyslu (2018). Bratislava (Štatistickú úrad SR).
- Rochovská, A., Drgoncová, M., Džupinová, E., Horňák, M., Káčerová, M., Madzinová, M., Majo, J., Ondoš, S. (2016). *One place – many worlds: geographical variability in life strategies in Slovak society*. Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave).
- Rochovská, A., Miláčková, M. (2012). Uzavreté komunity – nová forma rezidenčných priestorov v post-socialistickom meste. *Geographia Cassoviensis*, 6, 2, 165-175.
- Rose, A. (2005). *The Foreign Service and Foreign Trade: Embassies as Export Promotion*. Berkeley (University of California). Dostupné na: <http://faculty.haas.berkeley.edu/arose/revbureau.pdf> [cit. 2019-05-10].
- Rothengatter, W. (2017). Wider economic impacts of transport infrastructure investments: Relevant or negligible?. *Transport Policy*, 59, 124-133.
- Rudolph, R. (2002). Segregation Tendencies in Large Russian Cities: The Development of Elitish Housing in St. Peterburg. In: Brade, I. (ed.). *Die Städte Russlands im Wandel. Beiträge zur regionalen Geographie*, 57, 204-212.
- Rusnák, J. (2017). Využitie dát o dochádzke do zamestnania metódou sieťovej analýzy: príklad Trenčianskeho kraja. *Slovenská štatistika a demografia*, 27, 4, 46-61.
- Rusnák, J., Korec, P. (2013). Alternatívne koncepcie postsocialistickej transformácie. *Ekonomický časopis*, 61, 4, 396-418.
- Rux, J. (2014). *Dějiny turismu*. Jihlava (Vysoká škola polytechnická Jihlava).
- Rydgren, J. (2007). The Sociology of the Radical Right. *Annual Review of Sociology*, 33, 241-262.
- Ryšavý, D. (2006). Komunální je komunální a velká je velká! K hypotéze politizace lokálních politických elit. *Sociologický časopis*, 42, 5, 953-970.
- Sailer-Fliege, U., (1999). Characteristics of post-socialist urban transformation in East Central Europe. *GeoJournal*, 49, 1, 7-16.
- Samson, Š. (2008). Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu SR. *E+M Ekonomie a Management*, 3, 39-50.
- sario.sk
- Sauer, C. O. (1918). Geography and the gerrymander. *American Political Science Review*, 12, 3, 403-426.
- Sauškin, J. (1976). *Ekonomická geografia: história, teória, metódy, prax*. Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave).
- Seidenglanz, D. (2007). Doprava ve venkovském prostoru. In: Kraft, S., Mičková, K., Rypl, J., Švec, P., Vančura, M. (eds.). *Česká geografie v evropském prostoru*. České Budějovice (Jihočeská univerzita), s. 227-234.
- Seitz, H. (1992). Retailing in the East: An Overview. *International Journal of Retail and Distribution Management*, 20, 6, 4-10.
- Schade, S., Hartwig, J., Schäfer, S., Welter, S., Maffii, S., de Stasio, C., Fermi, F., Zani, L., Martino, A., Bellodi, L. (2019). *The impact of TEN-T completion on growth, jobs and the environment. Methodology and results. Final Report*. Brusel (European Commission).
- Schumpeter, J. A. (1943). *Capitalism, Socialism,*

- and Democracy*. New York (George Allen & Unwin).
- Sigfried, A. (1913). *Tableau politique de la France de l'Quest sous la Triosième République*. Paríž (A. Colin).
- Simandan, D. (2009) Industrialization. In: Kitchin, R., Thrift, N. (eds.). *International Encyclopedia of Human Geography*. Oxford (Elsevier), zväzok 5, s. 419-425.
- Simová, J. (2010). Internationalization in the process of the Czech retail development. *E+M Ekonomie a Management*, 13, 2, 78-91.
- Sirák, M. (1999). *Regionálna politika. Slovensko 1998-1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava (Inštitút pre verejné otázky).
- Slavík, V. (1994). Proces integrácie a dezintegrácie obcí ako prejav lokálnej politiky. In: *Rozvoj vidieka*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie v Nitre 7.-8. decembra 1994. Nitra (VŠP), s. 67-70.
- Slavík, V. (1994). Specificities of Educational System in Petržalka. *Acta Facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 34, 33-47.
- Slavík, V., (1998). Mestá Slovenskej republiky v transformačnej etape. In: *Geografie X*. Brno (Masarykova univerzita), s. 128-133.
- Slavík, V., Bačík, V., Kožuch, M. (2005). Big cities in Slovakia: development, planing, contemporary transformation. *European Spatial Research and Policy*, 2, 2, 49-56.
- Slavík, V., Grác, R., Klobučník, M., Kohútová, K. (2011). Development of Suburbanizations of Slovakia on the Example of the Bratislava Region. In: Marszal, T. (ed.). *Urban Regions as engines of Development*. Varšava (Polish Academy of Science, Commitee for Spatial Economy and Regional Planning), s. 35-58.
- Slavík, V., Lišková, L. (1996). Centrá vysokých škôl v SR. *Geografické informácie*, 4, 64-70.
- Slavík, V., Mišík, B. (1999). Centrá gymnázií a ich spádové regióny v SR. *Folia Geographica*, 3, 90-97.
- Slavík, V., Plavčan, P. (1999). Rozvoj vysokého školstva v Slovenskej republike v uplynulom desaťročí. *Pedagogická revue*, 51, 5, 439-447.
- SĽDB (1991). *Sčítanie ľudu, domov a bytov 1991*. Bratislava (Štatistický úrad SR).
- Sloboda, D. (2006). *Slovensko a regionálne rozdiely – teórie, regióny, indikátory, metódy*. Bratislava (Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika).
- SME (2014). *Nedajte sa oklamať ponukou zahraničných VŠ*. Dostupné na: sme.sk/c/1726090/nedajte-sa-oklamat-ponukou-zahranicnych-vs.html [cit. 2014-03-08].
- SME (2019). *Štatistický úrad: Chudoba ohrozuje stovky tisíc ľudí na Slovensku*. Dostupné na: <https://ekonomika.sme.sk/c/22150049/statisticky-urad-chudoba-ohrozuje-stovky-tisic-ludi-na-slovensku.html> [cit. 2019-08-06].
- Smeral, E. (2010). Impacts of the World recession and economic crisis on tourism: Forecast and potential risks. *Journal of Travel Research*, 49, 1, 31-38.
- Smith, A. (1996). From convergence to fragmentation: uneven regional development, industrial restructuring, and the 'transition to capitalism' in Slovakia. *Environment and Planning A*, 28, 1, 135-156.
- Smith, A., Pickles, J. (1998). Introduction: theorising transition and the political economy of transformation. In: Pickles, J., Smith, A. (eds.). *Theorising Transition: The Political Economy of Post-Communist Transformations*. Londýn (Routledge), s. 1-21.
- Smith, A., Rochovská, A. (2007). Domesticating neo-liberalism: Everyday lives and the geographies of post-socialist transformations. *Geoforum*, 38, 6, 1163-1178.
- Sobotka, T. (2002). *Ten years of rapid fertility changes in the European post-communist countries. Evidence and interpretation*. Groningen (Population Research Centre).
- Sobotka, T. (2003). Re-Emerging Diversity: Rapid Fertility Changes in Central and Eastern Europe After the Collapse of the

- Communist Regimes. *Population (English Edition)*, 58, 4/5, 451-485.
- Sobotka, T. (2004). *Postponement of Childbearing and Low Fertility in Europe*. Groningen (Rijksuniversiteit Groningen), s. 196-199.
- Sobotka, T. (2011). Fertility in Central and Eastern Europe after 1989: Collapse and Gradual Recovery. *Historical Social Research*, 36, 2, 246-296.
- SODB (2001). *Sčítanie obyvateľstva, domov a bytov 2001*. Bratislava (Štatistický úrad SR).
- SODB (2011). *Sčítanie obyvateľstva, domov a bytov 2011*. Bratislava (Štatistický úrad SR).
- Sokol, M., (2001). Postindustriálna transformácia ekonomiky: Priemet do urbánnych a regionálnych systémov. *Urbanizmus a architektúra*, 35, 1-2, 15-26.
- Sonis, M. (1981). Space and time in the geography of aging. In: Griffith, D., Mackinnon, R. D. (eds.). *Dynamic Spatial Models: Proceedings of the NATO Advanced Study Institute on Dynamical Spatial Models*. Alphen aan den Rijn (Sijthoff & Noordhoff), s. 132-156.
- Sopóci, J., Bunčák, J., Džambazovič, R., Hrabovská, A. (2011). *Sociálne nerovnosti na Slovensku*. Bratislava (STIMUL).
- Spilková, J. (2003). Nový fenomén: nákupní centrum a utváření nákupního chování spotřebitelů v transformačním období. *Geografie*, 108, 4, 277-288.
- Spilková, J. (2008). Changing face of the Czech retailing in post-communist transformation: Risks of extreme polarisation under globalisation pressures. In: Dostál, P. (ed.). *Evolution of Geographical Systems and Risk Processes in the Global Context*. Praha (P3K), s. 157-171.
- Spilková, J. (2012). The Birth of the Czech Mall Enthusiast: The Transition of Shopping Habits From Utilitarian to Leisure Shopping. *Geografie*, 117, 1, 21-32.
- Spilková, J., Šefrna, L. (2010). Uncoordinated new retail development and its impact on land use and soils: A pilot study on the urban fringe of Prague, Czech Republic. *Landscape and Urban Planning*, 94, 2, 141-148.
- Spišiak, P. (1994). Transformácia poľnohospodárstva na Slovensku. *Geografia*, 94, 1, 11-14.
- Spišiak, P. (1996). The current rural landscape and agriculture in Slovakia. *Acta Facultatis Rerum-Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 37, 214-221.
- Spišiak, P. (2005). *Základy geografie poľnohospodárstva a lesného hospodárstva*. Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave).
- Spišiak, P. (2007). Súčasný poľnohospodárstvo v marginálnych oblastiach Slovenska. In: *Méně příznivé oblasti pro zemědělství a venkov*. Praha (VÚZE Praha), s. 200-209.
- Spišiak, P., Feranec, J., Ořahel, J., Nováček, J. (2008). Transition in the agricultural and rural systems in Slovakia after 1989. In: Banský, J., Bednárík, M. (eds.). *Contemporary changes of agriculture in East-central Europe*. Varšava (Institute of Geography and Spatial Organization), s. 121-146.
- Spišiak, P., Kusendová, D., Pavlíčková, K., Halás, M., Kolény, M., Zubriczký, G., Švoňavec, M., Hurbánek, P., Paľuch, T., Labuda, M. (2005). *Agrorurálne štruktúry Slovenska po roku 1989*. Bratislava (Geografika).
- Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike 2001-2018 (Zelené správy).
- Srb, V. (2004). *1000 let obyvateľstva českých zemí*. Praha (Karolinum).
- Stark, D. (1992). Path Dependence and Privatization Strategies in East Central Europe, East European. *Politics and Societies*, 1, 17-51.
- Stark, D. (1996). Recombinant Property in East European Capitalism. *American Journal of Sociology*, 4, 993-1027.
- Stark, D., Bruszt, L. (1998). *Postsocialist Pathways: Transforming Politics and Property in East Central Europe*. Cambridge (Cambridge University Press).
- Stenning, A., Smith, A., Rochovská, A. (2010). *Domesticating Neo-Liberalism: Spaces of Economic Practice and Social Reproduction*

- in Post-Socialist Cities*. Oxford (Wiley).
- Stloukal, L. (1997). Potratovosť. In: Pavlík, Z. (ed.). *Populační vývoj České republiky 1996*. Praha (Univerzita Karlova), s. 37-44.
- Stloukal, L. (1999). Understanding the 'abortion culture' in Central and Eastern Europe. In: David, H. P. (ed.). *From Abortion to Contraception: A Resource to Public Policies and Reproductive Behaviour in Central and Eastern Europe from 1917 to the Present*. Westport (Greenwood Press), s. 23-37.
- Stratégia Európa 2020. Dostupné na: www.eu2020.gov.sk//strategia-europa-2020 [cit. 2018-06-10].
- Stratégia na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu. Dostupné na: www.eu2020.gov.sk//dokumenty-se2020 [cit. 2018-05-16].
- Sýkora, L. (1999a). Changes in the internal spatial structure of post-communist Prague. *GeoJournal*, 49, 1, 79-89.
- Sýkora, L. (1999b). Processes of Socio-spatial Differentiation in Post-communist Prague. *Housing Studies*, 14, 5, 679-701.
- Sýkora, L. (2001). Klasifikace změn v prostorové struktuře postkomunistických měst. *Folia Geographica*, 4, 194-205.
- Sýkora, L., Posová, D. (2007). Specifika suburbanizace v postsocialistickém kontextu: nová bytová výstavba v metropolitní oblasti Prahy 1997-2005. *Geografie*, 112, 3, 334-356.
- Szczyrba, Z. (2005a). Venkovský maloobchod v Česku a jeho nová pozice: diskusní příspěvek k problematice periferních oblastí. In: *Problémy periferních oblastí*. Praha (Univerzita Karlova v Praze), s. 53-60.
- Szczyrba, Z. (2005b). *Maloobchod v ČR po roce 1989*. Olomouc (Univerzita Palackého).
- Szczyrba, Z. (2010). Development of Retail Geographical Structure in the Czech Republic: a Contribution to the Study of Urban Environment Changes. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Geographica*, 41, 2, 5-20.
- Szczyrba, Z., Fiedor, D., Kunc, J. (2013). Služby ve venkovských regionech Česka – kvantitativní hodnocení změn v uplynulém transformačním období (příspěvek ke studiu venkova). In: Klimová, V. (ed.). *XVI. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. Brno (Masarykova univerzita), s. 212-222.
- Szczyrba, Z., Kunc, J., Klapka, P., Tonev, P. (2007). Difúzní procesy v prostředí českého maloobchodu. *Regionální studia*, 1, 1, 8-12.
- Szekeres, K. (2011). Potenciál nadstavby bytových domov na území Slovenskej republiky. *Nehnutelnosti a bývanie*, 1, 1-14.
- Szőllős, J. (2000). Stabilita volebnej podpory vybraných politických strán a ich zoskupení na Slovensku v rokoch 1990-1998. *Geografický časopis*, 52, 3, 243-267.
- Szőllős, J. (2006). Regióny volebnej podpory vybraných politických strán v Parlamentných voľbách 1998, 2002 a 2006. *Geografická revue*, 2, 2, 650-669.
- Szymańska, D., Biegańska, J., Gil, A. (2009). Rural areas in Poland in the context of changes in population age structure in 1996, 2001 and 2006. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 12, 12, 91-107.
- Šandor, F., Gurňák, D. (2018). Priestorové zameranie zahraničnej politiky SR v období rokov 1993-2018. *Geografia*, 26, 1, 20-27.
- Ševčík, M. (2007). *Transformácia lyžiarskych stredísk na Slovensku*. (Bakalárska práca). Bratislava (Univerzita Komenského).
- Šikulová, I. (2014). *Priame zahraničné investície v Slovenskej republike a súvislosti ich vplyvu na ekonomiku*. Bratislava (Ekonomický ústav SAV).
- Šipikal, M. (2008). Priame zahraničné investície a regionálny rozvoj. In: Buček, M. et al. (eds). *Regionálny rozvoj, novšie teoretické koncepcie*. Bratislava (Ekonom).
- Špirková, D., Ivanička, K., Finka, M. (2009). Bývanie a bytová politika. Bratislava (STU v Bratislave).
- Šprocha, B. (2016). Transformácia sobášnosti slobodných v Českej a Slovenskej republike v prierezovom a kohortnom pohľade. *Demografie*, 58, 3, 230-248.

- Šprocha, B. (2019). Projekcia generačnej plodnosti a sobášnosti v spojitosti s najvyšším dosiahnutým vzdelaním. *Slovenská štatistika a demografia*, 29, 2, 14-36.
- Šprocha, B., Bleha, B., Vaňo, B., Buček, J. (2017). *Perspektívy, riziká a výzvy demografického vývoja najväčších miest Slovenska*. Bratislava (INFOSTAT).
- Šprocha, B., Ďurček, P. (2018). Prospektívny prístup pri regionálnej analýze procesu populačného starnutia na Slovensku. *Geographia Cassoviensis*, 12, 2, 212-223.
- Šprocha, B., Majo, J. (2016). *Storočie populačného vývoja Slovenska I*. Bratislava (INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky; Centrum spoločenských a psychologických vied SAV; Univerzita Komenského v Bratislave).
- Šprocha, B., Šídlo, L., Burcin, B. (2015). Úroveň úmrtnosti na Slovensku a v Česku v európskom pohľade. *Geografický časopis*, 67, 1, 25-43.
- Šprocha, B., Šťastná, A., Šídlo, L. (2017). Bezdetnosť – nový fenomén v životných dráhach žien na Slovensku. *Sociológia*, 49, 5, 561-587.
- Šprocha, B., Tišliar, P. (2012). *Demografický obraz Slovenska v sčítaniach ľudu 1919 – 1940*. Brno (Tribun).
- Šprocha, B., Tišliar, P. (2016). *Transformácia plodnosti žien Slovenska v 20. a na začiatku 21. storočia*. Bratislava (Centrum pre historickú demografiu a populačný vývoj Slovenska Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave).
- Šprocha, B., Tišliar, P. (2018). *100 rokov obyvateľstva Slovenska: od vzniku Československa po súčasnosť*. Bratislava (Muzeológia a kultúrne dedičstvo).
- Šprocha, B., Vaňo, B., Jurčová, D., Pilinská, V., Mészáros, J., Bleha, B. (2015). *Populačný vývoj v Slovenskej republike 2014*. Bratislava (INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky).
- Šprocha, B., Vaňo, B., Bleha, B. (2014). *Prognóza vývoja rodín a domácností na Slovensku do roku 2030*. Bratislava (Ekonom).
- Štaigl, J., Turza P. (2013a). Zbrojná výroba na Slovensku v rokoch 1969-1992. (1. časť). *Vojenská história: časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo*, 17, 2, 75-112.
- Štaigl, J., Turza P. (2013b). Zbrojná výroba na Slovensku v rokoch 1969-1992. (2. časť). *Vojenská história: časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo*, 17, 3, 77-109.
- Štatistická ročenka SR (1994) Bratislava (Veda).
- Štatistická ročenka SR (1995). Bratislava (Veda).
- Štatistický úrad Slovenskej republiky (1996-2005). Štatistická ročenka Slovenska. Bratislava (Veda).
- Štatistický úrad Slovenskej republiky (2006-2018). Štatistická ročenka regiónov Slovenskej republiky. Bratislava (ŠÚ SR).
- Štatistický úrad Slovenskej republiky (2019). DATAcube. Dostupné na: <http://datacube.statistics.sk> [cit. 2019-04-09].
- Štatistický úrad Slovenskej republiky <https://slovak.statistics.sk>
- Štatistický úrad Slovenskej republiky (2003). Metodický list č. 825, Bratislava (ŠÚ SR).
- Štatistický úrad Slovenskej republiky (2018). EU SILC 2017 Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia Dostupné na: https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/c685cd00-9241-4785-9695-b8b571595de3/EU_SILC_2017_Indikatory_chudoby_a_socialneho_vylucenia.pdf? [cit. 2019-07-09].
- Štatistický úrad Slovenskej republiky (2019). Cestovný ruch 1993-2018. Bratislava (Štatistický úrad Slovenskej republiky).
- Štatistický úrad Slovenskej republiky (2019). Dostupné na: <http://datacube.statistics.sk> [cit. 2019-08-06].
- Štruktúrne zisťovanie fariem za rok 2001, 2016.
- ŠÚ SR (1989 – 2019). Štatistický úrad Slovenskej republiky. Vekové zloženie obyvateľstva Slovenskej republiky 1989 – 2019. Bratislava (ŠÚ SR).

- ŠÚ SR (1990–2018). Štatistický úrad Slovenskej republiky. Anonymizované primárne údaje zo štatistického zisťovania prirodzeného a migračného pohybu obyvateľstva, Hlásení Obyv 1-5/12 a MZ SR 7/12.
- ŠÚ SR (2019). Bytová výstavba 2003 – 2018. Bratislava (Štatistický úrad SR).
- ŠÚ SR (2019). Štatistický úrad Slovenskej republiky. Bilancia podľa rodinného stavu, pohlavia a veku. DATACube. Dostupné na: http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_DEM/om7004rr/Bilancia%20pod%C4%BEa%20rodinn%C3%A9ho%20stavu,%20pohlavia%20a%20veku%20-%20SR,%20oblasti,%20kraje%20%5Bom7004rr%5D [cit. 2019-07-10].
- ŠÚ SR (2019a). Štatistický úrad Slovenskej republiky. Pramenné diela 1990 – 2018. Pohyb obyvateľstva. Migrácia. Dostupné na: <http://statistics.sk> [cit. 2019-08-07].
- ŠÚ SR (2019b). Štatistický úrad Slovenskej republiky. DATACube. Dostupné na: <http://datacube.statistics.sk> [cit. 2019-08-12].
- ŠÚ SR (2019). Datacube. <http://datacube.statistics.sk>
- Šuška, P., Šveda, M. (2019). Suburbanizácia? In: Šveda, M., Šuška, P. (eds.). *Suburbanizácia: Ako sa mení zázemie Bratislavy?* Bratislava (Geografický ústav SAV), s. 1-20.
- Šútovec, M. (2010). *Roky Fica I. Výber frkov a ilustrácií z denníka SME 2006 – 2010*. Bratislava (Slovart).
- Šveda, M. (2014). Bytová výstavba v zázemí veľkých slovenských miest v kontexte suburbanizácie a regionálnych disparít. In: Michálek, A., Podolák, P. (eds.). *Regionálne a priestorové disparity na Slovensku, ich vývoj v ostatnom desaťročí, súčasný stav a konzekvencie*. Bratislava (Geografický ústav SAV), s. 173-195.
- Šveda, M., Barlík, P., Podolák, P. (2019). Koľko ľudí býva v zázemí Bratislavy? Odhad populačnej veľkosti obcí v zázemí Bratislavy s využitím lokalizačných údajov mobilnej siete. In: Šveda, M., Šuška, P. (eds.). *Suburbanizácia: Ako sa mení zázemie Bratislavy?* Bratislava (Geografický ústav SAV), s. 157-203.
- Šveda, M., Pazúr, R. (2018). Priestorové formy rezidenčnej suburbanizácie v zázemí Bratislavy. *Geografický časopis*, 70, 3, 231-258.
- Šveda, M., Podolák, P. (2014). Fenomén neúplnej evidencie migrácie v suburbánnej zóne (na príklade zázemia Bratislavy). *Geografický časopis*, 66, 2, 115-132.
- Šveda, M., Tóth, V. (2014). Suburbanizácia v zázemí mesta Bratislava z pohľadu migrácie a bytovej výstavby. In: Lauko, V. (ed.). *Regionálne dimenzie Slovenska*. Bratislava (Univerzita Komenského), s. 427-447.
- Taczanowski, J. (2015). The effects of liberalisation of the passenger railway market on the situation of regional rail connections in Poland, Czech Republic, Slovakia and Austria. *Review of Economic Perspectives*, 15, 3, 249-268.
- Tasan, T. (1999). Warsaw under transformation: new tendencies in the housing market. *GeoJournal*, 49, 1, 91-103
- Taylor, P. J., Johnston, P. J. (1979). *Geography of Elections*. Harmondsworth (Penguin Books).
- Taylor, Z. (2001). Retail Restructuring in Polish Transitional Economy. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 92, 2, 185-201.
- Taylor, Z. (2006). Railway Closures to Passenger Traffic in Poland and Their Social Consequences. *Journal of Transport Geography*, 14, 2, 135-151.
- Terem, P., Bolečeková, M., Čajka, P., Fogaš, A., Gura, R., Ištók, R., Kozárová, I., Lenč, M., Madzиковá, A., Müller, V., Rýsová, L., Slobodníková, I., Vlček, D., Ušiak, J. (2017). *Strategické zameranie zahraničnej a bezpečnostnej politiky SR ako členského štátu EÚ a NATO*. Banská Bystrica (Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici).
- THE WORLD BANK (2018). Slovak Republic Trade (% of GDP). Dostupné na: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS?locations=SK> [cit. 2019-03-22].
- Tížik, M. (2006). *K sociológii novej religiozity*.

- Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave).
- Tóka, G. (1998). Party Appeals and Voter Loyalty in New Democracies. *Political Studies*, 46, 3, 589-610.
- Tomeš, Z. (2014). *Konkurencia a výkonnosť na evropských železničích*. Brno (Masarykova univerzita).
- Tomeš, Z. (2017). Do European reforms increase modal shares of railways? *Transport Policy*, 60, 143-151.
- Tomeš, Z., Kvizda, M., Nigrin, T., Seidenglanz, D. (2014). Competition in the railway passenger market in the Czech Republic. *Research in Transportation Economics*, 48, 270-276.
- Trembošová, M. (2009a). Nákupné správanie nitrianskej populácie. *GEO Information*, 5, 130-133.
- Trembošová, M. (2009b). Nitra–mesto obchodných centier. *Geografické štúdie*, 13, 1, 69-79.
- Trembošová, M. (2012). *Geografické aspekty maloobchodnej siete mesta Nitra* (UKF).
- Trembošová, M. (2020). Vývoj obchodu na Slovensku. In: Križan, F. et al. (eds.). *Kde nakupujeme, čo nakupujeme a prečo nakupujeme: lokality maloobchodu a spotreby a správanie spotrebiteľov*. Bratislava (Univerzita Komenského), s. 7-55.
- Trembošová, M., Dubcová, A. (2013). Vývoj maloobchodu v Nitre v nových trhových podmienkach po roku 1989. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 57, 2, 213-230.
- Trembošová, M., Dubcová, A., Štubňová, M. (2019). The specifics of retail networks spatial structure in the city of Žilina. *Geographia Cassoviensis*, 13, 2, 228-245.
- Trembošová, M., Tremboš, P. (2009). Etapy vývoja maloobchodnej siete mesta Nitra v období rokov 1992-2008. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 53, 123-130.
- Trembošová, M., Tremboš, P. (2016). Zmeny priestorovej diferenciácie maloobchodnej siete mesta Nitra v rokoch 1992 až 2011. *Geografické informácie*, 20, 1, 115-130.
- Trnková, K. (2006). Vývoj málotriedných škôl v druhej polovine 20. storočia. *Studia Paedagogica*, 11, 1, 133-144.
- Turoň, K., Sierpiński, G. (2018). Electric-Car-Sharing in Urban Logistics–The Analysis of Implementation and Maintenance. *Logistics and Transport*, 40, 4, 129-136
- Tutterová, J., Rychtaříková, J. (1989). Vývojové trendy rozvodovosti po roce 1950 v ČSR a SSR v kontextu legislatívnych zmien. *Demografie*, 31, 3, 200-219.
- Tvrdoň, J. (2001). Czech agricultural transformation and its competitiveness in international trade. *Agricultural Economics*, 47, 3, 127-131.
- Tvrdoň, J. (2007). Dimenzia hospodárska - typológia regiónov. In: Falťan, Ľ., Štrbavá, Ľ. (eds.). *Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných dosahov*. Bratislava (Sociologický ústav SAV), s. 67-81.
- ÚGKK SR (2016). [Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky]. Územné a správne usporiadanie. Dostupné na: www.geoportal.sk/sk/zbgis_smd/na-stiahnutie [cit. 2019-07-08].
- UN COMTRADE DATABASE (2018). Medzinárodný obchod. Dostupné na: <https://comtrade.un.org/data> [cit. 2019-04-15].
- UNESCO (2019). Dostupné na: <http://data.uis.unesco.org> [cit. 2019-07-05].
- ÚRAD VLÁDY (2018). Uznesenia. Dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution?page=1> [cit. 2019-02-15].
- ÚRAD VLÁDY SR (2017). Aktuality. Predseda vlády SR Robert Fico na pracovnej návšteve Islandu. Dostupné na: www.vlada.gov.sk//predseda-vlady-sr-robert-fico-na-pracovnej-navsteve-islandu [cit. 2018-06-03].
- Ústava SR
- Ústredný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky (ÚKSÚP) (2019). www.uksup.sk [cit. 2019-06-19].
- Vagač, Ľ. (1998). *Bytová politika je zrkadlom spoločenských nedostatkov a zmien*. TREND.

- Dostupné na: www.etrend.sk/trend-archiv/rok-/cislo-Marec/bytova-politika-je-zrkadlom-spolocenskych-nedostatkov-az-mien.html [cit. 2019-10-18].
- Vágner, J. (2011). Vývoj cestovného ruchu. *Geografické rozhledy*, 21, 1, 4-5.
- Valachy, J. (2018). *Čo nás čaká v roku 2019*. Tatra Banka Research. December 2018.
- Vaňo, B. (2014). *Populačný potenciál pre trh práce v okresoch SR do roku 2030. Národný projekt „Národná stratégia zamestnanosti“*. Bratislava (Inštitút pre výskum práce a rodiny).
- Vaňo, B. (ed.) (2001). *Populačný vývoj na Slovensku v rokoch 1945-2000*. Bratislava (INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky).
- Varjan, P., Rovňaniková, D., Gnap, J. (2017). Examining changes in GDP on the demand for road freight transport. *Procedia Engineering*, 192, 911-916.
- Varošček, J. (2006). *Slovenské poľnohospodárstvo v rokoch 2001-2005*. Bratislava (VUEPP).
- Véghová, J. (2012). *Ceny bytov sa od roku 1989 zhodnotili až 75-násobne*. PRAVDA. Dostupné na: <https://uzitocna.pravda.sk/reality/clanok/74544-ceny-bytov-sa-od-roku-1989-zhodnotili-az-75-nasobne> [cit. 2019-10-18].
- Velecký, M. (1999). *Stratu SKI Jasná spôsobili najmä nevýhodné zmluvy o prenájme vlekov*. Trend. Dostupné na: www.etrend.sk/trend-archiv/rok-/cislo-J%C3%BAAn/stratu-ski-jasna-sposobili-najmae-nevyhodne-zmluvy-o-prenajme-vlekov.html [cit. 2019-01-10].
- VEL'VYSLANECTVO SR V ABU DHABI (2017). *M. Lajčák: Naše vzťahy so Spojenými arabskými emirátmi zažívajú renesanciu*. Dostupné na: www.mzv.sk/web/abudhabi/detail/-/asset_publisher/bZtjMy3iNwbo/content/m-lajcak-nase-vztahy-so-spojenymi-arabskymi-emiratmi-zazivaju-renesanciu/10182?p_p_auth=ywBCAaJF [cit. 2018-04-15].
- Verejná osobná doprava 2030 (2017). Ministerstvo dopravy a výstavby. Bratislava (Ministerstvo dopravy a výstavby).
- Věžník, A. (1993). Agriculture in former Czechoslovakia before and after 1990. In: *Scripta Facultatis Scientiarum Naturalium Universitatis Masarykianae Brunensis*. Vol. 23. Brno (Masarykova univerzita), s. 97-106.
- Věžník, A. (1995). Geographical aspects of the Transformation of Agriculture of the Czech Republic. In: *Scripta Facultatis Scientiarum Naturalium Universitatis Masarykianae Brunensis*. Vol. 25, Brno (Masarykova univerzita), s. 119-129.
- Vlad, I.M., Stoian, E. (2014). Accomodation Preferences of Foreign Tourists in Romania. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, 14, 1, 399-404.
- VLÁDA SR (2006). *Programové vyhlásenie vlády SR od 4. 7. 2006 do 8. 7. 2010*. Bratislava (Úrad vlády SR). Dostupné na: www.vlada.gov.sk/data/files/979_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-04-07-2006-do-08-07-2010.pdf [cit. 2018-02-10].
- VLÁDA SR (2010). *Programové vyhlásenie vlády SR na obdobie rokov 2010-2014*. Bratislava (Úrad vlády SR). Dostupné na: www.vlada.gov.sk/data/files/18_programove-vyhlasenie-2010.pdf [cit. 2018-02-10].
- Voleský, K. et al. (1997). Kombinovaná doprava. *Ž-semafor*, 2/1997. Bratislava (GR ŽSR).
- Volner, Š. (2012). Aspekty geopolitických zmien v 21. storočí. In: Pauhofová, I. (ed.). *Paradigmy zmien v 21. storočí*. Bratislava (Ekonomický ústav SAV), s. 25-45.
- Výročná správa ŽSR (2018). Železnice Slovenskej republiky. Bratislava (Železnice Slovenskej republiky).
- Výsledky sčítania ľudu, domov a bytov 1991. Dostupné na: <http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/1991/format.htm> [cit. 2019-06-15].
- Vystoupil, J., Kasagranda, A., Šauer, M. (2016). Funkčne-prostorová typologie středisk cestovního ruchu Česka a Slovenska. *Geografický časopis*, 68, 2, 171-192.

- Vystoupil, J., Kunc, J., Šauer, M., Tonev, P. (2010). Vývoj cestovného ruchu v ČR a jeho prostorové organizace v letech 1990-2009. *Urbanismus a územní rozvoj*, 8, 5, 93-108.
- Vystoupil, J., Šauer, M. et al. (2011). *Geografie cestovného ruchu České republiky*. Plzeň (Aleš Čeněk).
- Vývoj v doprave, poštách a výstavbe SR 2017 (2018). Bratislava a Žilina (Ministerstvo dopravy a výstavby SR, Výskumný ústav dopravný).
- Williams, A., Baláž, V. (1999). Privatisation in Central Europe: different legacies, methods, and outcomes. *Environment and Planning C*, 17, 6, 731-751.
- Williams, A., Baláž, V. (2002). The Czech and Slovak Republics: conceptual issues in the economic analysis of tourism in transition. *Tourism Management*, 23, 1, 37-45.
- Williams, A., Baláž, V. (2005). Winning, then Losing, the Battle with Globalization: Vietnamese Petty Traders in Slovakia. *International Journal of Urban and Regional Research*, 29, 3, 533-549.
- Williamson, J. (1990). What Washington Means by Policy Reform. In: Williamson, J. et al. (eds.). *Latin American Adjustment: How Much Has Happened?* Washington (Institute for International Economics).
- Wolfe, M. (1955). The concept of economic sector. *The Quarterly Journal of Economics*, 69, 3, 402-420.
- Woods, M. (2005). *Rural Geography: Processes, Responses and Experiences in Rural Restructuring*. Londýn (Sage Publications).
- World Bank, (2019). Urban population. Dostupné na: https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?locations=OM-CN-TD-AL-DE-SK&year_high_desc=true [cit. 2019-07-08].
- Woś, A. (2003). *Polityka rolniczo-środkowa i nowe szanse rolnictwa*. Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.
- Wright, J. K. (1932). Voting Habits in the United States. *Geographical Review*, 22, 4, 666-672.
- Wüsten van der, H. (1992). Transitions. In: Dostál, P., Illner, M., Kára, J., Barlow, M. (eds.). *Changing territorial administration in Czechoslovakia: International viewpoints*. Amsterdam (University of Amsterdam), s. 51-60.
- Yani-de-Soriano, M., Slater, S. (2009). Revisiting Drucker's theory: Has consumerism led to the overuse of marketing? *Journal of Management History*, 15, 4, 452-466.
- Zacharová, E., Herich, J., Kvassay, A., Kováč, M. (2019). *Sprievodca neštátnymi školami a školskými zariadeniami*. Bratislava (Centrum vedecko-technických informácií SR).
- Zákon č. 91/2010 Z.z. o podpore cestovného ruchu
- Zákon o podpore najmenej rozvinutých okresov č. 336/2015. Dostupné na: www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/336 [cit. 2019-09-06].
- Zákon o podpore regionálneho rozvoja č. 539/2008. Dostupné na: www.zakonypreludi.sk/zz/2008-539 [cit. 2019-09-06].
- Zásady regionálnej politiky SR (2000). Uznesenie vlády č. 725/2000.
- Zásady štátnej dopravnej politiky SR (1993). Uznesenie vlády SR č. 648/1993, aktualizované uznesením vlády SR č. 21/2000.
- Zaušková, Ľ, Midriak, R, Krajčovič, V. (2012). Dopady transformačného obdobia a obdobia po vstupe Slovenska do EÚ na zmeny využívania poľnohospodárskej krajiny. *Ekonomika poľnohospodárstva*, 12, 4, 98-106.
- Zaušková, Ľ, Midriak, R, Krajčovič, V. (2013). Novodobé pustnutie kultúrnej poľnohospodárskej krajiny Slovenska v historickom kontexte. *Historický časopis*, 61, 2, 377-390.
- Združenie podnikateľov Slovenska. (2019). Legislatíva. Dostupné na: www.zps.sk/legislativa [cit. 2019-04-15].
- Zgliński, W. (2003). Skutki transformacji państwowych gospodarstw rolnych w ujęciu

- przestrzennym (The consequences of the transformation of the state farms in spatial perspective). In: Stasiak, A. (ed.). *Problemy zagospodarowania terenów wiejskich w Polsce*. Varšava (Biuletyn KPZK), s. 151-192.
- Zgliński, W. (2004). Prywatne gospodarstwa wielkoobszarowe powsta³e w wyniku transformacji PGR jako nowy element w strukturze rolnictwa Polski. In: Parysek, J. (ed.). *Rozwój regionalny i lokalny w Polsce w latach 1989–2002*. Poznań (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu).
- Zoborský, I. M. (2006). *Ekonomika poľnohospodárstva*. Nitra (SPU).
- Zubriczký, G. (2002). *Analýza rurálneho priestoru Slovenska*. Bratislava (MAPA Slovakia).
- Želinský, T. (2014). *Chudoba a deprivácia na Slovensku: Metodologické aspekty a empiria*. Košice (Equilibria).

30 ROKOV TRANSFORMÁCIE SLOVENSKA

Autori:

© doc. RNDr. Daniel Gurňák, PhD. (Prif UK v Bratislave), Mgr. Kristína Bilková, PhD. (GÚ SAV), doc. RNDr. Branislav Bleha, PhD. (Prif UK v Bratislave), Mgr. Rastislav Cákoci, PhD. (Prif UK v Bratislave), RNDr. Katarína Danielová, PhD. (Prif UK v Bratislave), Mgr. Pavol Ďurček, PhD. (Prif UK v Bratislave), Mgr. Petra Hencelová (Prif UK v Bratislave), doc. RNDr. Marcel Horňák, PhD. (Prif UK v Bratislave), RNDr. Marcela Káčerová, PhD. (Prif UK v Bratislave), RNDr. Michal Klobučník, PhD. (Prif UK v Bratislave), doc. RNDr. František Križan, PhD. (Prif UK v Bratislave), Mgr. Michala Sládeková Madajová, PhD. (G SAV), Mgr. Juraj Majo, PhD. (Prif UK v Bratislave), RNDr. Anton Michálek, PhD. (GÚ), RNDr. Roman Mikuš, PhD. (Mindshare s.r.o., Praha), Mgr. Roman Najdený (Prif UK v Bratislave), Mgr. Michal Noga (Prif UK v Bratislave), RNDr. Gabriela Nováková, PhD. (Prif UK v Bratislave), doc. RNDr. Eva Rajčáková, CSc. (Prif UK v Bratislave), Mgr. Jaroslav Rusnák, PhD. (Prif UK v Bratislave), Mgr. Filip Šandor (Prif UK v Bratislave), Mgr. Lucia Škamlová, PhD. (Prif UK v Bratislave), RNDr. Branislav Šprocha, PhD. (Prif UK v Bratislave), Mgr. Pavla Štefkovičová (Prif UK v Bratislave), RNDr. Angelika Švecová, PhD. (Prif UK v Bratislave), Mgr. Martin Šveda, PhD. (Prif UK v Bratislave), Mgr. Milan Takáč (Prif UK v Bratislave), RNDr. Mgr. Anna Tolmáči, PhD. (Prif UK v Bratislave), prof. RNDr. Ladislav Tolmáči, PhD. (Prif UK v Bratislave), Mgr. Gabriel Zubriczký, PhD. (Prif UK v Bratislave)

Recenzenti:

doc. RNDr. Alena Dubcová, CSc. (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre)
prof. Ing. Jaroslav Kita, CSc. (Ekonomická univerzita v Bratislave)
doc. RNDr. Josef Kunc, PhD. (Masarykova univerzita v Brne)

Rukopis neprešiel jazykovou úpravou

© Vydala Univerzita Komenského v Bratislave vo Vydavateľstve UK

Vytlačila spoločnosť KO & Ka s r. o., Bratislava

Prvé vydanie 2019, nepredajná publikácia

Rozsah 462 strán; 31,65 AH (z toho mapy 4,74 AH)

Kapitoly – rozsah (vrátane máp):

1 (1,87 AH); 2 (2,39 AH); 3 (1,2 AH); 4 (1,75 AH); 5 (1,67 AH); 6 (1,87 AH); 7 (3,40 AH); 8 (1,05 AH); 9 (1,59 AH); 10 (1,92 AH); 11 (1,72 AH); 12 (2,00 AH); 13 (1,75 AH); 14 (1,52 AH); 15 (2,11 AH)

Náklad 200 výtlačkov

ISBN 978-80-223-4859-1

PHYSICS

ISBN-978-80-223-4859-1

9 788022 348591